MIROSŁAW SKWIOT

MONOGRAFIE MORSKIE

3

SHOKAKU ZUIKAKU

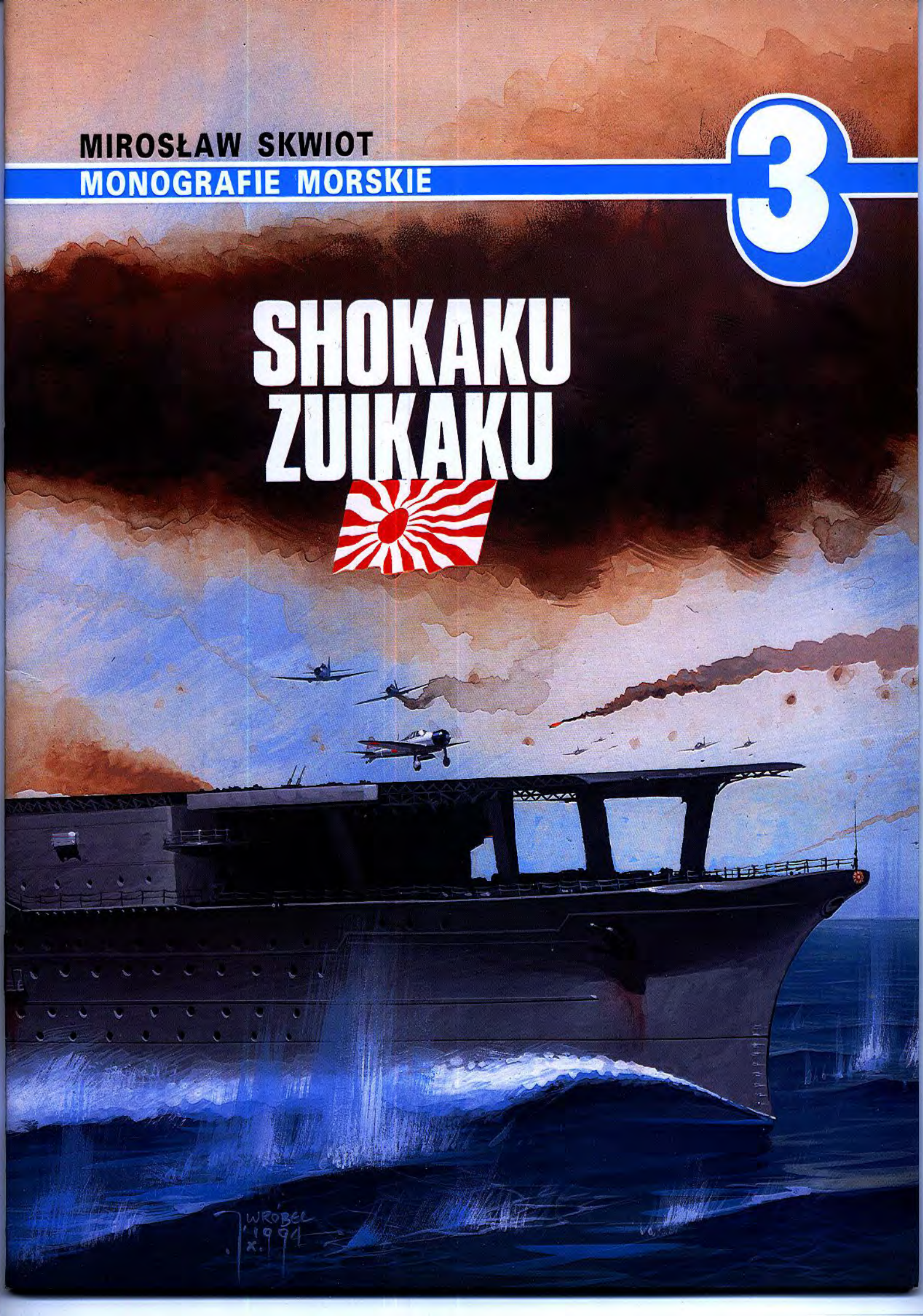

MONOGRAFIE MORSKIE

MIROSŁAW SKWIOT

SHOKAKU ZUIKAKU

A.J.•PRESS

SERIA: MONOGRAFIE MORSKIE - NUMER 3

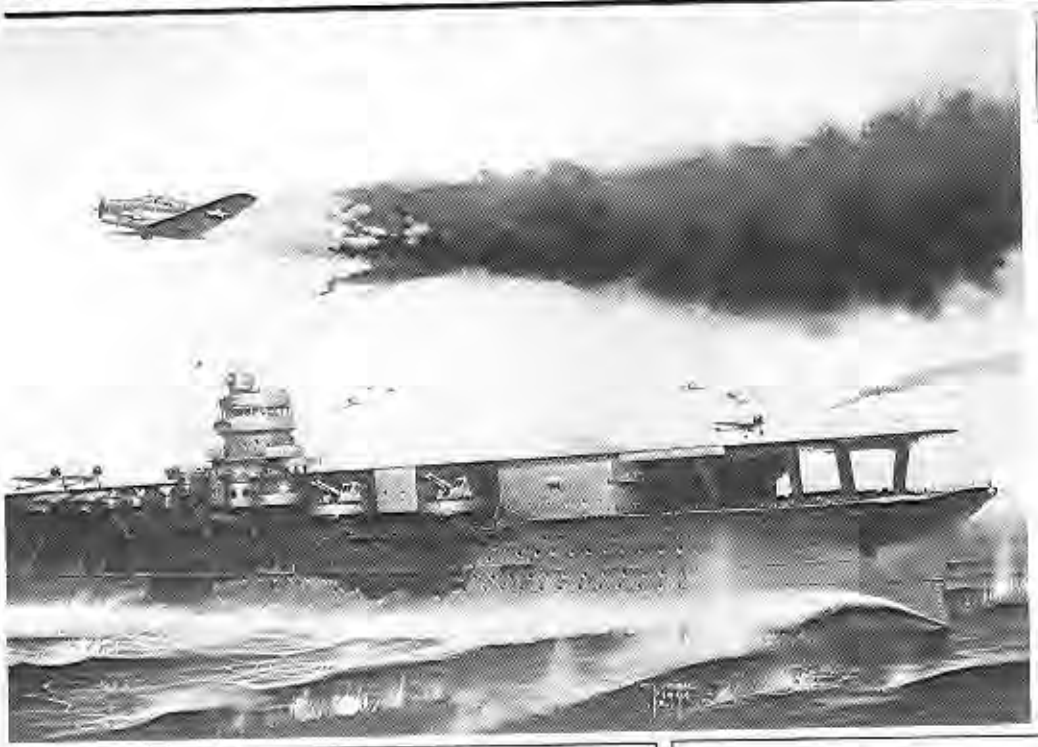

Na okładce: „Shokaku" w czasie Bitwy na Morzu Koralowym, 8 maja 1942 roku.
Mal. Jarosław Wróbel

Od Autora

Chciałbym podziękować serdecznie koledze Krzysztofowi Żarneckiemu za pomoc przy opracowywaniu monografii lotniskowców klasy „Shokaku". Rozpoczynając pracę miałem nadzieję, że będzie to nasza wspólna monografia, lecz jak to w życiu bywa nadmiar obowiązków jakimi został obarczony Krzysztof nie pozwoliła mu na ukończenie tej pracy. Również bardzo serdecznie chciałbym podziękować Teresie Prusinowskiej za pomoc przy redagowaniu tekstu oraz pomoc w tłumaczeniu tekstu japońskiego.

Mirosław Skwiot

ISBN 83–86208–17–1

COPYRIGHT ©

Agencja A.J.–PRESS – 1994
P. O. Box 73
80–461 GDAŃSK 45
tel. (0-58) 23-33-23

Redaktor naczelny: **Adam Jarski**
Redaktor naczelny serii: **Przemysław Budzbon**
Rysunek na okładkę: **Jarosław Wróbel**
Plansze barwne: **Sławomir Zajączkowski**
Projekt graficzny okładki i strony tytułowej: **Jarosław Wróbel**
Redaktor: **Dariusz Józefowicz, Alina Chabior**
Rysunki: **Mirosław Skwiot**
Opracowanie składu: **Agencja A.J.-PRESS**
Druk: **Drukarnia Oruńska,**

Od Wydawcy

Wreszcie ukazał się długo oczekiwany trzeci numer MONOGRAFII MORSKICH. Wielka pracochłonność przy opracowywaniu tego typu monografii nie pozwala na ich „masową" produkcję, gdyż byłoby to ze szkodą dla ich jakości i rzetelności. Długi cykl ich przygotowywania nie pozwala mi na sprecyzowanie w chwili obecnej tytułów następnych numerów i terminów ich ukazania się.

Z dużą przykrością muszę poinformować szanownych Czytelników, że idea wydawania planów modelarskich w oparciu o materiały zawarte w MONOGRAFIACH MORSKICH na razie nie zostanie urzeczywistniona.

Jeśli chodzi o monografię „Shokaku" i „Zuikaku" – wypada nadmienić, że część operacyjna, zwłaszcza opis Operacji Hawajskiej został skrócony do minimum ze względu na planowane wydanie wkrótce szerszego opisu tej operacji w serii KAMPANIE LOTNICZE.

Wyjaśnienia wymagają pewne kwestie w tekście, które na skutek braku miejsca nie zostały jasno dopowiedziane. Z korespondencji napływającej do redakcji wynika, że w dalszym ciągu mylnie jest interpretowana kwestia podległości grup lotniczych na lotniskowcach. Otóż grupa lotnicza lotniskowca bądź dywizjonu lotniskowców w żaden sposób – bezpośredni lub pośredni – NIE PODLEGAŁA dowództwu lotniskowca bądź dywizjonu lotniskowców. Podlegała ona natomiast sztabowi grupy lotniczej bądź grupy operacyjnej, w skład którego wchodziło również dowództwo dywizjonu lotniskowców. Wynika z tego, że dowództwo lotniskowca było co najwyżej równorzędne dowództwu grupy lotniczej. Z reguły dowództwo lotniskowca było w kwestii operacyjnej podporządkowane dowództwu sił lotniczych zaokrętowanych na lotniskowcach. Dotyczyło to zarówno lotniskowców japońskich jak i amerykańskich. Sądzę, że nieporozumienia wokół tej kwestii narosły w związku z pewnymi uproszczeniami w sformułowaniach typu np. „... samolot z lotniskowca *Shokaku*..." bądź „... samoloty z *Akagi*...", sugerującymi przyporządkowanie lotnictwa pokładowego do lotniskowców. Zaciemniał tę sprawę fakt, że przed wojną w Japonii grupy lotnicze nosiły nazwy lotniskowców, z których najczęściej operowały. Fakt, że dowódca „Akagi" – komandor Kiichi Hasegawa – dał pilotom sygnał do zajęcia miejsc w samolotach do ataku na Pearl Harbor miał znaczenie kurtuazyjne, wyproszone przez niego u kontradmirała Kusaki. Myślę, że ta uwaga pozwoli Czytelnikom na zrozumienie niuansów dowodzenia operacjami lotniczo-morskimi.

Niejako przy okazji chciałbym w tym miejscu zapowiedzieć ukazanie się w początkach przyszłego roku książek Wydawnictwa AJ–PRESS. Będą to książki, poświęcone lotnictwu. Jako pierwsza ukaże się obszerna dwuczęściowa monografia poświęcona amerykańskiemu lotnictwu morskiemu z podziałem na lotnictwo pokładowe i bazowe. Omówione zostaną w niej wszystkie konstrukcje, łącznie z prototypami i projektami, powstałe w latach 1939 – 1946. Książka będzie bogato ilustrowana zdjęciami, planikami i planszami kolorowymi. Planuję, że każda z części będzie liczyła po około 200 stron formatu A–4 i będzie posiadała twardą oprawę.

Jeśli chodzi o numery archiwalne – można je zamawiać bezpośrednio w Redakcji. Dostępne jeszcze są: Nr 2, 13, 15 i 16 MONOGRAFII LOTNICZYCH i Nr 2 KAMPANII LOTNICZYCH. Wysyłka za zaliczeniem pocztowym. Wstrzymuję na razie wszelkie przedpłaty na wszystkie serie wydawnicze AJ–PRESS.

Życzę przyjemnej lektury.

Adam Jarski

Shokaku w dwa tygodnie po zakończeniu budowy w Arsenale Marynarki w Yokosuka, 23 sierpnia 1941 roku.
Shokaku two weeks after completion at the Yokosuka Naval Arsenal, 23 August, 1941.

PROGRAMY ZBROJENIOWE

Po zbudowaniu i wcieleniu do służby lotniskowców ***Soryu*** i ***Hiryu*** (zatwierdzono je w Drugim Programie Morskich Uzupełnień Floty z 1934 roku) Cesarska Marynarka Wojenna osiągnęła całkowity tonaż przewidziany dla lotniskowców w traktatach rozbrojeniowych. Japończycy jednak planowali dalszą rozbudowę floty lotniskowców i – nie mając legalnej możliwości – 29 grudnia 1934 roku zawiadomili Stany Zjednoczone i Wielką Brytanię, że nie zamierzają respektować postanowień Traktatu Waszyngtońskiego. W 1935 roku, podczas konferencji rozbrojeniowej w Londynie, USA i Wielka Brytania nie wyraziły zgody na japońską propozycję zmierzającą do wyrównania sił. Ich niekorzystny dla Japonii stosunek ustanowiony traktatem Waszyngtońskim i potwierdzony Traktatem Londyńskim doprowadził do wycofania się cesarskiej delegacji z udziału w konferencji, co nastąpiło w dniu 15 stycznia 1936 roku.

3 czerwca 1936 roku nastąpiła zmiana narodowej polityki obronnej Japonii. Wycofanie się delegacji japońskiej z drugiej konferencji rozbrojeniowej w Londynie doprowadziło w konsekwencji do tego, że z dniem 1 stycznia 1937 roku Cesarską Marynarkę Wojenną przestały obowiązywać jakiekolwiek ograniczenia rozbrojeniowe. 31 marca 1937 roku (70 sesja gabinetu) parlament zaakceptował Trzeci Morski Program Uzupełnień Floty (*Maru San Keikaku*). Zgodnie z planem trzon floty bojowej miały stanowić (docelowo) następujące jednostki: 12 pancerników, 10 lotniskowców, 28 ciężkich i lekkich krążowników, 13 superniszczycieli, 96 niszczycieli i 70 okrętów podwodnych.

Lotniskowce ***Shokaku*** i ***Zuikaku*** były bliźniaczymi jednostkami, a ich budowę rozpoczęto w 1937 roku w ramach Trzeciego Programu Uzupełnień Floty (program ten przewidywał również m.in. budowę dwóch słynnych później superpancerników – *Yamato* i *Musashi*).

Shokaku i ***Zuikaku*** były średniej wielkości lotniskowcami o wyporności standardowej 25.675 ton, długości całkowitej 257,5 m, szerokości 26 m oraz zanurzeniu 8,87 m. Ich prędkość konstrukcyjną określono na 34 węzły, a zdolność przenoszenia samolotów na 97 maszyn (73 operacyjne i 24 rezerwowe). Podczas projektowania okrętów wykorzystano doświadczenia zebrane podczas eksploatacji już istniejących jednostek tej klasy. Kłopoty z turbulencją na ścieżce do lądowania zostały rozwiązane poprzez zmianę umiejscowienia nadbudówki (w projekcie nadbudówka była umieszczona tak jak na lotniskowcu ***Hiryu***). Testy prowadzone na ***Akagi*** oraz ***Kaga*** potwierdziły słuszność założenia, w myśl którego nadbudówka winna znajdować się na tej samej burcie, co wyloty kominów głównych. Zmiana kształtu nadbudówki na bardziej aerodynamiczny i przeniesienie jej na prawą burtę przed wylotami kominów głównych była rozwiązaniem częściowo redukującym turbulencję i zakłócenia podczas lądowania samolotów.

Pierwszy oddany został do służby ***Shokaku***. Nastąpiło to 8 sierpnia 1941 roku w Arsenale Morskim Yokosuka. Okręt (podobnie jak później ***Zuikaku***) wyposażono w 48 samolotów: 12 myśliwców Mitsubishi typu Zero (+ 4 samoloty zapasowe), 18 bombowców nurkujących Aichi typu 96 (+ 6 samolotów zapasowych) i 18 samolotów torpedowych Nakajima typu 97 (Kate) (+ 6 samolotów zapasowych).

Samoloty myśliwskie zostały przydzielone na okręty z bazy lotniczej Omura, samoloty torpedowe – z bazy lotniczej Usa, a bombowce nurkujące – z bazy lotniczej Oita. Od września do października ich załogi przechodziły intensywne ćwiczenia w lądowaniu i startowaniu z pokładów okrętów. Ilość bazujących na okrętach maszyn zwiększono w połowie października do 18 samolotów myśliwskich Mitsubishi A6M2 (oznaczanych w kodzie alianckim Zeke), 27 bombowców nurkujących Aichi D3A1 (Val) oraz 27 samolotów torpedowych Nakajima B5N2 (Kate).

Lotniskowiec *Kaga* – doświadczenia z jego eksploatacji posłużyły do sformułowania założeń technicznych projektu jednostek typu *Shokaku*.
Kaga aircraft carrier – evaluation of this ship inspired technical requirements for *Shokaku*type aircraft carriers.

PROJEKT LOTNISKOWCA *SHOKAKU* Z 1937 R.
PROJECT OF 'SHOKAKU'-CLASS AIRCRAFT CARRIER, 1937

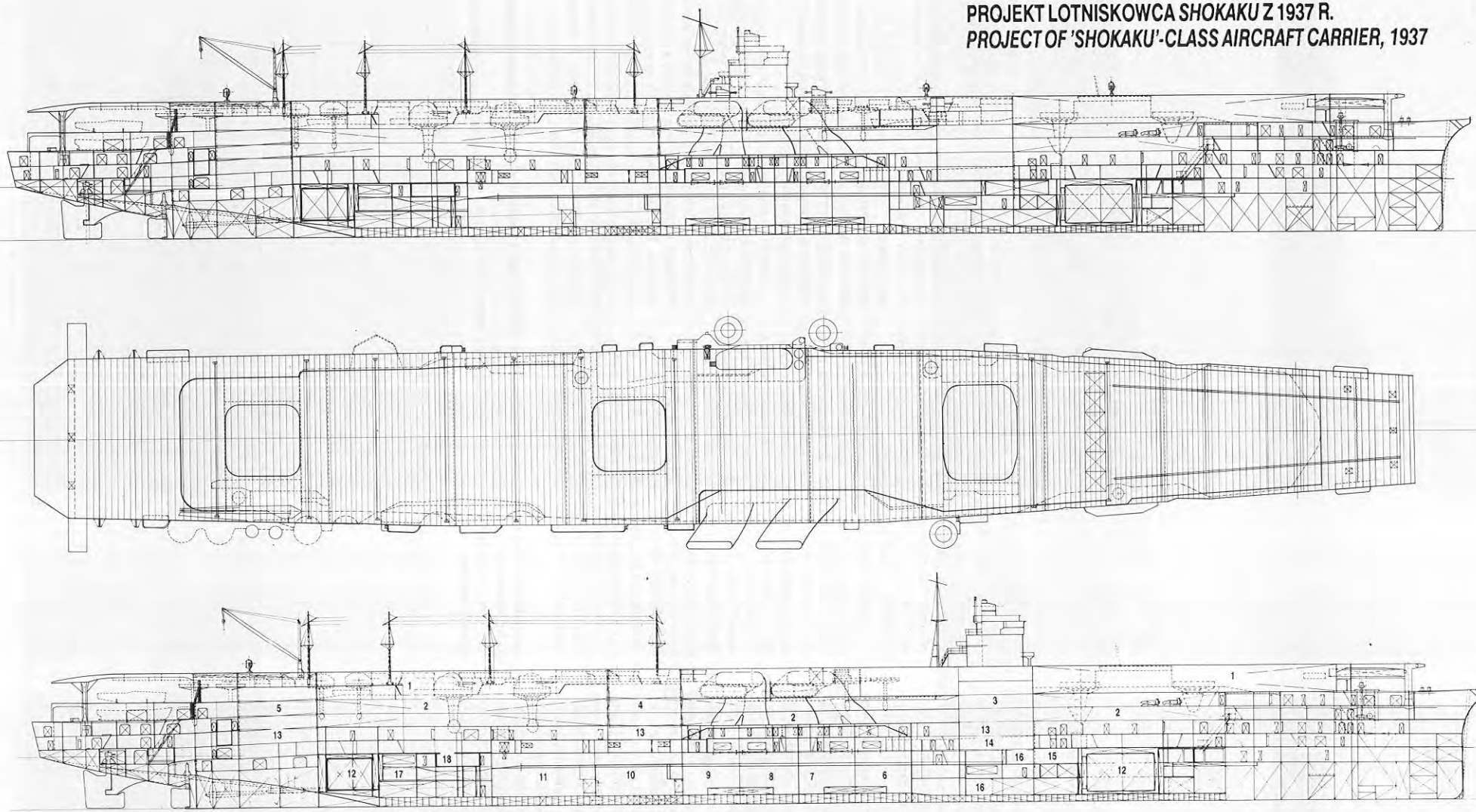

PRZEKRÓJ WZDŁUŻNY *SHOKAKU*
'SHOKAKU' LONGITUDINAL SECTION

1. GÓRNY HANGAR LOTNICZY
1. UPPER AIRCRAFT HANGAR
2. DOLNY HANGAR LOTNICZY
2. LOWER AIRCRAFT HANGAR
3. DZIOBOWY PODNOŚNIK SAMOLOTÓW
3. BOW AIRCRAFT ELEVATOR
4. ŚRODKOWY PODNOŚNIK SAMOLOTÓW
4. MID AIRCRAFT ELEVATOR
5. RUFOWY PODNOŚNIK SAMOLOTÓW
5. STERN AIRCRAFT ELEVATOR
6. POMIESZCZENIE PIERWSZEJ KOTŁOWNI
6. FIRST BOILER ROOM COMPARTMENT
7. POMIESZCZENIE TRZECIEJ KOTŁOWNI
7. THIRD BOILER ROOM COMPARTMENT
8. POMIESZCZENIE PIĄTEJ KOTŁOWNI
8. FIFTH BOILER ROOM COMPARTMENT
9. POMIESZCZENIE SIÓDMEJ KOTŁOWNI
9. SEVENTH BOILER ROOM COMPARTMENT
10. PRZEDNI PRAWOBURTOWY PRZEDZIAŁ MASZYNOWNI
10. BOW STARBOARD MACHINERY COMPARTMENT
11. RUFOWY PRAWOBURTOWY PRZEDZIAŁ MASZYNOWNI
11. STERN STARBOARD MACHINERY COMPARTMENT
12. ZBIORNIK PALIWA LOTNICZEGO
12. FUEL TANK FOR AIRCRAFT
13. POMIESZCZENIE PODNOŚNIKA
13. LIFT MACHINERY ROOM
14. POMIESZCZENIE REGULACJI TORPED LOTNICZYCH
14. AERIAL TORPEDO CONTROL ROOM
15. DZIOBOWY MAGAZYN POCISKÓW PRZECIWLOTNICZYCH
15. BOW AA AMMUNITION STORAGE
16. DZIOBOWY SKŁAD BOMB LOTNICZYCH
16. BOW BOMB STORAGE
17. RUFOWY SKŁAD BOMB LOTNICZYCH
17. STERN BOMB STORAGE
18. RUFOWY MAGAZYN POCISKÓW PRZECIWLOTNICZYCH
18. STERN AA AMMUNITION STORAGE

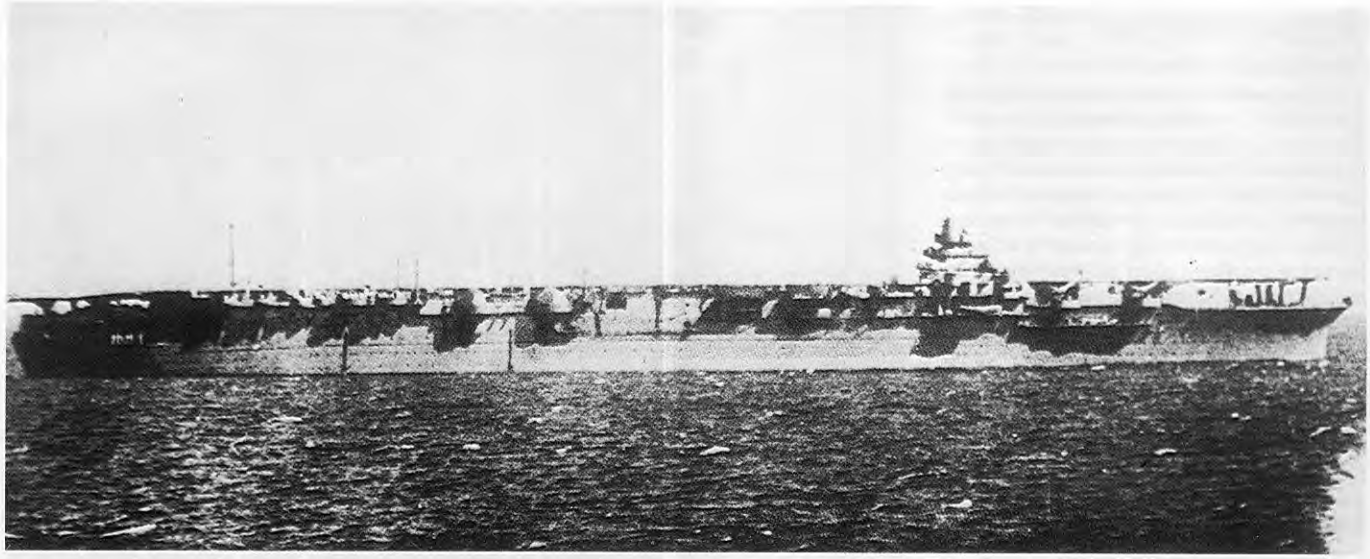

***Shokaku* podczas treningu przed atakiem na Pearl Harbor, jesień 1941 roku. Okręt jest już wyposażony w kompletne uzbrojenie artyleryjskie.**
Shokaku during training before Pearl Harbor attack, Autumn, 1941. The ship was fitted with complete artillery armament.

KALENDARIUM SHOKAKU

12.12.1937 — rozpoczęcie prac — położenie stępki pod lotniskowiec ***Shokaku*** w Arsenale Marynarki Wojennej w Kure.
01.06.1939 — wodowanie okrętu.
17.04.1941 — dowództwo okrętu obejmuje komandor Takasugi Jojima.
08.08.1941 — zakończenie budowy lotniskowca; okręt został sklasyfikowany jako jednostka specjalna (*tokubetsu*). Okręty tej klasy były przeznaczone do zadań specjalnych i przewidziane jako jednostki dowodzenia. ***Shokaku*** zostaje przydzielony do Okręgu Morskiego w Kure.
23.08.1941 — okręt opuszcza bazę Yokosuka i płynie do Zatoki Ariake, gdzie przybywa **25.08.1941**. Zostaje włączony do Piątego Dywizjonu Lotniskowców Pierwszej Floty Powietrznej.
06.09.1941 — wypływa z Zatoki Ariake i **08.09.1941** zawija do Arsenału Marynarki Yokosuka. W bazie zostają zaokrętowane samoloty lotnictwa pokładowego.
04.10.1941 — opuszcza port Yokosuka i płynie w kierunku bazy Oita gdzie przybywa **06.10.1941**. Do 10 października na okręcie zakotwiczonym w zatoce Beppu przeprowadzane są ćwiczenia lotnictwa pokładowego.
12.10.1941 — ***Shokaku*** przypływa do Saeki.
14.10.1941 — następny etap — Sukumo.
20.10.1941 — okręt przepływa Kanał Terashima.
28.10.1941 — przybywa do portu Sasebo, który opuszcza nazajutrz udając się w kierunku Oita.
31.10.1941 — przybywa do Zatoki Oita, skąd wyrusza **02.11.1941**.
03.11.1941 — przypływa do Zatoki Ariake, gdzie dywizjony lotnicze uczestniczą w dwóch nalotach ćwiczebnych na bazę Saeki (**04.11.1941**).
05.11.1941 — opuszcza Zatokę Ariake i **07.11.1941** r. przypływa do Oita.
09.11.1941 — udaje się do bazy w Kure, gdzie zawija tego samego dnia.
17.11.1941 — wyrusza z Kure i dociera do bazy Saeki a następnie **18.11.1941** zawija do Oita, skąd nazajutrz rusza w stronę Zatoki Tankan.
22.11.1941 — wpływa do Zatoki Tankan.

KALENDARIUM ZUIKAKU

25.5.1938 — położenie stępki i rozpoczęcie prac w stoczni Kawasaki w Kobe.
27.11.1939 — uroczyste wodowanie.
25.9.1941 — zakończenie budowy. Okręt przydzielony zostaje do okręgu morskiego Kure i włączony do Piątego Dywizjonu Lotniskowców Pierwszej Floty. Dowództwo obejmuje komandor Ichibei Yokokawa. W tym samym dniu okręt wypływa z Kobe.
26.9.1941 — wpływa do bazy marynarki w Kure, gdzie przebywa przez dwa tygodnie.
7.10.1941 — ***Zuikaku*** udaje się na otwarte morze i tego samego dnia powraca do bazy Oita. Na przyspieszony trening lotniczy do baz lądowych wysłane zostają samoloty lotnictwa pokładowego.
16.10.1941 — wyrusza z bazy Oita na otwarte morze.
17.10.1941 — wpływa do bazy Saeki.
20.10.1941 — opuszcza Saeki i płynie w kierunku Sukumo, gdzie dociera wieczorem. Po trzech dniach wyrusza z powrotem do Saeki.
30.10.1941 — wypływa z bazy Saeki i udaje się do Oita, gdzie wieczorem rzuca kotwicę.
2.11.1941 — opuszcza Oita i płynie do zatoki Ariake.
3.11.1941 — wpływa do zatoki Ariake. Kotwiczy razem z innymi okrętami wyznaczonymi do ćwiczeń lotniczych.
4.11.1941 — ***Zuikaku*** wraz z ***Akagi, Kagą, Soryu, Hiryu*** i ***Shokaku*** uczestniczy w ćwiczeniach taktycznych, podczas których dywizjony lotnicze pod dowództwem komandora podporucznika Mitsuo Fuchidy przeprowadzają dwa ćwiczebne naloty na bazę Saeki, odległą o 200 mil morskich. Pierwszy atak wykonano o godzinie 07.00, drugi o godzinie 08.30. Po powrocie samolotów na pokłady lotniskowców manewry zostają zakończone. Okręty biorące w nich udział powracają do zatoki Ariake.
5.11.1941 — ***Zuikaku*** opuszcza zatokę Ariake i kieruje się w stronę Zatoki Tankan, gdzie dociera **22.11.1941** roku.

***Zuikaku* po zakończeniu budowy w dniu 25 września 1941 roku w Kobe.** / *Zuikaku* just after completion, 25 September, 1941 in Kobe.

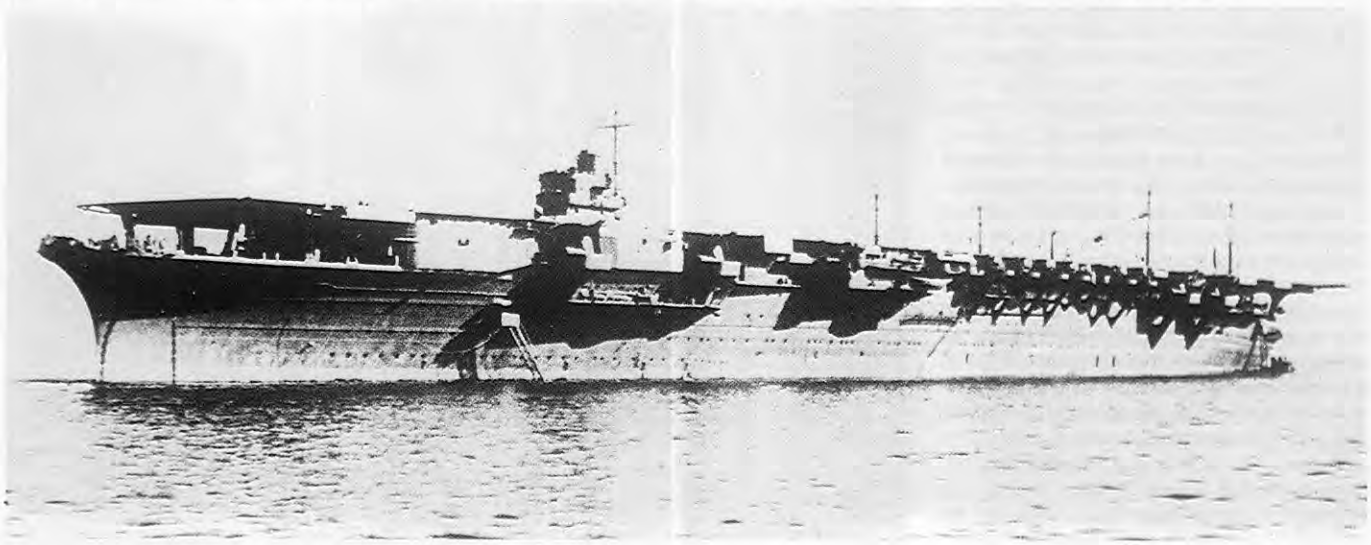

HISTORIA OPERACYJNA

Operacja Hawajska (*Hawaii Sakusen*)

26 listopada o godzinie 06.00, w absolutnych ciemnościach, wszystkie jednostki sił uderzeniowych pod dowództwem wiceadmirała Chuichi Nagumo podniosły kotwicę i powoli, w całkowitej tajemnicy opuszczały zatokę Tankan w Archipelagu Wysp Kurylskich. 30 okrętów rozpoczęło żeglugę na północne wody Oceanu Spokojnego. Na pomoście ***Akagi*** oficer nawigacyjny — komandor Gishiro Miura — całą swoją uwagę skupił na przyszłej trasie zespołu. O godzinie 09.00 nastąpiło sformowanie szyku, na czele którego płynęły niszczyciele. Za nimi, w sześciu kolumnach, podążały okręty głównych sił. Ze względu na obecność zbiornikowców zespół przyjął prędkość czternastu węzłów.

Na okrętach zarządzono ciszę radiową oraz stan gotowości bojowej. Na pokład lotniskowca ***Akagi*** przekazywano na bieżąco informacje na temat przebywających w bazie Pearl Harbor okrętów amerykańskich. Podawano dokładne rozmieszczenie okrętów w porcie, stan ilościowy i skład amerykańskich samolotów na lotniskach lądowych.

Kiedy zbiornikowce opuściły zespół, okręty zwiększyły prędkość do dwudziestu czterech węzłów. Na pokładach lotniczych stały ciasno poustawiane, skrzydło do skrzydła, samoloty przeznaczone do ataku na amerykańską bazę. 7 grudnia o godzinie 06.00 z ciężkich krążowników ***Tone*** i ***Chikuma*** katapultowano wodnosamoloty Aichi E13A1 (Jake) z zadaniem rozpoznania Pearl Harbor. Załogi lotnicze, wyznaczone do operacji, zebrały się w sali odpraw. Zgodnie z rozkazem kontradmirała Kusaki, na znak dowódcy lotniskowca ***Akagi***, komandora Kiichi Hasegawy, piloci udali się do swoich maszyn. Na pokładzie startowym zielona lampa zasygnalizowała „start!" i samoloty zaczęły wzbijać się w powietrze. Start pierwszej fali ataku następował w ciemnościach. Po 15 minutach wielka formacja maszyn krążących w okolicach lotniskowca ***Akagi*** obrała kurs na bazę Pearl Harbor, oddaloną od okrętów o 230 mil morskich. 8 grudnia, pomiędzy godziną 01.30 a 01.45 czasu tokijskiego, formacja ta zaatakowała amerykańską bazę Pearl Harbor na wyspie Oahu. W ataku uczestniczyło 49 samolotów bombowo-torpedowych B5N2 (Kate) pod bezpośrednim dowództwem kmdr por. Mitsuo Fuchidy (uzbrojonych w bomby), 40 takich samych bombowców dowodzonych przez kmdra ppor. Shigeharu Muratę, uzbrojonych w torpedy, 51 bombowców nurkujących D3A1 (Val) pod dowództwem kmdra ppor. Kakuichi Takahashi i 43 samoloty myśliwskie A6M2 (Zero) pod dowództwem kmdra ppor Shigeru Itaya. Pierwsza fala ataku znalazła się nad celem o gdzinie 03.25 czasu tokijskiego (w Pearl Harbor była wówczas godz. 07.55 siódmego grudnia).

W ataku tym brało udział 26 bombowców nurkujących D3A1 (Val) startujących z pokładu lotniskowca ***Shokaku***, uzbrojonych w bomby o wagomiarze 250 kg. Dowództwo nad nimi objął komandor podporucznik Kakuichi Takahashi — dowódca całości bombowców nurkujących pierwszej fali. Z pokładu ***Zuikaku*** wystartowało do pierwszego ataku 25 bombowców nurkujących D3A1 (Val) pod dowództwem kapitana Akira Sakamoto. Osłona myśliwska bombowców i samolotów torpedowych, nie napotykając przeciwdziałania ze strony amerykańskich samolotów, ostrzelała lotniska i samoloty przeciwnika na ziemi. W pierwszym ataku z ***Shokaku*** uczestniczyło 6 samolotów myśliwskich A6M2 (Zeke) pod dowództwem komandora podporucznika Tadashi Kaneko. Zaatakowały one ogniem broni pokładowej lotniska Kaneohe i Bellows zapalając 33 łodzie latające oraz inne samoloty. ***Zuikaku*** wysłał 5 samolotów myśliwskich A6M2 pod dowództwem kapitana Masao Sato. Ostrzelały one jedynie bazę marynarki Kaneohe zapalając na ziemi 32 samoloty. Druga fala ataku na kotwiczące jednostki amerykańskie wystartowała o godzinie 02.45 czasu tokijskiego (07.15 czasu hawajskiego) w odległości 200 mil morskich od Oahu. Po 15 minutach formacja złożona z 54 samolotów torpedowo-bombowych B5N2 uzbrojonych w bomby o wagomiarze 250 kg, 81 bombowców nurkujących D3A1 oraz 36 samolotów myśliwskich A6M2 (łącznie 171 samolotów drugiej fali) obrała kurs na cel. Dwa bombowce nurkujące D3A1 z lotniskowców ***Hiryu*** i ***Soryu*** oraz jeden A6M2 z ***Hiryu*** zawróciły z powodu defektów technicznych. Cele przewidziane dla drugiej fali ataku — lotniska Kaneohe, Hickam i Bellows oraz Pearl Harbor osiągnięto o godzinie 04.32. Z pokładu lotniskowca ***Shokaku*** desygnowano do ataku 27 samolotów torpedowych B5N2 uzbrojonych w bomby o wagomiarze 250 kg. Z ***Zuikaku*** wystartowało również 27 maszyn tego typu, które zaatakowały lotnisko Hickam, niszcząc trzy hangary oraz zapalając wiele samolotów na ziemi. Oba lotniskowce nie wysłały samolotów myśliwskich w drugiej fali ataku. Dowiedziawszy się, że w bazie Pearl Harbor nie ma amerykańskich lotniskowców, wiceadmirał Nagumo nie ryzykował pozostawienia własnych okrętów bez odpowiedniej osłony z powietrza i nakazał wzmocnienie ochronnego parasola nad zespołem. Z pokładu lotniskowca ***Shokaku*** wystartowało 12 samolotów myśliwskich A6M2 pod dowództwem kapitana Izuka. ***Zuikaku*** desygnował do osłony 29 maszyn.

O godzinie 09.00, kiedy ostatnie samoloty powróciły na pokłady lotniskowców, wiceadmirał Nagumo zarządził odwrót w stronę Wysp Japońskich. W drodze powrotnej z floty uderzeniowej oddetaszowano dwa lotniskowce — ***Soryu*** oraz ***Hiryu*** — których samoloty pokładowe miały wesprzeć lądowanie Japończyków na atolu Wake, twardo, jak dotąd, stawiającym opór. 24 grud-

Lotnictwo pokładowe *Zuikaku* przygotowane do Operacji Hawajskiej. *Zuikaku* wraz z siostrzaną jednostką *Shokaku* w zatoce Tankan 22 listopada 1941 roku.
The carrier aviation of *Zuikaku* prepared for the Hawaii Operation. *Zuikaku* with sister ship *Shokaku* in Tankan Gulf, 22 November, 1941.

Fragment nadbudówki lotniskowca Zuikaku, zatoka Tankan, 22 listopada 1941 roku. Okręt przygotowuje się do Operacji Hawajskiej.
A part of *Zuikaku* aircraft carrier superstructure, Tankan Gulf, 22 November, 1941. The ship during preparations for the Hawaii Operation.

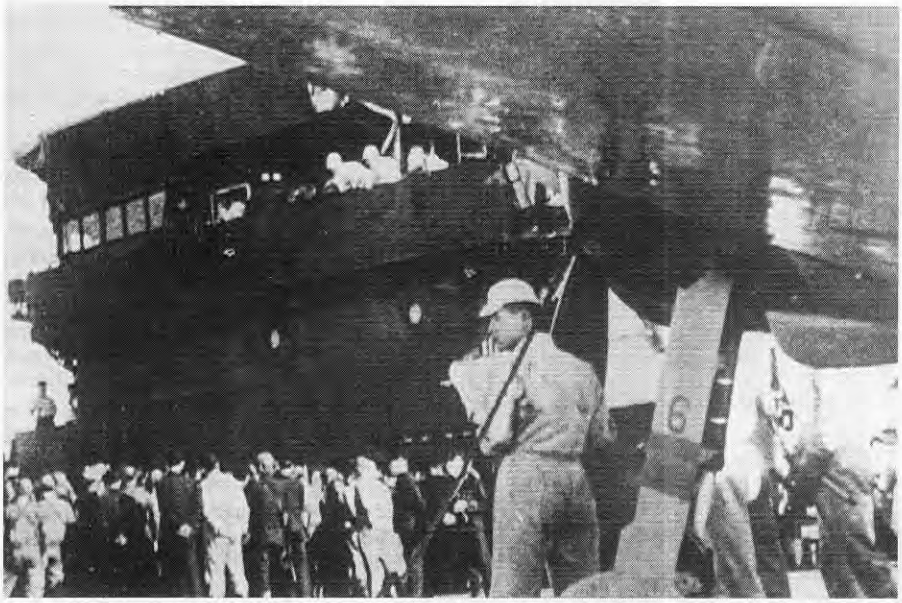

Przygotowanie samolotu myśliwskiego A6M2 do startu na pokładzie lotniskowca *Shokaku*. Operacja Hawajska, 7 grudnia 1941 roku.
A6M2 fighter preparing to take off on *Shokaku* deck. Hawaii Operation, 7 December, 1941.

nia siły uderzeniowe zawinęły do bazy w Kure. 30 grudnia 1941 roku ***Zuikaku*** został dokowany w Arsenale Marynarki Wojennej w Kure w celu dokonania okresowego przeglądu. W doku przebywał do 3 stycznia 1942 roku, a 5 stycznia wypłynął z Kure i udał się do Zatoki Hiroszimskiej. W tym okresie ***Shokaku*** przebywał na Wewnętrznym Morzu Japońskim do momentu koncentracji sił do działań w Zachodniej Nowej Gwinei.

Operacja R

14 stycznia 1942 roku, po powrocie lotniskowców ***Soryu*** i ***Hiryu*** spod Wake, zakończono koncentrację okrętów przeznaczonych do przeprowadzenia operacji w Archipelagu Bismarcka, a w szczególności do ataku na dwie bazy – Rabaul na Nowej Brytanii i Kavieng na Nowej Irlandii. 8 stycznia 1941 roku ***Zuikaku*** opuścił Zatokę Hiroszimską i wraz z ***Shokaku*** popłynął w kierunku bazy morskiej na atolu Truk na Karolinach, gdzie oba okręty zawinęły 14 stycznia 1942 roku. Na kotwicowisku czekały już lotniskowce ***Akagi*** i ***Kaga*** oraz inne jednostki. Zespół Uderzeniowy pod dowództwem wiceadmirała Nagumo podniósł kotwice o godzinie 07.30 w dniu 17 stycznia 1942 roku. Punkt, z którego zamierzano wyrzucić samoloty do pierwszego ataku powietrznego osiągnięto 20 stycznia 1942 roku o godzinie piątej rano. Zła pogoda oraz intensywny deszcz padający w tym rejonie uniemożliwiał start do godziny 10.00. Do ataku na Rabaul wyruszyła flota powietrzna składająca się z 47 samolotów bombowo-torpedowych B5N2 (Kate), 38 bombowców nurkujących D3A1 (Val) oraz 24 myśliwców osłony A6M2 (Zeke) – w sumie 109 samolotów. Podczas tego ataku zatopiono norweski frachtowiec s/s ***Herstein***, zbombardowany przez bombowiec nurkujący Val z pokładu lotniskowca ***Shokaku***. Gdy Japończycy zbliżyli się do Rabaulu, zostali zaatakowani przez australijskie samoloty Commonwealth *Wirraway*, które w „zastępstwie" pełniły rolę myśliwców. Spośród ośmiu maszyn należących do 24. dywizjonu RAAF trzy zostały natychmiast zestrzelone, a trzy dalsze musiały przymusowo lądować. W ciągu siedmiu minut 24. dywizjon RAAF przestał się liczyć jako siła bojowa.

Po ataku na Kavieng, o godzinie 10.30, wiceadmirał Nagumo nakazał Piątemu Dywizjonowi Lotniskowców odłączenie się od sił głównych. Jego zadaniem było zaatakowanie w ciągu następnego dnia Lae, Salamaua, Madang oraz Bululo na północno-zachodnim wybrzeżu Nowej Gwinei. Atak na bazę i port Lae przeprowadzono 21 stycznia 1942 roku. W relacji do ilości użytych sił osiągnięto stosunkowo skromne rezultaty. Okręty zespołu uderzeniowego powróciły w kilku grupach do bazy Truk. ***Shokaku*** i ***Zuikaku*** weszły do bazy 27 stycznia 1942 roku. Jeszcze tego samego dnia ***Shokaku*** opuścił kotwicowisko, udając się w dalszy rejs do Japonii. 3 lutego 1942 roku zawinął do bazy w Yokosuka.

Samolot bombowo-torpedowy Nakajima B5N2 z lotniskowca *Zuikaku* w locie po wykonanym ataku na Pearl Harbor (II fala). Widoczne oznaczenie EII–307. Dwa białe pasy na kadłubie stanowiły element szybkiej identyfikacji samolotów z tego lotniskowca. Samolot był pilotowany przez NAP I/c Tadayoshi Kawada z załogą chor. Kazumara (nawigator) i NAP 4/c Shimada.
A torpedo-bomber Nakajima B5N2 of *Zuikaku* aircraft carrier in flight after the attack on Pearl Harbor (2nd wave). EII–307 number is visible on the fin. Two white stripes on the rear fuselagewere a quick recognition markings of this carrier aircraft. Aircraft was piloted by NAP I/c Tadayoshi Kawada with crew of W/O Kazumara (commander, navigator) and NAP 4/c Shimada (rear gunner).

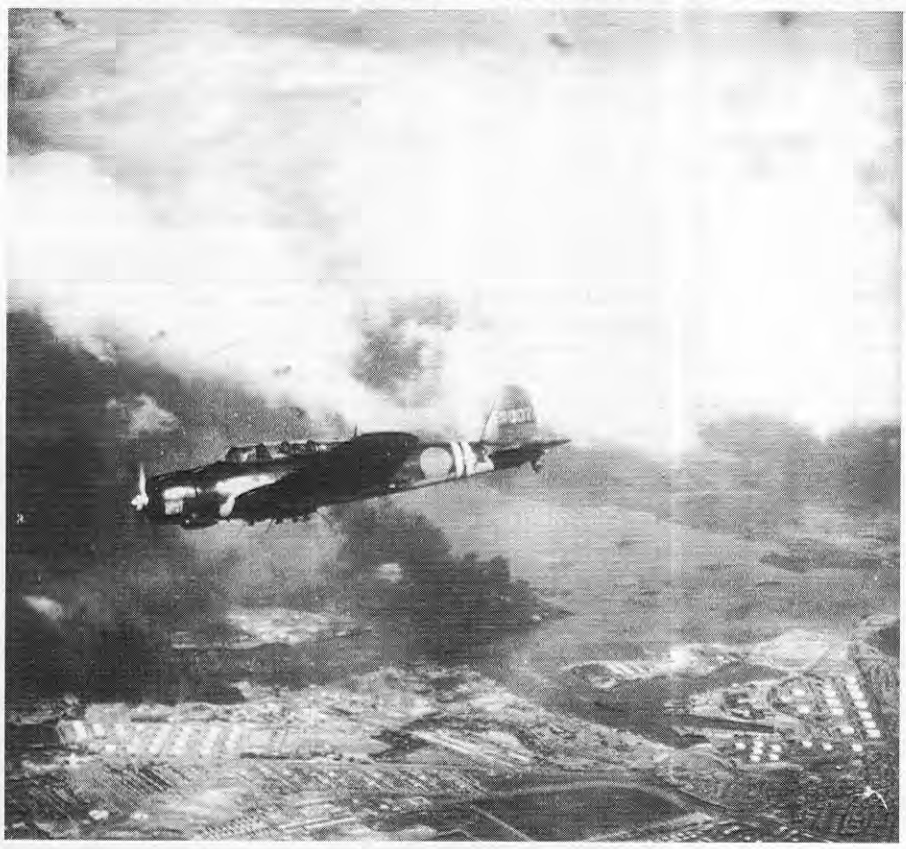

Amerykański rajd na Wyspy Marshalla.

Gdy okręty bazujące w Truk przygotowywały się do wypłynięcia z misją wspierania operacji na południowo–zachodnim Pacyfiku, Amerykanie podjęli kontratak. 1 lutego lotnictwo pokładowe ***Yorktowna*** i ***Enterprise'a*** przeprowadziło bombardowanie szeregu wysp w Archipelagu Marshalla oraz Gilberta. Był to pierwszy krok, jaki amerykańskie okręty wykonały w walce z Japończykami. Siły złożone z lotniskowców ***Akagi***, ***Kaga*** i ***Zuikaku***, pancerników ***Hiei*** i ***Kirishima***, ciężkich krążowników ***Tone***, ***Chikuma***, lekkiego krążownika Abukuma oraz niszczycieli ***Urakaze***, ***Isokaze*** ***Tanikaze***, ***Hamakaze***, ***Kasumi***, ***Arare***, ***Kagero***, ***Shiranui*** i ***Akigumo*** – oddane pod dowództwo admirała Nagumo – miały przeciwdziałać śmiałym poczynaniom przeciwnika. Liczono, że, samoloty pokładowe bazujące na lotniskowcach „zniechęcą" Amerykanów. Podjęte kroki okazały się jednak mało skuteczne. 2 lutego o godzinie 23.20, nie napotkawszy przeciwnika, okręty otrzymały rozkaz powrotu do Połączonej Floty. 3 lutego o godzinie 03.05 siły adm. Nagumo zawróciły i płynąc z szybkością 16 węzłów zawinęły do Palau 8 lutego 1942 roku.

Na rozkaz dowództwa ***Zuikaku*** opuścił zespół uderzeniowy, aby wraz z siostrzaną jednostką ochraniać Cesarstwo Japonii przed ewentualnymi atakami amerykańskich samolotów pokłado-

Odprawa pilotów na pokładzie startowym *Zuikaku* podczas kampanii o Wyspy Salomona.
Pilot's briefing on *Zuikaku* deck during Solomons Campaign.

wych. Wypłynął z Palau 9 lutego i 13 lutego zawinął do bazy w Yokosuka.

Służba w ochronie Cesarstwa Japonii.

16 lutego lotniskowiec ***Zuikaku*** wypłynął z Yokosuki rozpoczynając intensywne ćwiczenia lotnictwa pokładowego w celu przechwycenia obcych samolotów z przypuszczalnych kierunków nalotów na Japonię. Następnego dnia wpłynął na obszar ćwiczeń — do zatoki Mikawa. Samoloty z ***Shokaku*** miały symulować ataki wrogiego zespołu, natomiast samoloty z ***Zuikaku*** miały je przechwytywać. Samoloty z ***Zuikaku*** na krótko opuściły pokład lotniskowca przenosząc się do bazy lądowej, lecz 28 lutego ponownie nań przybyły. Wówczas ***Zuikaku*** opuścił Zatokę Mikawa obierając kurs na Kure, dokąd zawinął 2 marca 1942 roku.

Shokaku natomiast był od 27 lutego dokowany w Yokosuce. 4 marca opuścił dok, a 7 marca bazę i udał się na patrolowanie obszaru między portami Yokosuka, Mikawa i Kure. 16 marca ***Zuikaku*** zawinął do Yokosuka, a następnego dnia pojawił się tam również ***Shokaku***. 17 marca oba okręty opuściły Yokosukę i udały się do zatoki Starling, gdzie zawinęły 24 marca. W zatoce oczekiwały już na nie lotniskowce Pierwszego i Drugiego Dywizjonu.

Operacje na Oceanie Indyjskim

Kiedy naczelne dowództwo zdecydowało ostatecznie nie okupować Cejlonu, zaproponowano połączonej flocie wykonanie kilku rajdów na Ocean Indyjski w okolice tej wyspy. 26 marca 1942 roku o godzinie 08.00 okręty podniosły kotwicę i wypłynęły z Zatoki Starling na Ocean Indyjski. Pod dowództwo wiceadmirała Nagumo oddano 5 lotniskowców (***Akagi***, ***Hiryu***, ***Soryu***, ***Shokaku*** i ***Zuikaku*** — ***Kaga*** w tym czasie przebywał w Japonii), 4 pancerniki (***Hiei***, ***Kirishima***, ***Kongo*** i ***Haruna***), 2 ciężkie krążowniki (***Tone*** i ***Chikuma***), 1 lekki krążownik (***Abukuma***), 8 niszczycieli (***Tanikaze***, ***Urakaze***, ***Isokaze***, ***Hamakaze***, ***Shiranui***, ***Kasumi***, ***Kagero*** i ***Arare***) i sześć jednostek pomocniczych (***Shinkoku Maru***, ***Kyokuto Maru***, ***Kenyo Maru***, ***Nippon Maru***, ***Toei Maru*** i ***Kokoyo Maru***) eskortowanych przez trzy niszczyciele (***Hagikaze***, ***Maikaze*** i ***Akigumo***).

3 kwietnia 1942 o godzinie 13.30, w drodze na Ocean Indyjski przez Cieśninę Ombai, na okręt flagowy przekazano rozkaz zaatakowania Colombo w niedzielę 5 kwietnia. Decyzja o ataku w niedzielę była — podobnie jak w wypadku ataku na Pearl Harbor — podyktowana próbą zaskoczenia przeciwnika.

4 kwietnia 1942 roku do dowództwa sił brytyjskich przekazano informację na temat zespołu japońskiego, zauważonego przez Catalinę. O godzinie 19.20 z pokładów lotniskowców ***Akagi***, ***Soryu***, ***Shokaku*** oraz ***Zuikaku*** wystartowały po trzy samoloty myśliwskie A6M2, a z lotniskowca ***Hiryu*** 6 samolotów w celu przechwycenia i zestrzelenia *Cataliny*. Mimo jej zestrzelenia, wiadomość o japońskim zespole dotarła do admirała sir Jamesa Somerville'a, który nakazał krążownikom ***Dorsetshire*** i ***Cornwall*** opuszczenie bazy w Colombo sądząc, że kolejnym obiektem ataku będzie Cejlon i bazy na wyspie. Wiadomość z *Cataliny* dotarła również do admirała Laytona w Colombo. Ogłosił on alarm dla bazy i nakazał wszystkim okrętom opuszczenie portu i wypłynięcie na otwarte morze.

5 kwietnia o godzinie 06.00 do ataku na Colombo wystartowały siły powietrzne cesarskiej marynarki. Mając do dyspozycji 360 samolotów (315 operacyjnych, 45 w rezerwie), admirał Nagumo zdecydował się na wysłanie 128 maszyn.

Z pokładów lotniskowców wystartowały 54 samoloty bombowo – torpedowe B5N2, 38 bombowców nurkujących D3A1 oraz osłona składająca się z 36 samolotów myśliwskich A6M2. ***Shokaku*** desygnował do ataku na Cejlon 19 samolotów bombowo-torpedowych B5N2 uzbrojonych w bomby. ***Zuikaku*** wysłał do tej misji 19 samolotów B5N2 oraz 9 myśliwców Zero jako ich osłonę. Podczas ataku jeden samolot z lotniskowca ***Shokaku*** zaginął.

Dowództwo floty powietrznej, która otrzymała rozkaz zaatakowania Colombo o godzinie 10.45 objął komandor Fuchida. Z powodu złej pogody panującej w okolicy portu uzyskano dość marne efekty. Zatopiono stary niszczyciel ***Tenedos*** i krążownik pomocniczy ***Hector***. Wiele jednostek odniosło uszkodzenia, m.in. okręt – baza OP ***Lucia*** i statek handlowy ***Benledi***. Japończycy zgłosili zestrzelenie aż 27 maszyn wroga: 15 *Hurricane'ów*, 4 *Fulmarów*, 6 *Swordfishów* i dwóch *Catalin*. Ciężkim uszkodzeniom lub zniszczeniu uległy: zakłady produkcyjne Moco, instalacje kolejowe, hangary, budynki administracyjne oraz wiele innych zabudowań i urządzeń. Pomiędzy godziną 12.48 a 13.25 na pokładach lotniskowców wylądowało 121 spośród 128 samolotów biorących udział w ataku.

O godzinie 13.00 zwiad lotniczy, wysłany na rekonesans z krążownika ***Tone***, przesłał do dowództwa wiadomość o zauważeniu dwóch krążowników. Siedemnaście bombowców nurkujących D3A1 (Val) pod dowództwem kpt. Zenji Abe wystartowało z pokładu lotniskowca ***Akagi*** o godzinie 14.49, zaś 18 dalszych maszyn wystartowało z ***Hiryu*** o 14.59 (dowódca — kpt. Michio Kobayashi). Następną falę 18 samolotów pod dowództwem komandora podporucznika Takashige Egusa wysłano z ***Soryu*** kilka minut później.

O godzinie 16.29 Egusa, prowadzący całą formację, wydał rozkaz do ataku rozdzielając cele dla poszczególnych dowódców. Pomiędzy 16.38 a 16.55 bombowce nurkujące z ***Akagi*** oraz ***Soryu*** wykonały atak na brytyjski krążownik ***Dorsetshire***. Samoloty z ***Hiryu*** zaatakowały krążownik ***Cornwall***. Atak należał do najbardziej skutecznych — z 52 bomb zrzuconych na obie jednostki aż 49 osiągnęło swój cel.

Zespół wiceadmirała Nagumo został zauważony w dniach 6 i 8 kwietnia przez patrolujące *Cataliny*. Wiadomość o Japończykach przekazano do Colombo, a kotwiczące w Trincomalee okręty brytyjskie otrzymały rozkaz wyjścia w morze. Bazę opuścił lotniskowiec ***Hermes***, niszczyciel ***Vampire*** oraz inne jednostki. 9 kwietnia 1942 roku o godzinie 09.00, z pozycji na zachód od Trincomalee, samoloty zespołu Nagumo wystartowały do ponownego ataku na tę bazę. Z pokładów lotniskowców wzbiła się w powietrze formacja lotnicza złożona z 91 samolotów bombowo-torpedowych B5N2 uzbrojonych w bomby oraz 41 samolotów myśliwskich A6M2. Całością sił lotniczych dowodził ponownie komandor porucznik Mitsuo Fuchida. Samoloty otrzymały zadanie zaatakowania brytyjskich jednostek w porcie i na redzie. Z pokładu ***Shokaku*** wystartowało 19 samolotów B5N2 oraz 10 myśliwców. ***Zuikaku*** wysłał do akcji 18 samolotów Kate i 6 myśliwców Zero.

W momencie ataku na bazę — pomiędzy godziną 10.30 a 10.45 — w porcie i zatoce nie było żadnego okrętu. Wobec braku głównych celów Japończycy zbombardowali arsenał marynarki, zbiorniki paliwa, pozycje artylerii przeciwlotniczej i lotnisko powodując wiele zniszczeń. Samo-

Przebieg ataku na jednostki brytyjskie

OKRĘT	SAMOLOTY	DOWÓDCY
Dowództwo nad całością objął		kmdr ppor. Kakuichi Takahashi
„AKAGI"	17 D3A1 (Val)	Por. Zenji Abe
„SORYU"	18 D3A1 (Val)	kmdr. ppor. Takashige Egusa
„HIRYU"	18 D3A1 (Val)	por. Michio Kobayashi
„ZUIKAKU"	14 D3A1 (Val)	por. Akira Sakamoto
„SHOKAKU"	18 D3A1 (Val)	kmdr ppor. Kakuichi Takahashi
„HIRYU"	3 A6M2 (Zero)	chor. Tsugio Matsuyama
„SORYU"	3 A6M2 (Zero)	bosm. pil. Hayime Sugiyama

Rezultaty ataków na jednostki brytyjskie

Il. samol.	Lotniskowiec	ilość trafień	Cel
2 D3A1	„AKAGI"	2 bomby	„HERMES"
11 D3A1	„HIRYU"	9 bomb	„HERMES"
14 D3A1	„ZUIKAKU"	13 bomb	„HERMES"
18 D3A1	„SHOKAKU"	13 bomb	„HERMES"
12 D3A1	„AKAGI"	12 bomb	„VAMPIRE"
4 D3A1	„HIRYU"	1 bomba	„VAMPIRE"
3 D3A1	„AKAGI"	3 bomby	„BRITISH SERGEANT" „ATHELSTONE"
3 D3A1	„SORYU"	6 bomb	„BRITISH SERGEANT"
3 D3A1	„HIRYU"	3 bomby	„BRITISH SERGEANT"

loty powróciły na pokłady lotniskowców o godzinie 12.30. Piloci myśliwców osłony z lotniskowca ***Shokaku*** (pod dowództwem kapitana Kaneko) w wyniku bitwy powietrznej stoczonej z Brytyjczykami zgłosili zestrzelenie 23 samolotów wroga przy stracie jednego Zero, pilotowanego przez bosmana Hayashi. Lecący w osłonie 18 samolotów Kate dywizjon myśliwski z ***Zuikaku*** pod dowództwem kapitana Makino napotkał brytyjskie myśliwce, próbujące przechwycić wyprawę. W powietrznej potyczce Japończycy zgłosili zestrzelenie 20 brytyjskich samolotów przy stracie dwóch własnych, w tym kapitana Makino. W rzeczywistości podczas tego ataku zestrzelono 8 *Hurricane'ów* i jednego *Fulmara*.

Około godziny 10.55 jeden z samolotów rozpoznawczych pancernika ***Haruna*** przekazał wiadomość o zauważeniu jednostek płynących pełną parą w kierunku południowym. Po godzinie 11.00 wiceadmirał Nagumo wydał rozkaz zaatakowania okrętów wroga. Pod dowództwo komandora porucznika Kakuchi Takahashi oddano 85 bombowców nurkujących D3A1 (Val) oraz 6 myśliwców A6M2 (Zero).

W ataku na brytyjski lotniskowiec ***Hermes*** wzięło udział m.in. 18 bombowców nurkujących D3A1 z pokładu ***Shokaku***, dowodzonych przez komandora podporucznika Kakuichi Takahashi. Z siostrzanego ***Zuikaku*** wystartowało 14 bombowców D3A1 pod dowództwem kapitana Akira Sakamoto. Osłonę stanowiło m.in. sześć myśliwców A6M2 z lotniskowca ***Shokaku***. Brytyjski lotniskowiec został zaatakowany o 13.50 i zatonął o 13.55. Dziesięć minut później pod wodą zniknął niszczyciel eskorty ***Vampire***. Podobny los spotkał dalsze okręty brytyjskie: korwetę ***Hollyhock***, zbiornikowiec ***British Sergeant*** oraz okręt pomocniczy ***Athelstone***.

Wielkim zaskoczeniem dla Japończyków był niespodziewany atak grupy 9 samolotów *Blenheim* z 11. dywizjonu RAF. Przeprowadzony o godzinie 13.25 atak na lotniskowiec ***Akagi*** oraz ciężki krążownik ***Tone*** nie wyrządził żadnych szkód. 20 A6M2 (6 z ***Soryu***, 8 z ***Hiryu***, 3 z ***Akagi*** i 3 z ***Zuikaku***) z patrolu bojowego zaatakowało bombowce, zestrzeliwując cztery z nich. Był to pierwszy atak nieprzyjacielskich samolotów, którym udało się pokonać system obronny lotniskowców japońskich.

Około godziny 15.45 wylądowały samoloty powracające z ataku na brytyjskie jednostki. Okręty obrały kurs powrotny do bazy. 10 kwietnia przepłynęły Cieśninę Malakka, 13 kwietnia minęły Singapur, a 18 kwietnia, podczas przejścia wokół północnych wybrzeży Luzonu (Filipiny) otrzymały szokującą wiadomość o ataku bombowców amerykańskich B-25 B *Mitchell* na Tokio (rajd podpułkownika Doolittle'a). Nadszedł też rozkaz powrotu na wewnętrzne wody japońskie, w związku z czym wiceadmirała Nagumo obrał kurs na północ, w stronę kotwicowiska Hashirajima. ***Shokaku*** i ***Zuikaku*** zostały wydzielone z sił wiceadmirała Nagumo do wsparcia operacji „MO" – planu zdobycia Portu Moresby. 18 kwietnia 1942 roku oba lotniskowce zawinęły do Bako.

Operacja „MO" – zdobycie Port Moresby.

Kiedy dojrzał plan zdobycia Port Moresby – kluczowej bazy w systemie obronnym Australii i baz alianckich – do wsparcia działań powietrznych na tym obszarze przydzielono lotniskowce ***Shokaku*** i ***Zuikaku***. 19 kwietnia 1942 roku wypłynęły one z Bako w eskorcie 27 dywizjonu niszczycieli i popłynęły w kierunku bazy Truk, gdzie zawinęły 25 kwietnia 1942 roku. Plan operacyjny zdobycia Port Moresby na Nowej Gwinei – operacja o kryptonimie „MO" – został wprowadzony w życie 20 kwietnia 1942 roku. Zgodnie z jego wytycznymi pod dowództwo wiceadmirała Shigeyoshi Inouye, dowódcy 4 Floty, oddano następujący zespół okrętów :

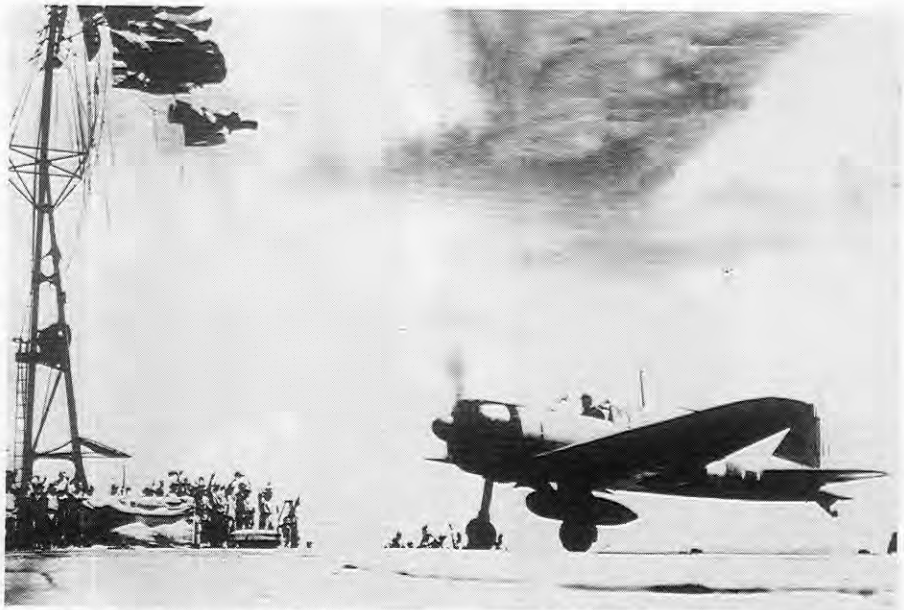

Samolot myśliwski Mitsubishi A6M2 podczas startu z pokładu *Zuikaku* w ataku na Nową Gwineę, 21 stycznia 1942 roku.
Mitsubishi A6M2 fighter during take-off from *Zuikaku* to New Guinea attack, 21 January, 1942.

I. Siły główne

– A. Zespół uderzeniowy pod dowództwem kontradmirała Takeo Takagi:

- Piąty Dywizjon Krążowników pod dowództwem kontradmirała Takagi w składzie ***Myoko*** (dowódca komandor Teruhiko Miyoshi) i ***Haguro*** (dowódca komandor Tomoichi Mori).
- osłona zespołu składająca się z 1. sekcji Siódmego Dywizjonu Niszczycieli (***Akebono*** i ***Ushio***).

– B. Zespół uderzeniowy lotniskowców pod dowództwem kontradmirała Tadaichi Hara na pokładzie lotniskowca ***Shokaku***:

- Piąty Dywizjon Lotniskowców w składzie ***Shokaku*** (dowódca komandor Takatsugu Jojima) i ***Zuikaku*** (dowódca komandor Ichibei Yokokawa),
- osłona zespołu składająca się z 27. Dywizjonu Niszczycieli (***Ariake***, ***Yugure***, ***Shiratsuyo***, ***Shigure***);

– C. Grupa wsparcia pod dowództwem kontradmirała Aritimo Goto:

- Szósty Dywizjon Krążowników (***Aoba***, ***Kako***, ***Kinugasa***, ***Furutaka***);
- lotniskowiec ***Shoho*** wraz z jednostką osłony – niszczycielem ***Sazanami***.

II Siły inwazyjne pod dowództwem kontradmirała Aritimo Goto w składzie:

– A Jednostki osłony.

- 18. Dywizjon Krążowników (***Tenryu*** i ***Tatsuta***),
- transportowce wodnosamolotów (***Kamikawa Maru*** i ***Seikawa Maru***),
- jednostki patrolowe,
- grupa trałowców;

– B. Jednostki desantowe.

- Szósty Dywizjon Niszczycieli (pięć okrętów),
- Dwudziesty Dywizjon Trałowców.

Rozpoczęcie operacji nastąpiło 3 maja 1942 roku inwazją na wyspę Tulagi, położoną u północnych brzegów Guadalcanalu. Reakcją amerykańską był atak przeprowadzony następnego dnia z pokładu lotniskowca ***Yorktown***.na zakotwiczone na redzie Tulagi statki i okręty. Podczas pierwszego ataku zatopiono jeden niszczyciel oraz uszkodzono kilka barek desantowych. Podczas drugiego uderzenia zatopiono niszczyciel oraz trałowiec. Po powrocie samolotów na pokład ***Yorktowna***, lotniskowiec zmienił kurs na południowy, by połączyć się z ***Lexingtonem***. Przez kolejne dni obie floty patrolowały Morze Koralowe starając się przyjąć dogodną pozycję do przeprowadzenia ataku na przeciwnika.

Zespół amerykańskich okrętów, po pobraniu paliwa ze zbiornikowca ***Neosho***, odesłał go wraz z niszczycielem osłony do bazy.

7 maja 1942 roku ok. godziny 07.36 rozpoznanie lotnicze wysłane z pokładów ***Shokaku*** i ***Zuikaku*** zlokalizowało te dwa okręty amerykańskie, które rozpoznano jako lotniskowiec z jednostką osłony w postaci krążownika. Zbiornikowiec amerykański ***Neosho*** z racji swoich dużych rozmiarów (długość 170 metrów i wyporność 25.000 ton) został wzięty za lotniskowiec.

Atak japońskiej formacji złożonej z 36 bombowców nurkujących D3A1 Val i 25 samolotów torpedowych B5N2 Kate w osłonie 18 A6M2 Zero przyniósł rezultaty. Niszczyciel ***Sims*** zatonął, trafiony 3 bombami 250 kilogramowymi. ***Neosho*** otrzymał 8 trafień bombami i stanął w płomieniach. Pospiesznie opuszczony przez załogę utrzymywał się na powierzchni. Później załoga powróciła na jego pokład i przystąpiła do gaszenia pożaru. Zbiornikowiec podzielił losy niszczyciela dopiero 11 maja.

Siódmego maja o godzinie 08.15 samoloty rozpoznawcze wysłane z pokładu amerykańskiego lotniskowca ***Yorktown*** podały kurs japońskiego zespołu składającego się z dwóch lotniskowców i czterech ciężkich krążowników. Podobnie jak Japończycy, tak i Amerykanie błędnie rozpoznali siły wroga. Zlokalizowany najwcześniej lotniskowiec ***Shoho*** przyjął na siebie uderzenie potężnego zgrupowania 93 samolotów, które o godzinie 10.00 wzbiły się w powietrze z pokładów ***Yorktowna*** i ***Lexingtona***. Około godziny 11.07 przeprowadzono pierwszy atak na ***Shoho*** (dowódca okrętu komandor Ishinosuke Izawa). Krótko po 11.20 dwie bomby eksplodowały niedaleko podnośnika, zniszczyły pokład startowy i eksplodowały w hangarze. Po jedenastu minutach dowódca wydał rozkaz opuszczenia okrętu. 5 trafień torpedami oraz 13 bomb spowodowało,

Uszkodzenia lotniskowca *Shokaku* odniesione w bitwie na Morzu Koralowym 8 maja 1942 roku, m.in. zniszczone działko 25 mm oraz centrala kierowania ogniem Typu 96, umieszczona na prawej burcie tuż za nadbudówką główną.
Damages of *Shokaku* during the Battle of Coral Sea, 8 May, 1942, among others the 25 mm cannon and the Type 96 fire control station on starboard side, just after the superstructure were destroyed.

że lotniskowiec zatonął około godziny 11.35 w pozycji 10°29' S oraz 152°55' E przy akompaniamencie eksplozji i spowity dymem. 9 godzin później rozbitków podjął z wody niszczyciel ***Sazanami***. Uratowano 204 marynarzy z 736-osobowej załogi okrętu.

8 maja 1942 roku pomiędzy godziną 08.15 (Amerykanie) a 08.22 (Japończycy) obie strony zlokalizowały nawzajem swe siły. Krótko po 09.15 z pokładu obu lotniskowców japońskich wystartowała do ataku flota powietrzna. W jej skład wchodziły 33 bombowce nurkujące D3A1 Val i 18 samolotów torpedowych B5N2 Kate pod osłoną 18 myśliwców A6M2 Zero. Dowództwo nad nimi objął komandor podporucznik Kakuchi Takahashi. W tym samym czasie rozpoznanie amerykańskie zlokalizowało zespół japoński. Pierwsze samoloty amerykańskie wystartowały o godzinie 09.15 z pokładu lotniskowca ***Yorktown*** – 30 *Dauntlessów* i 9 *Devastatorów* w osłonie 14 *Wildcatów*. Dziesięć minut później ***Lexington*** wysłał 24 *Dauntlessy* i 12 *Devastatorów* w osłonie 10 *Wildcatów*.

O godzinie 10.32 bombowce nurkujące z ***Yorktowna*** zlokalizowały ***Shokaku*** i ***Zuikaku*** w odległości kilku mil morskich. Po osiągnięciu celu, bombowce nurkujące *Daunntless* musiały czekać 20 minut na samoloty torpedowe. Z pokładu ***Shokaku*** wystartowało kilka samolotów myśliwskich (w tym czasie ***Zuikaku*** był zasłonięty ciężkimi chmurami deszczowymi). Pierwsze zaatakowały samoloty torpedowe *Devastator* pod dowództwem komandora podporucznika Joe T. Taylora. ***Shokaku*** wykonywał cyrkulację od prawej do lewej. Atak samolotów torpedowych „w kowadło" (z zasłony chmur) nie przyniósł rezultatów. Podczas ataku 9 myśliwców Zero pod dowództwem kapitana Hoashi wdało się w walkę z samolotami przeciwnika. W potyczce z Amerykanami zestrzelono 30 samolotów. W tym samym czasie 9 myśliwców tworzyło ochronę powietrzną nad lotniskowcami. W wyniku walki powietrznej zestrzelono 21 amerykańskich bombowców i samolotów torpedowych. Bosmanmat Takeo Miyazawa staranował maszynę wroga na chwilę przed zrzuceniem przezeń torpedy, chroniąc w ten sposób ***Shokaku*** przed trafieniem. Atak bombowców nurkujących Duglass SBD *Dauntless* startujących z ***Yorktowna*** zakończył się dwoma trafieniami bomb w pokład startowy. Trzecią bombę w ryzykownym ataku na okręt zrzucił podporucznik John Power, który zginął od podmuchu eksplozji. Pierwsza bomba trafiła ***Shokaku*** w lewoburtową krawędź dziobowego pokładu startowego, przebijając pokład manewrowy i eksplodując wewnątrz komory łańcuchowej. Podmuch eksplozji zdemolował krawędź pokładu startowego. Dwie kolejne bomby zostały ulokowane przez samoloty amerykańskie w części rufowej okrętu.

Eksplodujące bomby uszkodziły pokład startowy oraz pomieszczenie napraw silników. Pożar szybko się rozprzestrzeniał. Szczęśliwie dla okrętu ugaszono powstałe pożary pokładu startowego i hangarów głównych. Zniszczony pokład startowy uniemożliwiał starty i choć okręt mógł przyjmować lądujące samoloty, to krążącym w powietrzu maszynom wydano rozkaz lądowania na ***Zuikaku***. Pilotowany przez chorążego Yukuo Hanazawa myśliwiec Zero wylądował na pokładzie ***Shokaku*** pomimo braku lin hamujących i czarnego dymu unoszącego się nad pokładem. Podczas ataku na okręt zginęło 108 członków załogi, a 40 zostało rannych. Osłona zespołu złożona z myśliwców Zero nie dopuściła do poważniejszego uszkodzenia ***Zuikaku***.

O godzinie 11.18 formacja 18 samolotów torpedowych Kate zaatakowała lotniskowiec ***Lexington***. Trafienie torpedy w lewą burtę na wysokości nadbudówki spowodowało, że okręt nabrał wody do kadłuba. Kilka minut później druga torpeda uderzyła w lewą burtę na wysokości łodzi motorowej. Siła eksplozji spowodowała, że okręt zmienił dotychczasowy kurs – dziób lotniskowca obrócił się niemal o 100 m.

Yorktown został zaatakowany o godzinie 10.27. W wyniku skutecznych manewrów wymijających udało mu się uniknąć trafienia torpedami. Dopiero atak bombowców nurkujących Val przyniósł rezultaty. Krótko po 11.27 ***Yorktown*** otrzymał pierwsze trafienie bombą w pokład lotniczy na wysokości nadbudówki. Bomba przebiła pokład lotniczy i hangarowy, wzniecając pożary we wnętrzu okrętu. Ponadto 11 lub 12 bomb eksplodowało w bliskiej odległości od okrętu. O godzinie 11.40 atak na okręty amerykańskie został zakończony. Na ***Lexingtonie*** o godzinie 12.47 nastąpiła eksplozja oparów benzyny. Niewątpliwie przyczyniło się do tego storpedowanie dziobowych zbiorników z paliwem. Zgromadzone opary benzyny przedostały się do pomieszczenia generatorów i tam eksplodowały. O 16.30 dowódca podjął decyzję o ewakuacji siłowni z powodu panującej tam wysokiej temperatury, a o 17.07 o ewakuacji lotniskowca, więc załoga powoli opuściła okręt. Pod wieczór, około godziny 20.00, niszczyciel ***Phelps*** wystrzelił torpedy w kierunku ciężko uszkodzonego okrętu. Wśród kłębów pary, dymu i płomieni ***Lexington*** pogrążył się w morzu.

8 maja w nocy admirał Yamamoto rozkazał, aby lotniskowiec ***Zuikaku*** zniszczył siły przeciwnika. Do 10 maja okręt pływał po Morzu Koralowym kursem wymijającym (zygzakowym) w poszukiwaniu wroga.

W stoczonej bitwie powietrznej Amerykanie ponieśli dotkliwe straty. Stracono lotniskowiec ***Lexington***, niszczyciel ***Sims*** i zbiornikowiec ***Neosho***; 33 samoloty zostały zestrzeolne, a 36 bazujących na ***Lexingtonie*** poszło na dno wraz z lotniskowcem.

Bitwa na Morzu Koralowym spowodowała odłożenie inwazji japońskiej na Port Moresby, co było sukcesem strategicznym Amerykanów. Uszkodzenia ***Shokaku*** wyeliminowały go z planowanej operacji „MI" – zdobycia Midway.

Naprawa lotniskowca *Shokaku*

Uszkodzony lotniskowiec ***Shokaku*** powrócił do Kure w dniu 17 maja 1942 roku i został tam poddany gruntownej naprawie. Grupy powietrzne bazujące na lotniskowcu zostały zreorganizowane i do 30 maja przechodziły intensywny trening lotniczy w bazach lądowych Kanoya i Saeki. Dowództwo nad okrętem objął komandor Arima Masafumi, który przybył na pokład 25 maja 1942 r. 16 czerwca ***Shokaku*** został dokowany w Arsenale Marynarki Wojennej w Kure. Rekonstrukcji i naprawie poddano część dziobową lotniskowca (pomieszczenia lewoburtowej komory łańcuchowej, lewoburtowa kluza kotwiczna, fragmenty lewoburtowej burty i pokładu manewrowego). 27 czerwca okręt opuścił dok i przeszedł próby morskie. Po stracie czterech lotniskowców w bitwie pod Midway dowództwo wydało rozkaz reorganizacji dywizjonów lotniczych. Kiedy zorganizowano nową Trzecią Flotę (14 lipca) w skład Pierwszego Dywizjonu Lotniskowców weszły oba okręty. Dowództwo Trzeciej Floty objął wiceadmirał Chuichi Nagumo. Ponownie nastąpiła zmiana stanu samolotów na pokładzie ***Shokaku***. Okręt otrzymał 27 bombowców nurkujących, 27 samolotów myśliwskich i 18 samolotów torpedowych. 18 lipca okręt wypłynął z Kure, i dotarł w tym samym dniu na kotwicowisko Hashirajima. 21 lipca opuścił je, udając się na patrolowanie wód przybrzeżnych wokół Japonii. Podczas rejsu prowadzono treningi załóg lotniczych. Od 31 lipca do 5 sierpnia okręt przebywał na kotwicowisku Hashirajima, skąd wyruszył do Kure. Do bazy dotarł 8 sierpnia. 14 sierpnia ***Shokaku*** opuścił Kure i nazajutrz rzucił kotwicę w Hashirajimie. 16 sierpnia okręt otrzymał rozkaz opuszczenia Wewnętrznego Morza i wzięcia udziału w decydującej bitwie o Salomony. Opuścił kotwicowisko Hashirajima i popłynął w kierunku wysp Salomona.

Operacja Aleucka

Zuikaku wpłynął do bazy marynarki wojennej w Kure w dniu 21 maja 1942 roku (poprzednio, pomiędzy 15 a 16 maja, przebywał w bazie na atolu Truk). Lotnictwo pokładowe okrętu przechodziło intensywne treningi w bazach lotniczych na południu wyspy Kyushu. Lotniskowiec opuścił zachodnią część Wewnętrznego Morza Japońskiego w dniu 15 czerwca, otrzymując rozkaz wsparcia sił osłaniających operacje na Wyspach Aleuckich. Zawinął do portu Omniatao w dniu 23 czerwca, gdzie wraz z lotniskowcami ***Junyo***, ***Zuiho*** i ***Ryuho*** stworzył siły osłony. 30 czerwca 1942 roku wypłynął wraz z konwojem z Ominatao w kierunku wysp Kiska. Zawinął tam 3 lipca. Po wykonaniu zadania powrócił do Kure. Od 14 lipca 1942 roku nowe siły uderzeniowe Trzeciej Floty zostały zorganizowane z niedobitków pilotów, którzy przeżyli bitwę pod Midway (piloci Pierwszego Dywizjonu Lotniskowców). ***Zuikaku*** został przydzielony do nowo utworzonego dywizjonu. W skład grupy powietrznej wchodziło 27 myśliwców, 27 samolotów bombowych i 18 samolotów torpedowych, które rozpoczęły intensywny trening lotniczy w bazach Kanoya oraz Saeki. Lotniskowiec był dokowany w dniach od 30 lipca do 12 sierpnia 1942 roku.

Bitwa o Wschodnie Salomony (Druga bitwa o Salomony).

Niepowodzenia Japończyków związane z desantem na Port Moresby pozwoliły Sprzymierzonym na podjęcie kontrofensywy. 7 sierpnia 1942 roku Amerykanie wylądowali na Guadalcanalu, który stał się ośrodkiem długotrwałych i zażartych bojów powietrzno – morskich. Lądowanie

Nadbudówka lotniskowca *Shokaku*, m.in. uszkodzony maszt główny oraz przestrzeliny odniesione w bitwie na Morzu Koralowym 8 maja 1942 roku.
The superstructure of *Shokaku* aircraft carrier, the damaged main mast and the holes after the Battle of Coral Sea are visible. 8 May 1942.

Amerykanów na wyspie było dla Japończyków niespodzianką. Bombardowanie Guadalcanalu przez lotnictwo bazujące w Rabaul było trudnym problemem taktycznym ze względu na dość znaczną odległość wynoszącą 560 mil morskich. Dowódca 25. Flotylli Powietrznej, kontradmirał Sadayoshi Yamada, po konsultacji z siłami powietrznymi w Rabaul podjął decyzję o przeprowadzeniu ataku powietrznego na okręty i pozycje amerykańskie. Akcja podjęta przez formację lotniczą złożoną z 27 średnich bombowców Betty w osłonie 18 myśliwców Zero przyniosła niewielkie sukcesy przy dużej liczbie utraconych maszyn. 13 sierpnia 1942 roku w sztabie marynarki w Tokio zapadła decyzja o wysadzeniu desantu i odbiciu Tulagi wraz z lotniskiem Lunga Point na Guadalcanalu (przemianowanego przez Amerykanów na Henderson Field). Główna Kwatera Cesarskiej Marynarki postanowiła wysłać siły desantowe z Japonii pod osłoną okrętów Połączonej Floty. Do przeprowadzenia operacji wyznaczono parę ciężkich lotniskowców, cztery szybkie pancerniki oraz siły osłony złożone z krążowników i niszczycieli. Miały one popłynąć do bazy Truk w Archipelagu Karolin pod osobistym dowództwem admirała Yamamoto. Operacja otrzymała kryptonim „Ka". Okręty japońskie płynęły na południe zgodnie z faworyzowaną przez admirała Yamamoto taktyką – w kilku oddzielnych grupach. Pierwszą kolumnę tworzyły siły przednie pod dowództwem wiceadmirała Nobutake Kondo, które składały się z krążowników ***Atago***, ***Maya***, ***Takao***, ***Myoko***, ***Haguro*** i lekkiego krążownika ***Yura*** w osłonie 5 niszczycieli. Grupę wsparcia tworzył pancernik ***Mutsu*** w osłonie 3 niszczycieli i transportowiec wodnosamolotów ***Chitose*** z niszczycielami osłony. Za nimi płynęła grupa straży przedniej pod dowództwem kontradmirała Hiroaki Abe składająca się z szybkich pancerników ***Hiei*** i ***Kirishima*** pod osłoną krążowników ***Suzuya***, ***Kumano***, ***Chikuma***, lekkiego krążownika ***Nagara*** i 6 niszczycieli. Następnie płynął wiceadmirał Chuichi Nagumo z siłami uderzeniowymi w postaci ciężkich lotniskowców **Shokaku** i ***Zuikaku*** w osłonie 6 niszczycieli. Admirał Yamamoto wyznaczył specjalną grupę dywersyjną pod do-

Widok uszkodzeń dziobowego pokładu startowego *Shokaku* po lewej burcie po bitwie na Morzu Koralowym 8 maja 1942 roku.
Damaged port bow aircraft deck of *Shokaku* aircraft carrier after the Battle of Coral Sea, 8th of May, 1942.

wództwem kontradmirała Tadachi Hara składającą się z lekkiego lotniskowca ***Ryujo***, krążownika ***Tone*** i pary niszczycieli eskorty. Finałem operacji „Ka" miało być przetransportowanie pod Guadalcanal 800 marynarzy z 5. Specjalnej Morskiej Dywizji stacjonującej w Yokosuce i 700 żołnierzy piechoty morskiej odkomenderowanych do Ichiki. Z pokładu 5 transportowców mieliby oni dokonać desantu i odbicia lotniska Lunga Point. Dowództwo sił osłaniających objął kontradmirał Raizo Tanaka na pokładzie krążownika ***Jintsu*** płynącego w osłonie 7 niszczycieli.

Okręty japońskie posuwały się na południe pod osłoną chmur, które zasłaniały je przed amerykańskim rozpoznaniem. Rankiem 23 sierpnia 1942 roku o godzinie 09.50 Amerykanie po raz pierwszy zlokalizowali japoński zespół wsparcia (w skład którego wchodził lekki lotniskowiec ***Ryujo***) płynący w stronę Guadalcanalu, jednak samoloty pokładowe wysłane z lotniskowca ***Saratoga*** nie odnalazły przeciwnika. Po zauważeniu samolotu rozpoznawczego zespół japoński zmienił kurs na północno – zachodni. Pierwszym celem japońskiego ataku w dniu 24 sierpnia 1942 roku było lotnisko Henderson Field na Guadalcanalu. W pierwszej fali ataku wzięło udział 15 bombowców nurkujących A3D1 Val w osłonie 6 myśliwców Zero z lotniskowca ***Ryujo***, 18 bombowców nurkujących D3A1 Val w osłonie 4 samolotów myśliwskich A6M2 (pod dowództwem kapitana Shigematsu) z lotniskowca ***Shokaku*** oraz 9 bombowców nurkujących A3D1 Val w osłonie 6 myśliwców Zero (pod dowództwem kapitana Hidaka) z lotniskowca ***Zuikaku***. Zbombardowały one lotnisko Henderson Field staczając zażartą walkę z amerykańskimi myśliwcami. W czasie ataku na Guadalcanal Amerykanie znowu zlokalizowali zespół z lotniskowcem ***Ryujo***. Z pokładu ***Saratogi*** wysłano przeciwko niemu z 30 samolotów *Dauntless* i 8 samolotów bombowo-torpedowych *Avenger*. Nieco wcześniej dotarła do Japończyków formacja lotnicza wysłana z lotniskowca ***Enterprise***. Podczas pierwszego ataku ***Ryujo*** otrzymał trafienie torpedą w część rufową. Eksplozja zablokowała ster i lotniskowiec wykonywał cyrkulacje na morzu. Kolejne atakujące samoloty zrzuciły nań bomby. Część z nich przebiła pokład startowy i wznieciła pożary we wnętrzu. Eksplozja amunicji i pożar zbiorników paliwa przesądził o losie okrętu, który przechylając się na burtę zatonął w pozycji 06°20' S i 160°50' E o godzinie 20.00. Pozostałe w powietrzu samoloty z lotniskowca otrzymały rozkaz lądowania na Buka lub Buganville. Część spośród nich z powodu braku paliwa wodowała przymusowo przy niszczycielach eskorty.

Uszkodzenia dziobowego pokładu manewrowego lotniskowca *Shokaku* po bitwie na Morzu Koralowym.
Damaged bow anchor deck of the *Shokaku* aircraft carrier after the Battle of Coral Sea.

Lotnictwo pokładowe z ***Shokaku*** i ***Zuikaku*** wzięło udział w ataku na amerykańskie lotniskowce. Pierwsza fala samolotów wystartowała o godzinie 15.07. ***Shokaku*** desygnował do ataku 18 bombowców nurkujących Val w eskorcie 4 myśliwców A6M2 Zero, zaś ***Zuikaku*** wysłał 9 Vali w osłonie 6 myśliwców Zero. Grupa powietrzna z ***Shokaku*** odniosła spory sukces trafiając trzema bombami lotniskowiec ***Enterprise***. Dwie z nich poważnie uszkodziły płytę podnośnika samolotów eliminując okręt z akcji. Podczas walki powietrznej z osłoną amerykańskiego zespołu myśliwce Zero zestrzeliły cztery samoloty przeciwnika. Mniej szczęścia mieli piloci z ***Zuikaku***. W potyczce powietrznej zestrzelono 6 samolotów przy stracie jednej maszyny pilotowanej przez bosmana Makino.

Druga fala ataku samolotów wystartowała o godzinie 16.00. Formacja lotnicza złożona z 18 bombowców nurkujących D3A1 Val, 9 samolotów torpedowych B5N2 Kate w osłonie 3 myśliwców A6M2 Zero nie odnalazła przeciwnika. Podczas powrotu na własny okręt została ona wykryta przez samoloty wroga.

Drugi lotniskowiec amerykański – ***Saratoga*** – uniknął ataków samolotów japońskich i wyszedł z potyczki bez uszkodzeń. W późnych godzinach wieczornych Amerykanie odnieśli sukces uszkadzając transportowiec samolotów ***Chitose***, który wycofał się z akcji i z 30 stopniowym przechyłem powrócił do macierzystych baz na terenie Japonii.

Podczas drugiej bitwy o Salomony obie strony opuściły teren bitwy bez rozstrzygających rezultatów. Po bitwie odesłano z japońskich lotniskowców większość sprawnych samolotów myśliwskich do wsparcia działań lądowych. 30 myśliwców z pokładów Pierwszego Dywizjonu Lotniskowców wysłano do bazy w Buka. 15 samolotów myśliwskich A6M2 Zero pod dowództwem kapitana Shingo z ***Shokaku*** oraz 15 myśliwców pod dowództwem kapitana Hidaka z ***Zuikaku*** uczestniczyło w atakach na Guadalcanal. Ataki przeprowadzone na wyspę między 28 sierpnia a 4 września nie przyniosły szczególnych rezultatów. 5 września 1942 roku oba okręty Pierwszego Dywizjonu Lotniskowców zawinęły do bazy w Truk. 10 września siły uderzeniowe lotniskowców opuściły bazę i popłynęły na północ od wyspy Guadalcanal, współdziałając z ofensywnymi działaniami armii. Flota przeciwnika nie pokazywała się w strefie operowania sił uderzeniowych. 23 września lotniskowce powróciły do bazy w atolu Truk.

RUFOWE HANGARY LOTNICZE
STERN HANGARS

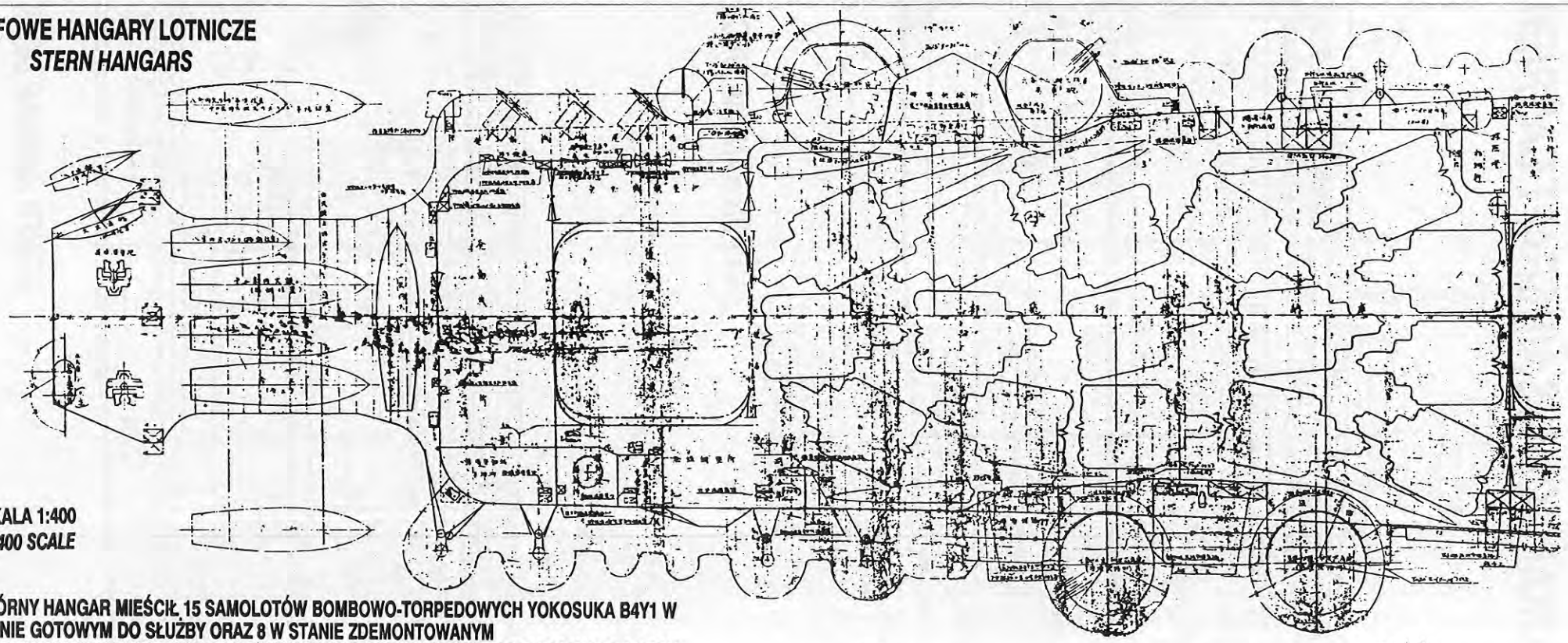

SKALA 1:400
1/400 SCALE

I. GÓRNY HANGAR MIEŚCIŁ 15 SAMOLOTÓW BOMBOWO-TORPEDOWYCH YOKOSUKA B4Y1 W STANIE GOTOWYM DO SŁUŻBY ORAZ 8 W STANIE ZDEMONTOWANYM
I. THE UPPER HANGAR ACCOMODATED 15 YOKOSUKA B4Y1 TORPEDO BOMBERS READY FOR ACTION AND 8 DISASSEMBLED ONES

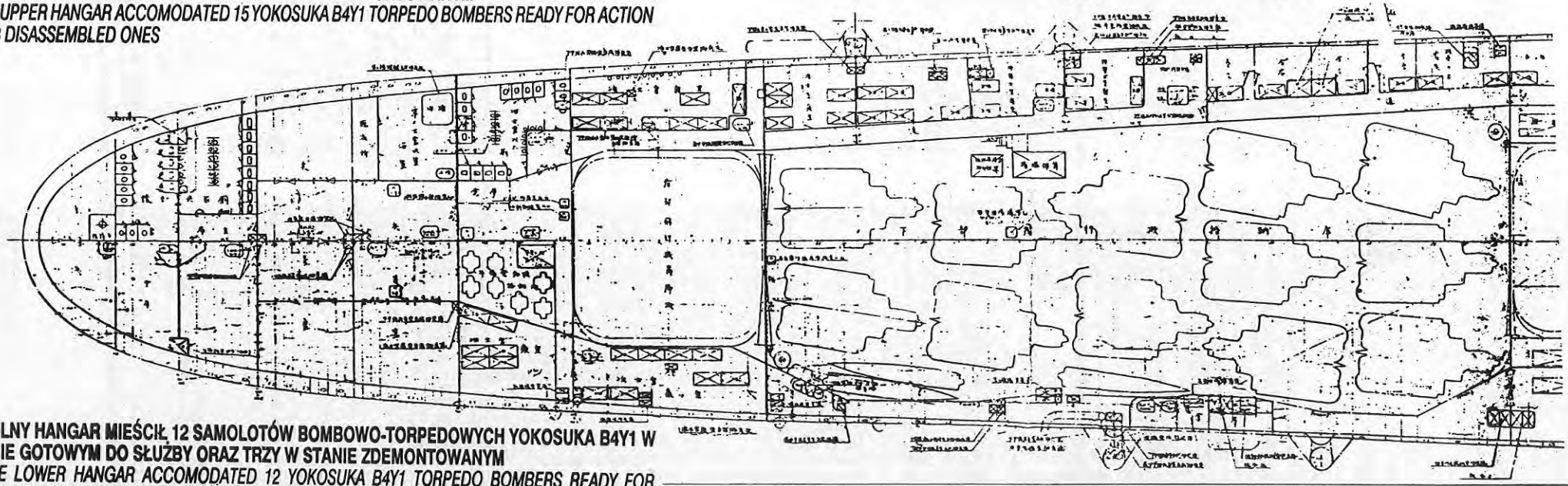

II. DOLNY HANGAR MIEŚCIŁ 12 SAMOLOTÓW BOMBOWO-TORPEDOWYCH YOKOSUKA B4Y1 W STANIE GOTOWYM DO SŁUŻBY ORAZ TRZY W STANIE ZDEMONTOWANYM
II. THE LOWER HANGAR ACCOMODATED 12 YOKOSUKA B4Y1 TORPEDO BOMBERS READY FOR ACTION AND 3 DISASSEMBLED ONES

PRZEKROJE POPRZECZNE LOTNISKOWCA *SHOKAKU*
(Z dokumentacji stoczniowej projektu)

II. DOLNY HANGAR MIEŚCIŁ 12 SAMOLOTÓW BOMBOWO-TORPEDOWYCH YOKOSUKA B4Y1 W STANIE GOTOWYM DO SŁUŻBY ORAZ TRZY W STANIE ZDEMONTOWANYM
II. THE LOWER HANGAR ACCOMODATED 12 YOKOSUKA B4Y1 TORPEDO BOMBERS READY FOR ACTION AND 3 DISASSEMBLED ONES

PRZEKROJE POPRZECZNE LOTNISKOWCA *SHOKAKU*

(Z dokumentacji stoczniowej projektu)

'SHOKAKU' CROSS-SECTIONS

(According to the shipyard documentation)

E. SCHEMAT SKŁADANEGO MASZTU ANTENOWEGO
E. RETRACTABLE AERIAL MAST SCHEME

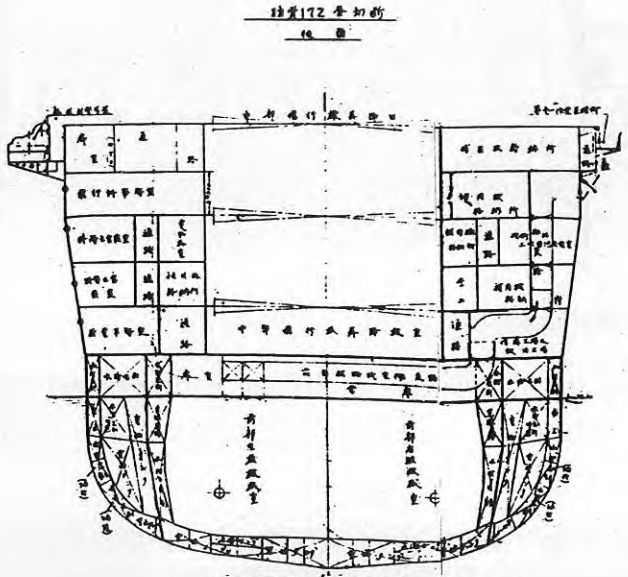

A. PRZEKRÓJ NA WR. 172
(Pom. kotłowni i hangary)
A. CROSS SECTION AT NO. 172 FRAME
(Boiler rooms and hangars)

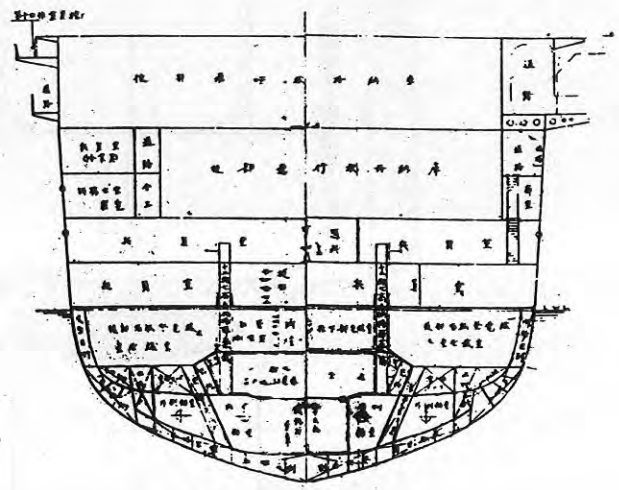

B. PRZEKRÓJ NA WR. 196
(Hangary główne)
B. CROSS SECTION AT NO. 196 FRAME
(Main hangars)

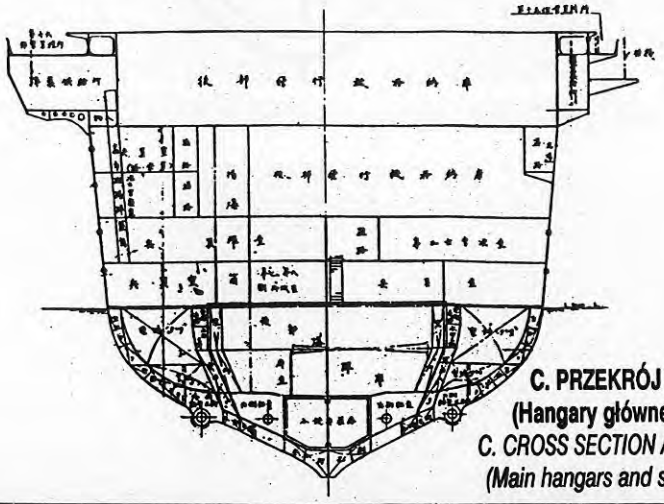

C. PRZEKRÓJ NA WR. 207
(Hangary główne i linie wałów)
C. CROSS SECTION AT NO. 207 FRAME
(Main hangars and shaft transmission)

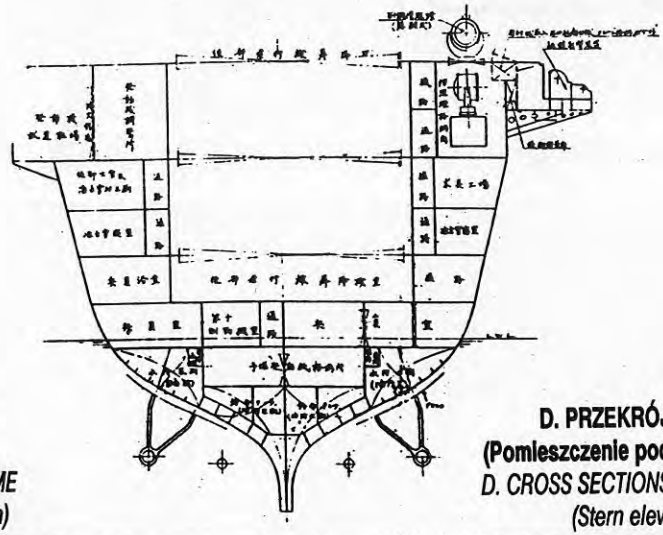

D. PRZEKRÓJ NA WR. 240
(Pomieszczenie podnośnika rufowego)
D. CROSS SECTIONS AT NO. 240 FRAME
(Stern elevator room)

SKALA 1:400
1/400 SCALE

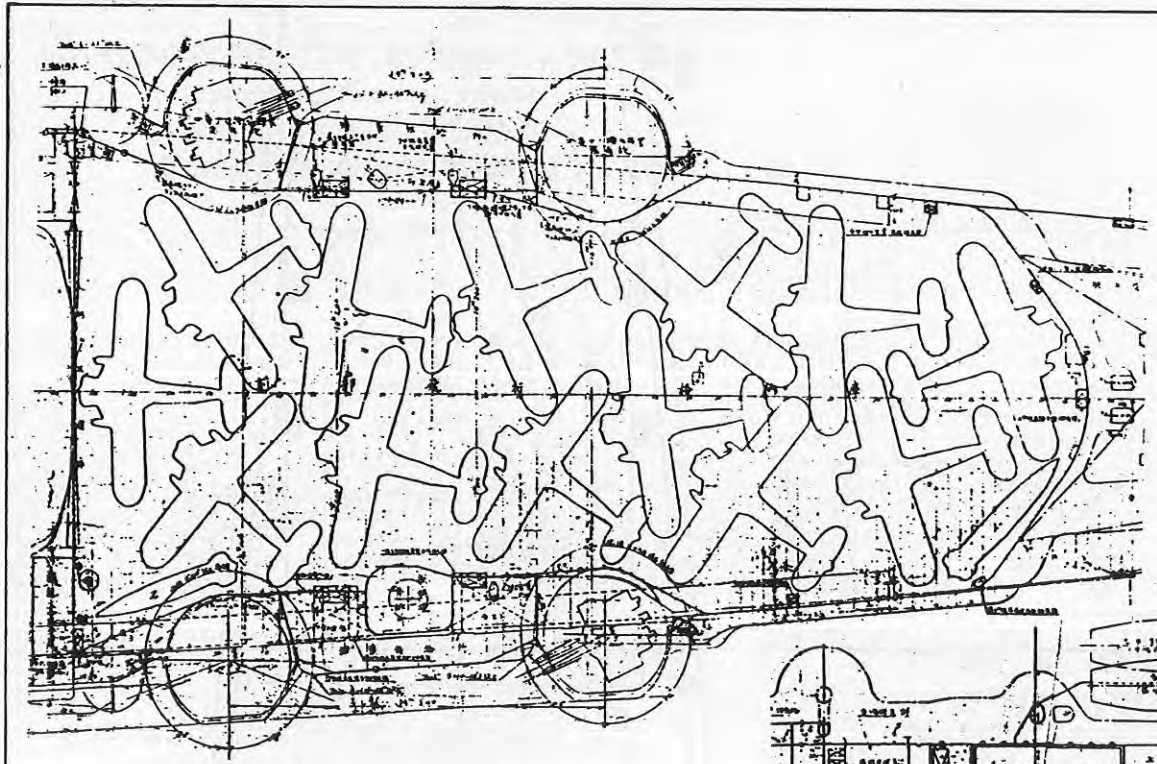

GÓRNY POKŁAD HANGAROWY
UPPER HANGAR DECK

I. HANGAR DZIOBOWY MIEŚCIŁ 13 BOMBOWCÓW NURKUJĄCYCH AICHI D1A2 GOTOWYCH DO SŁUŻBY ORAZ 2 W STANIE ZDEMONTOWANYM
I. THE BOW HANGAR ACCOMODATED 13 AICHI D1A2 DIVE BOMBERS READY FOR ACTION AND 2 DISASSEMBLED ONES

SKALA 1:400
1/400 SCALE

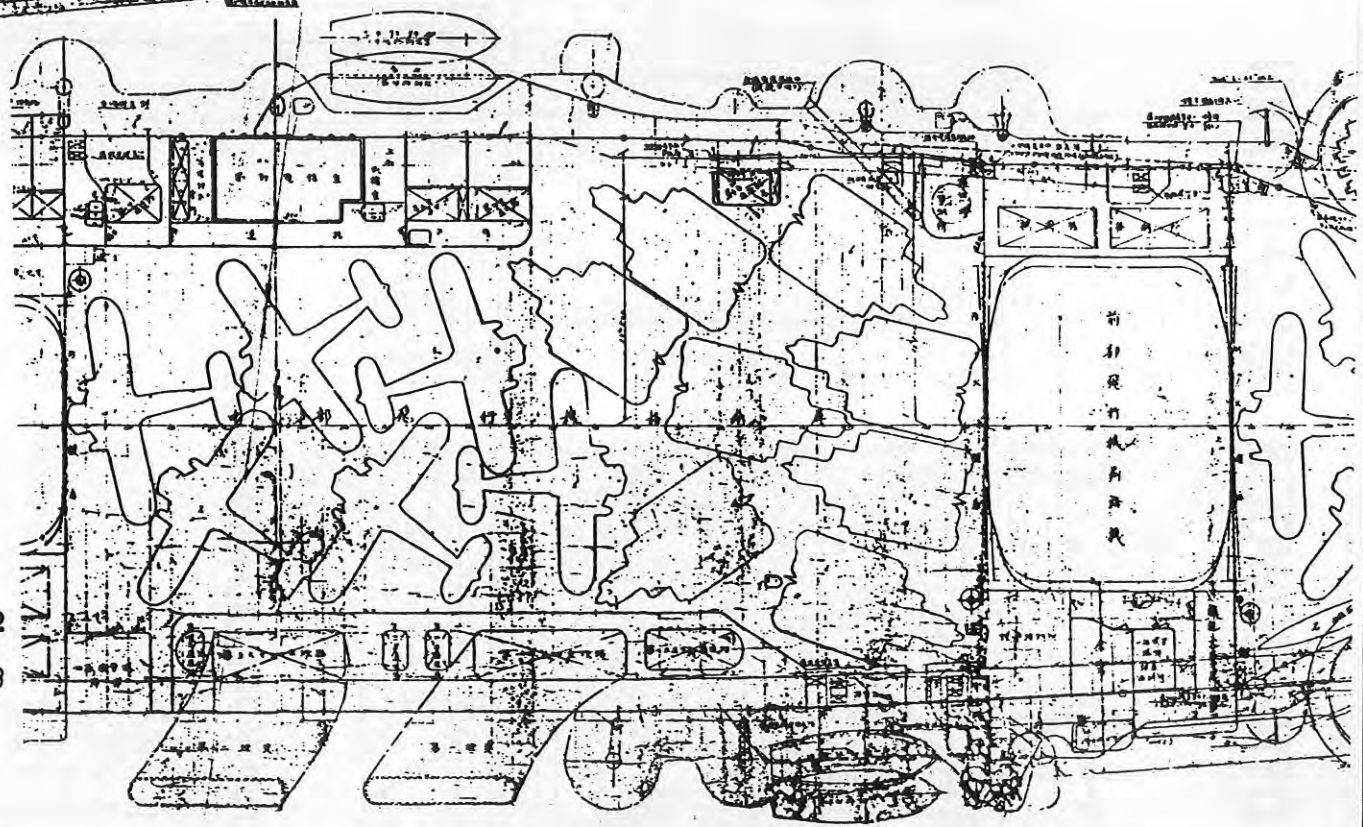

II. HANGAR ŚRODKOWY MIEŚCIŁ 5 BOMBOWCÓW NURKUJĄCYCH AICHI D1A2 ORAZ 8 SAMOLOTÓW BOMBOWO-TORPEDOWYCH YOKOSUKA B4Y1
II. THE MIDDLE HANGAR ACCOMODATED 5 AICHI D1A2 DIVE BOMBERS AND 8 YOKOSUKA B4Y1 TORPEDO BOMBERS

DOLNY POKŁAD HANGAROWY
LOWER HANGAR DECK

I. DZIOBOWY HANGAR MIEŚCIŁ 7 MYŚLIWCÓW MITSUBISHI A5M2/4 W STANIE GOTOWYM DO SŁUŻBY ORAZ 4 W STANIE ZDEMONTOWANYM
I. THE BOW HANGAR ACCOMODATED 7 MITSUBISHI A5M2/4 FIGHTERS READY FOR ACTION AND 4 DISASSEMBLED ONES

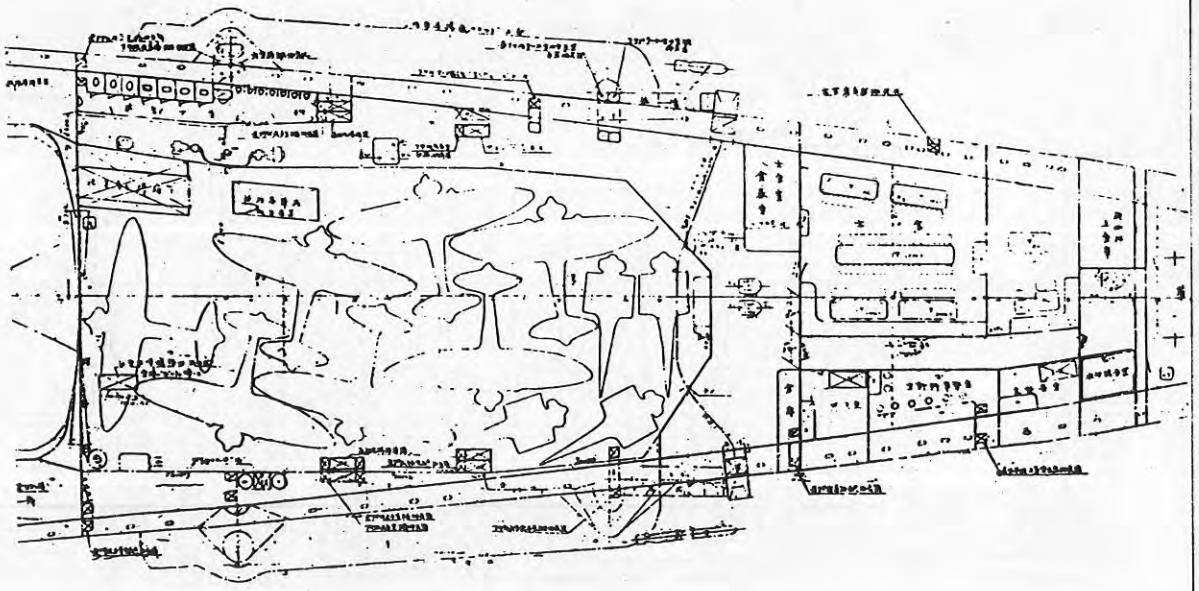

SKALA 1:400
1/400 SCALE

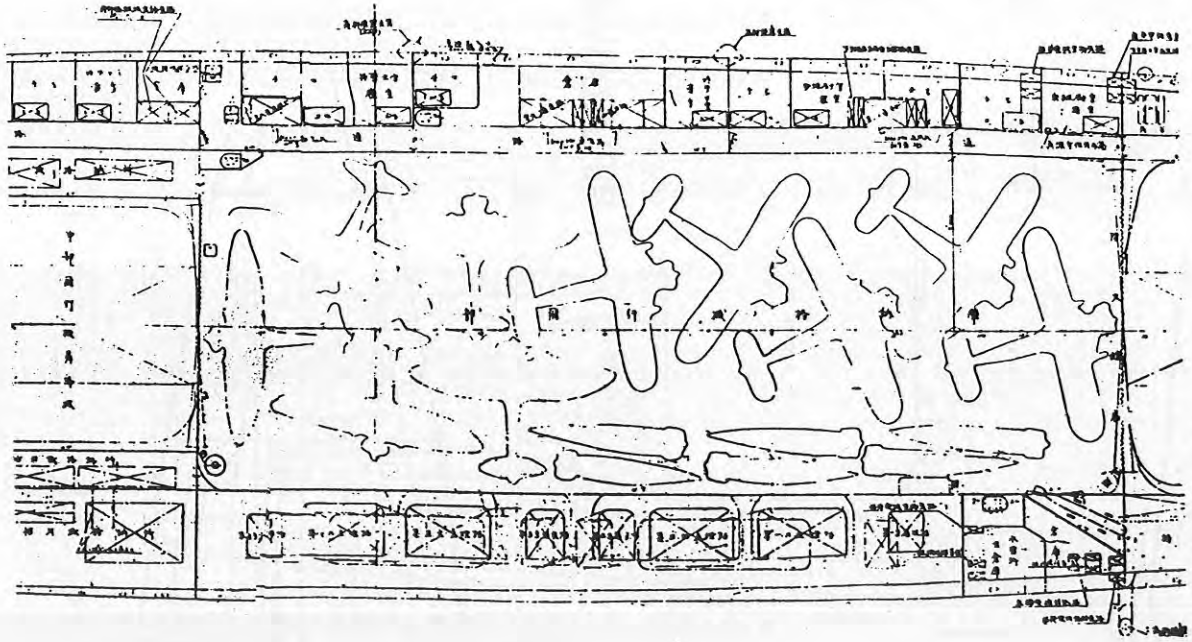

II. HANGAR ŚRODKOWY MIEŚCIŁ 5 MYŚLIWCÓW MITSUBISHI A5M2/4 W STANIE GOTOWYM DO SŁUŻBY ORAZ 5 BOMBOWCÓW NURKUJĄCYCH AICHI D1A2 W STANIE GOTOWYM DO SŁUŻBY ORAZ 5 W STANIE ZDEMONTOWANYM
II. THE MIDDLE HANGAR ACCOMODATED 5 MITSUBISHI A5M2/4 FIGHTERS READY FOR ACTION AND 5 AICHI D1A2 DIVE BOMBERS READY FOR ACTION AND 5 DISASSEMBLED ONES

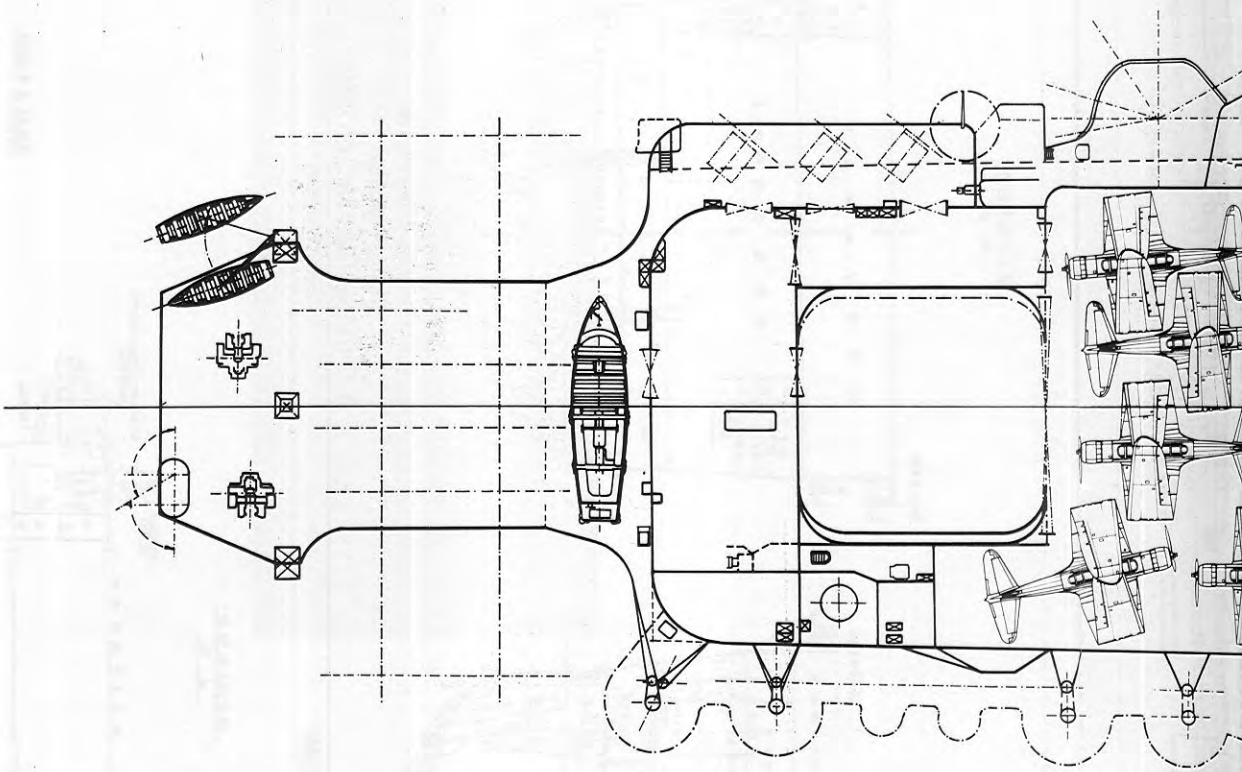

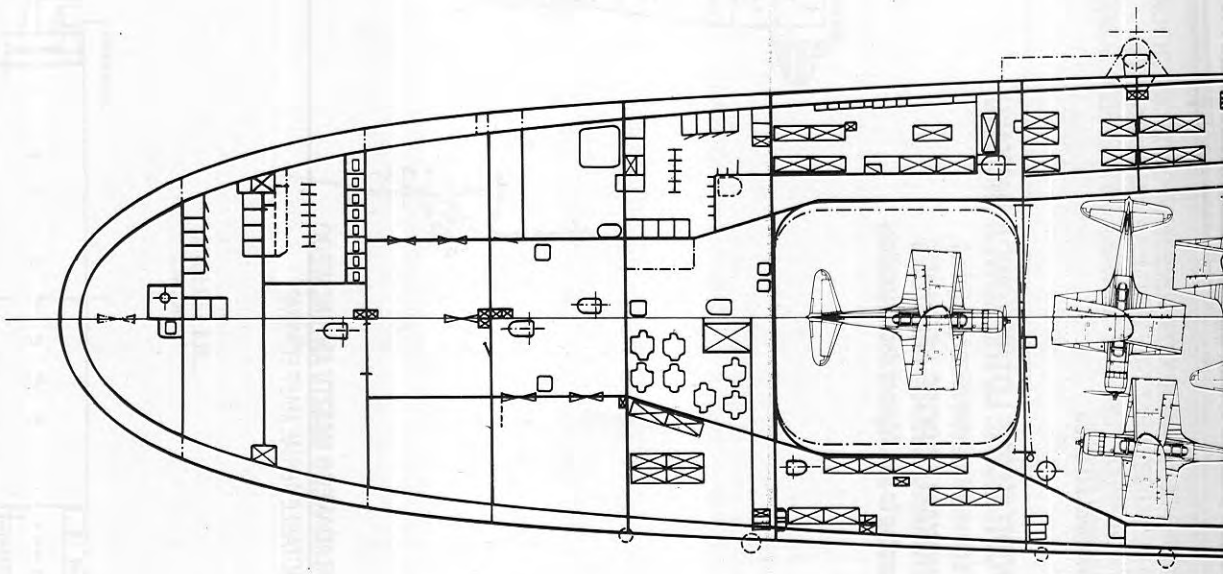

SHOKAKU CLASS AIRCRAFT CARRIER

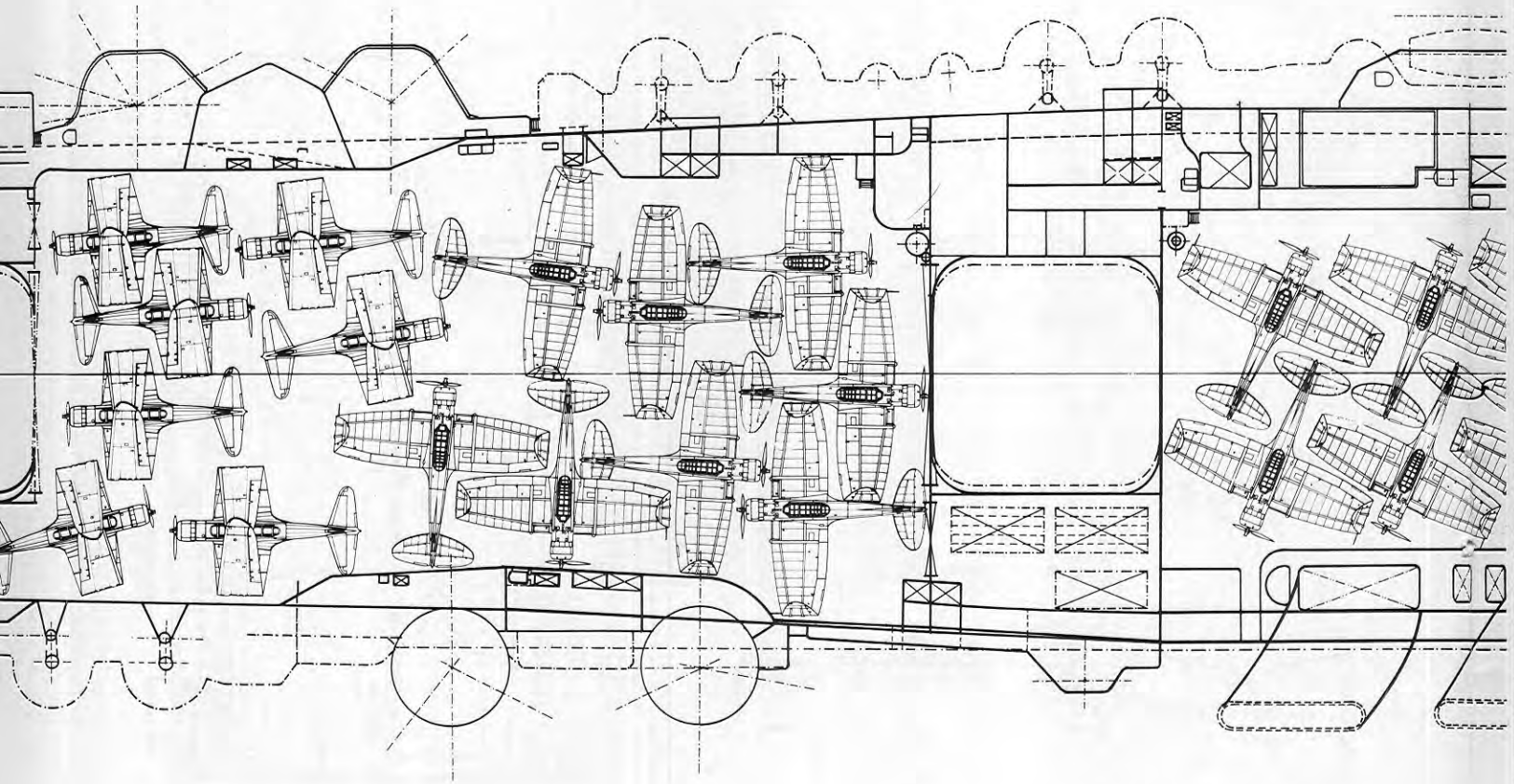

UPPER HANGAR DECK

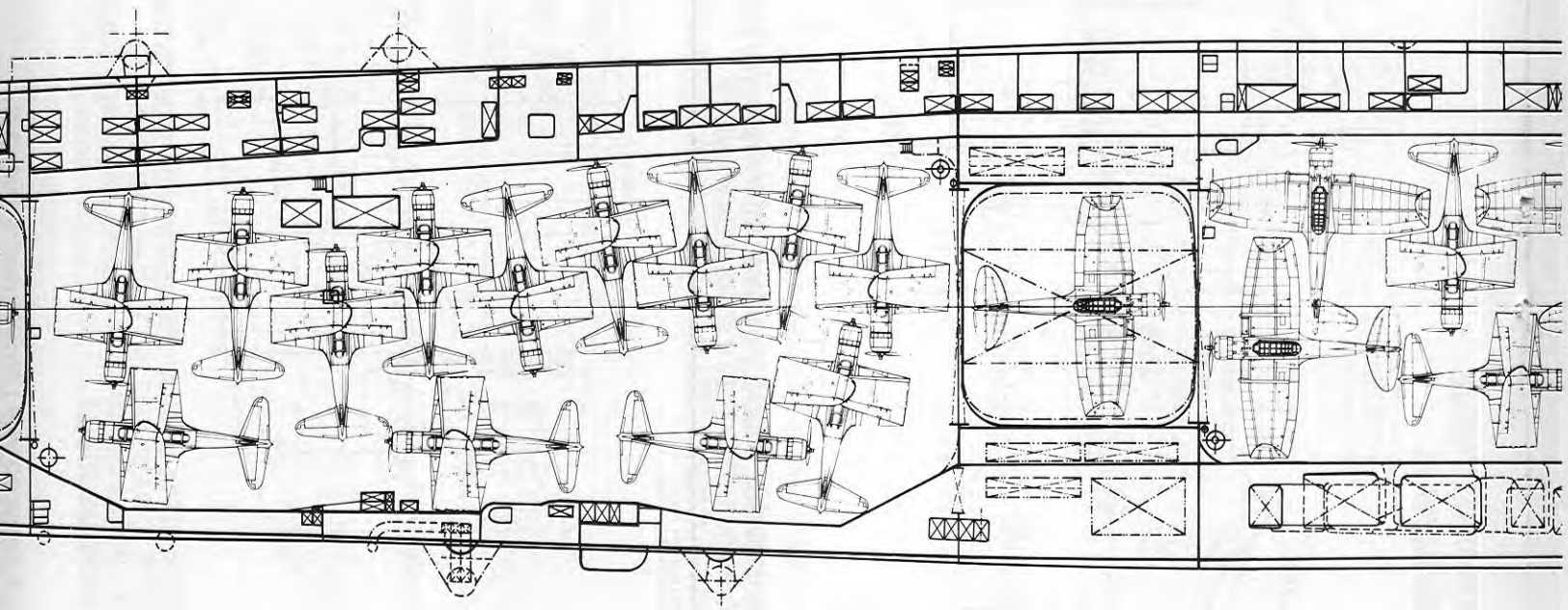

LOWER HANGAR DECK

R LOTNISKOWCE KLASY *SHOKAKU*

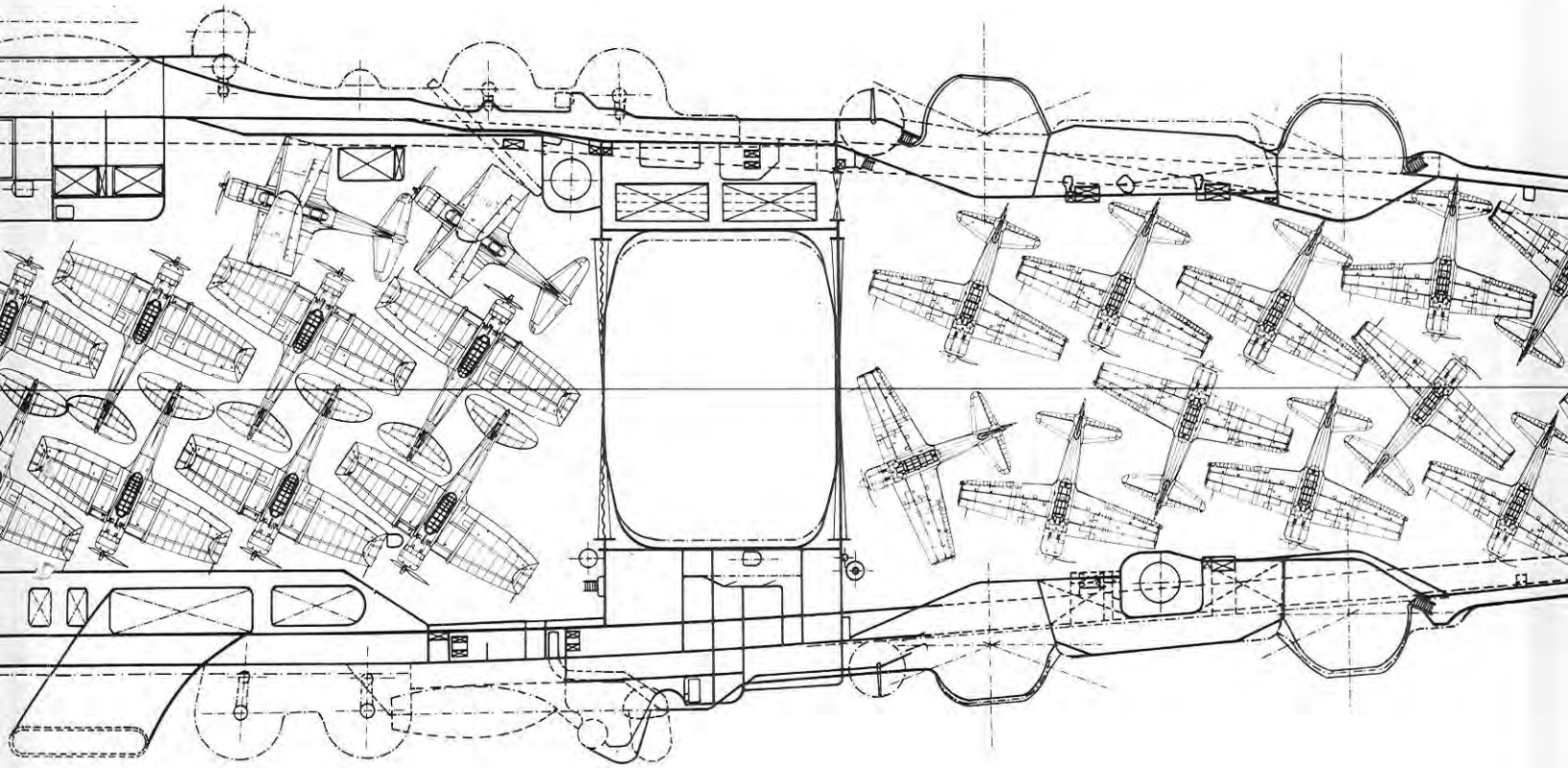

K GÓRNY POKŁAD HANGAROWY

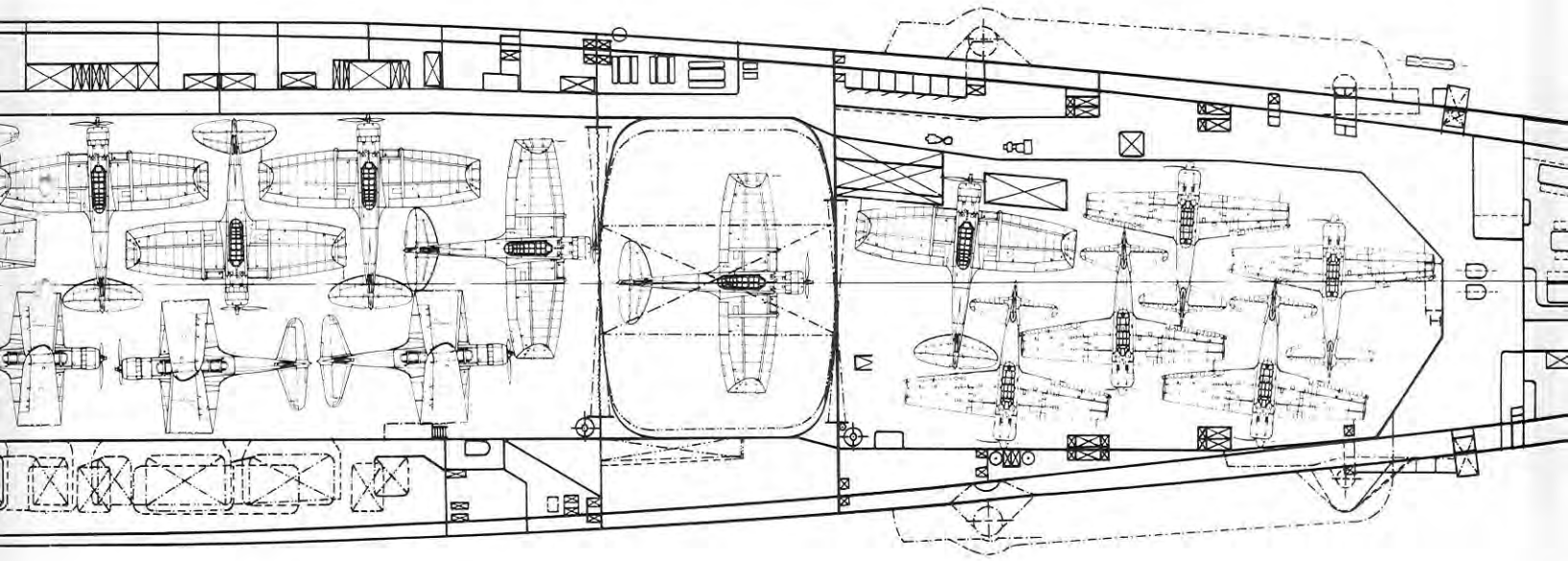

K DOLNY POKŁAD HANGAROWY

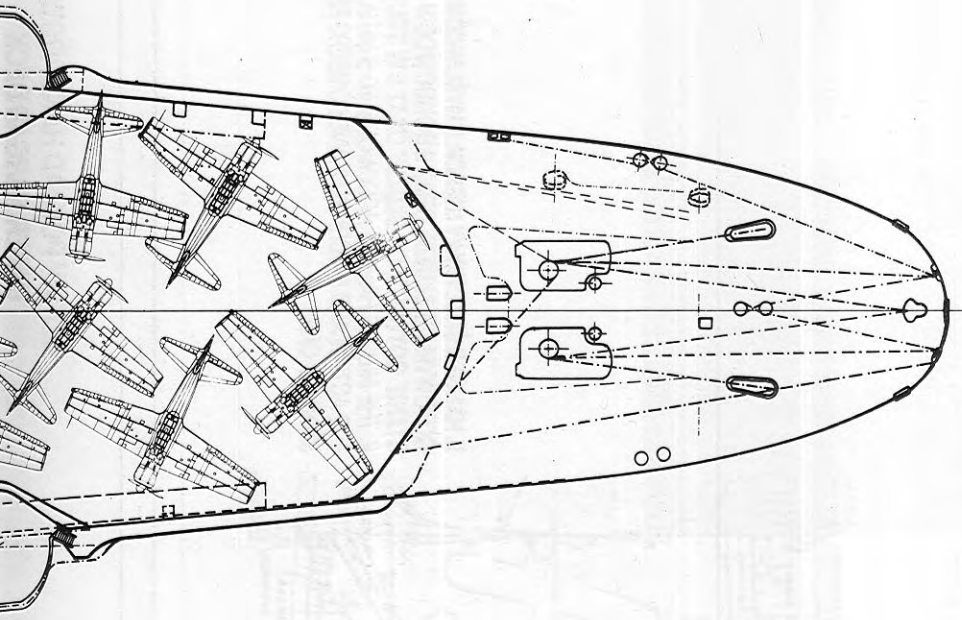

©MIROSŁAW SKWIOT

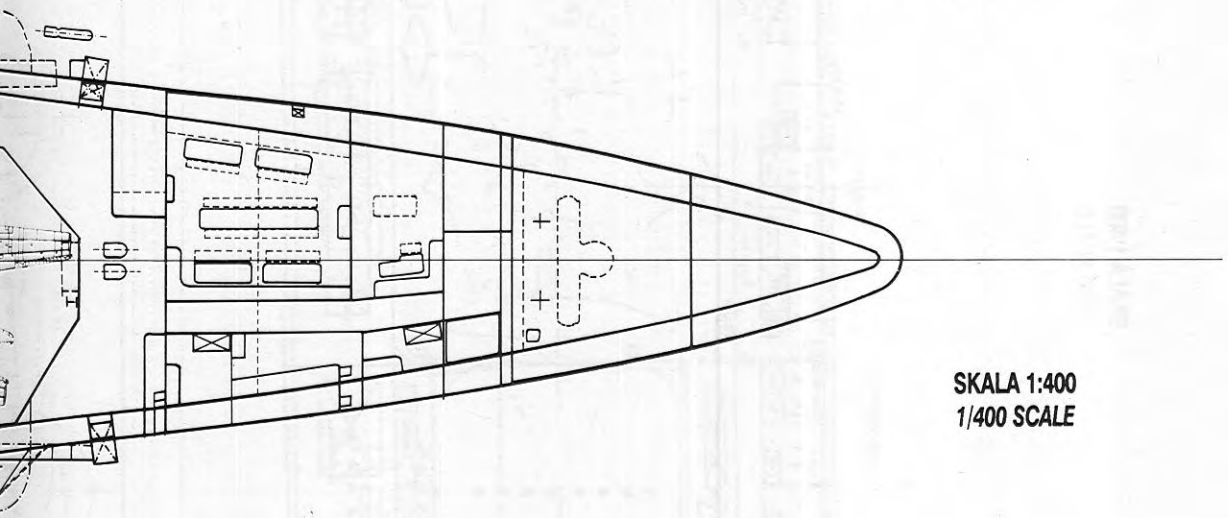

SKALA 1:400
1/400 SCALE

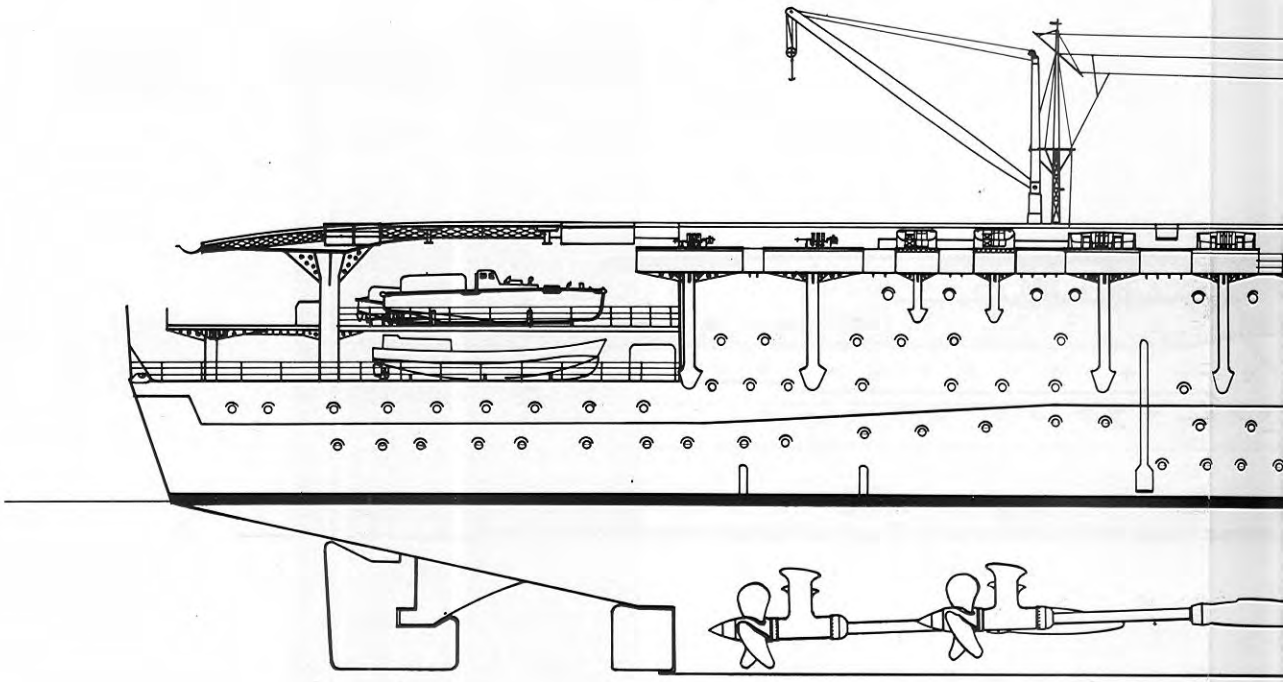

SHOKAKU

しょうかく

(SHI-YO-I-KA-KU)

ZUIKAKU

ずいかく

(ZU-I-KA-KU)

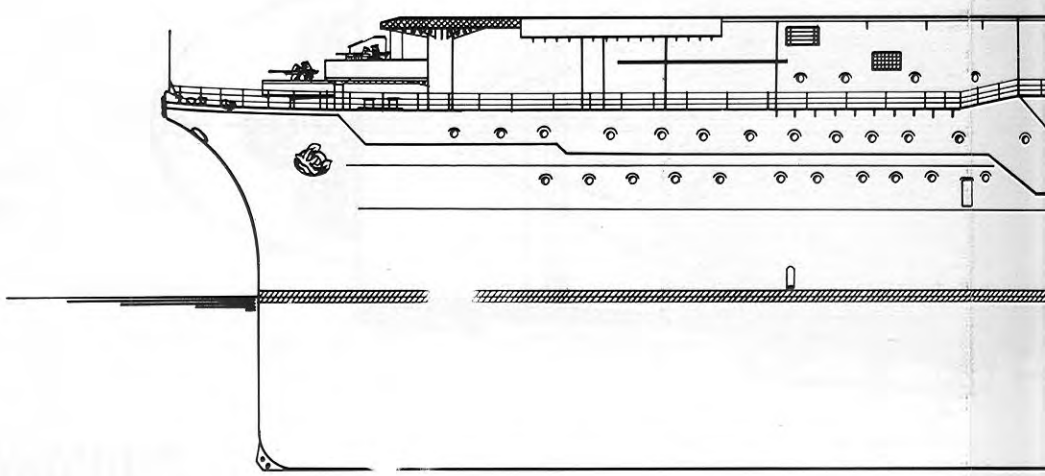

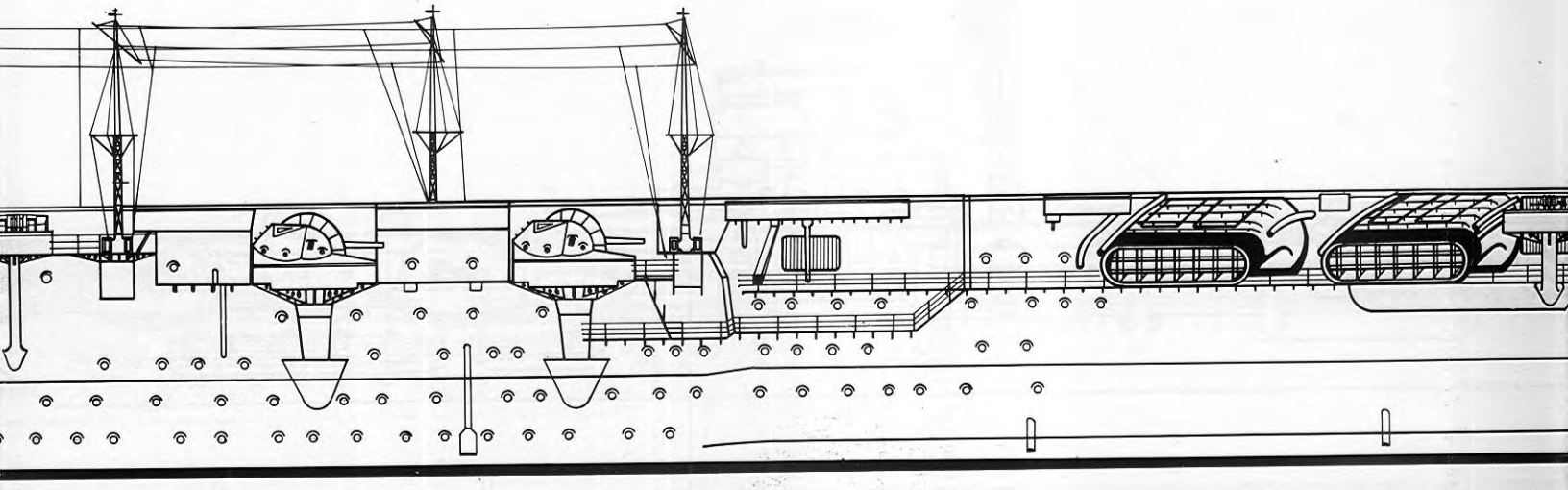

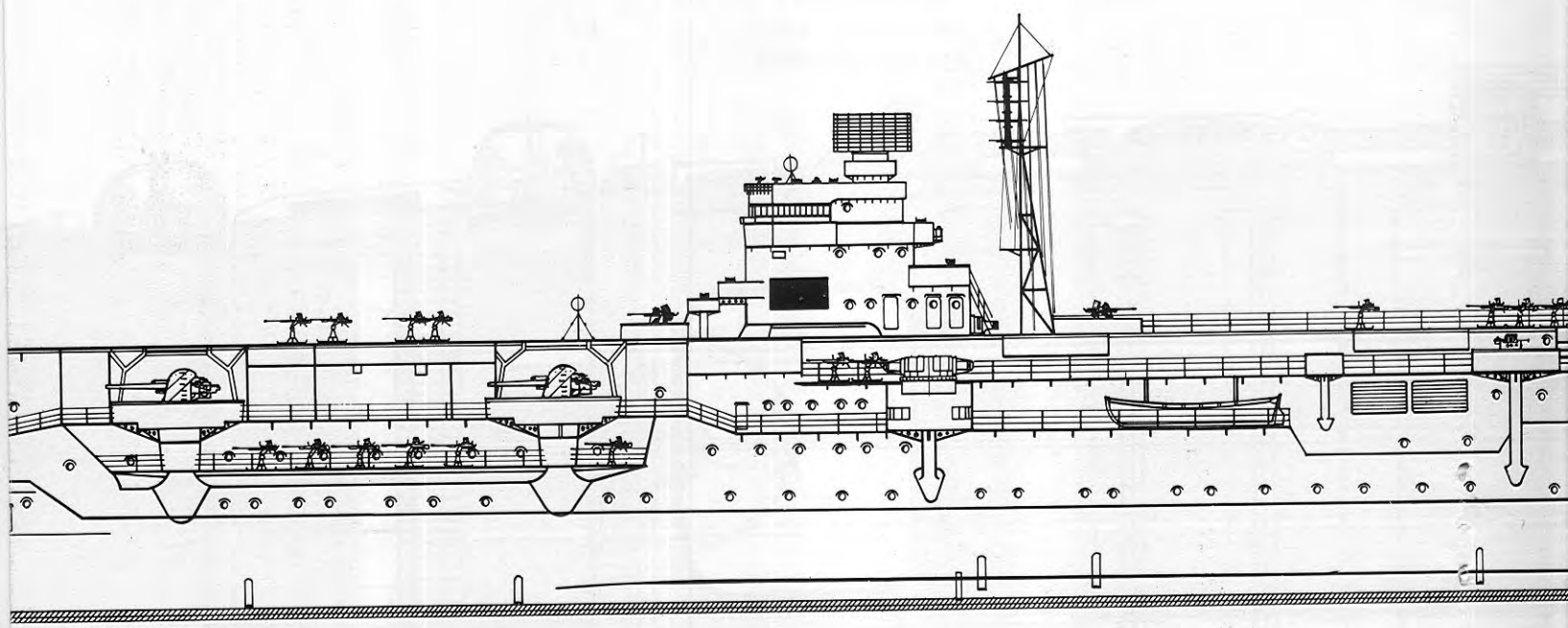

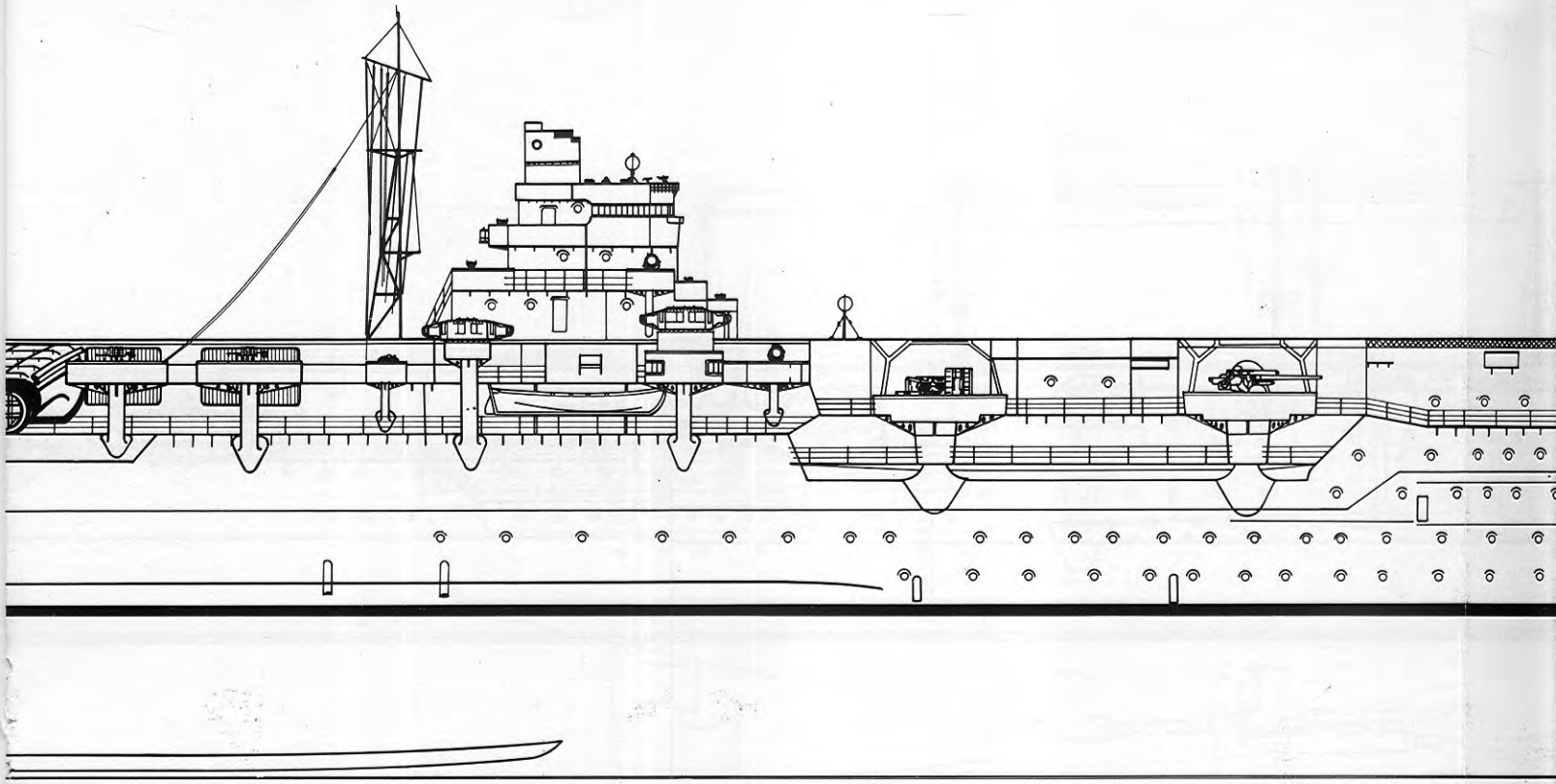

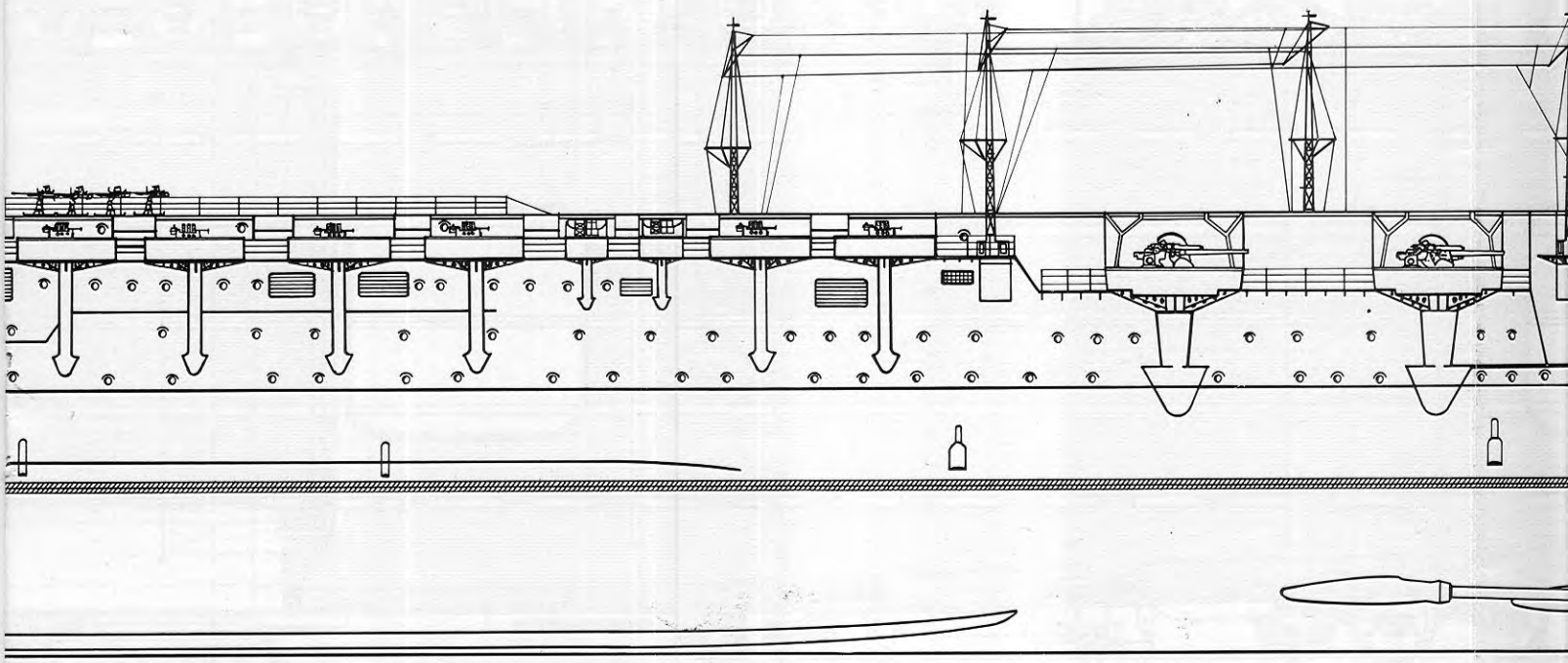

©MIROSŁAW SKWIOT

SHOKAKU

SYLWETKA OKRĘTU TUŻ PO ODDANIU DO SŁUŻBY
1941 ROK; PRAWA BURTA
SHIP JUST AFTER COMMISIONED IN 1941
STARBOARD VIEW

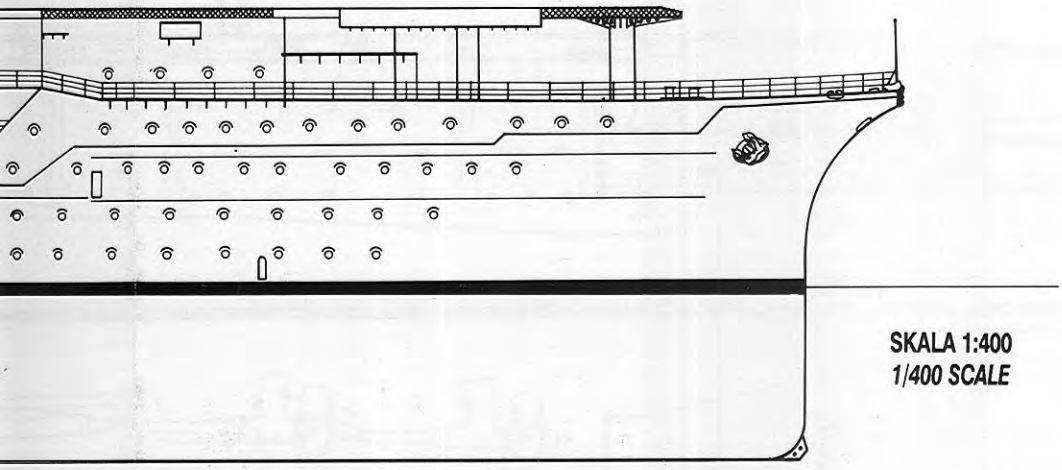

SKALA 1:400
1/400 SCALE

翔鶴 瑞鶴

SHOKAKU ZUIKAKU

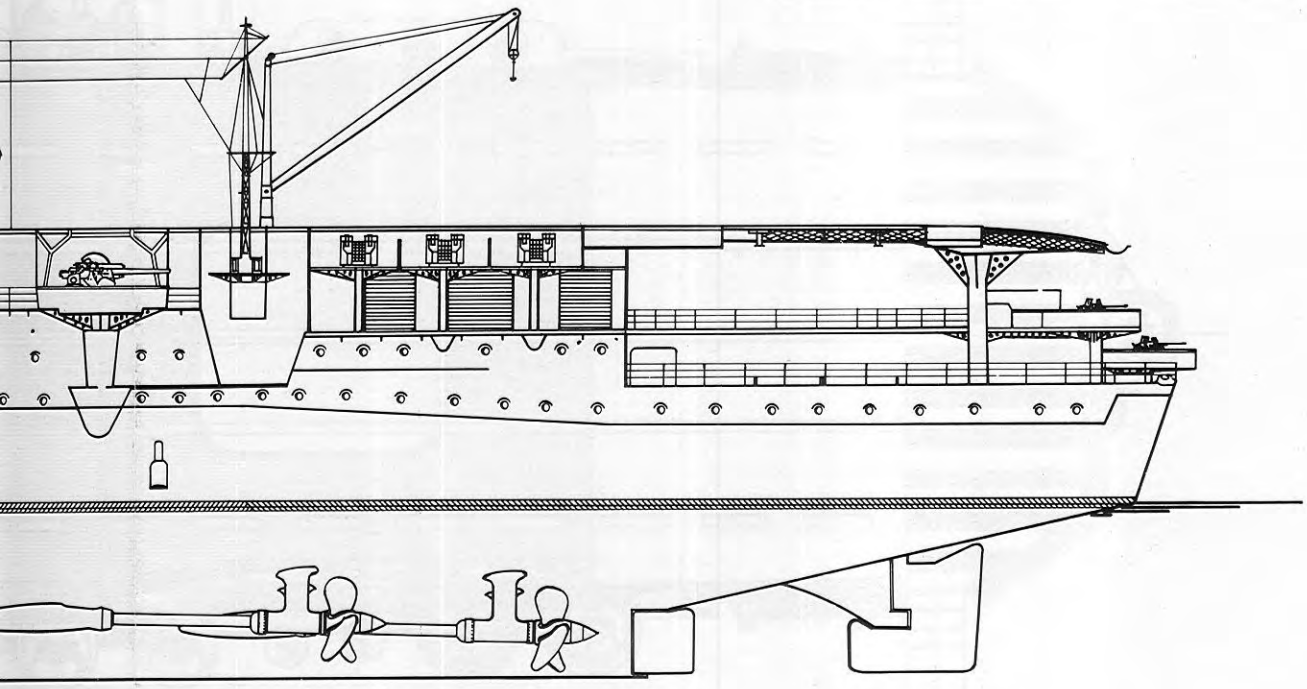

ZUIKAKU

OKRĘT PO MODERNIZACJI, WYGLĄD Z 1944 ROKU
LEWA BURTA
AS MODIFIED IN 1944
PORT SIDE VIEW

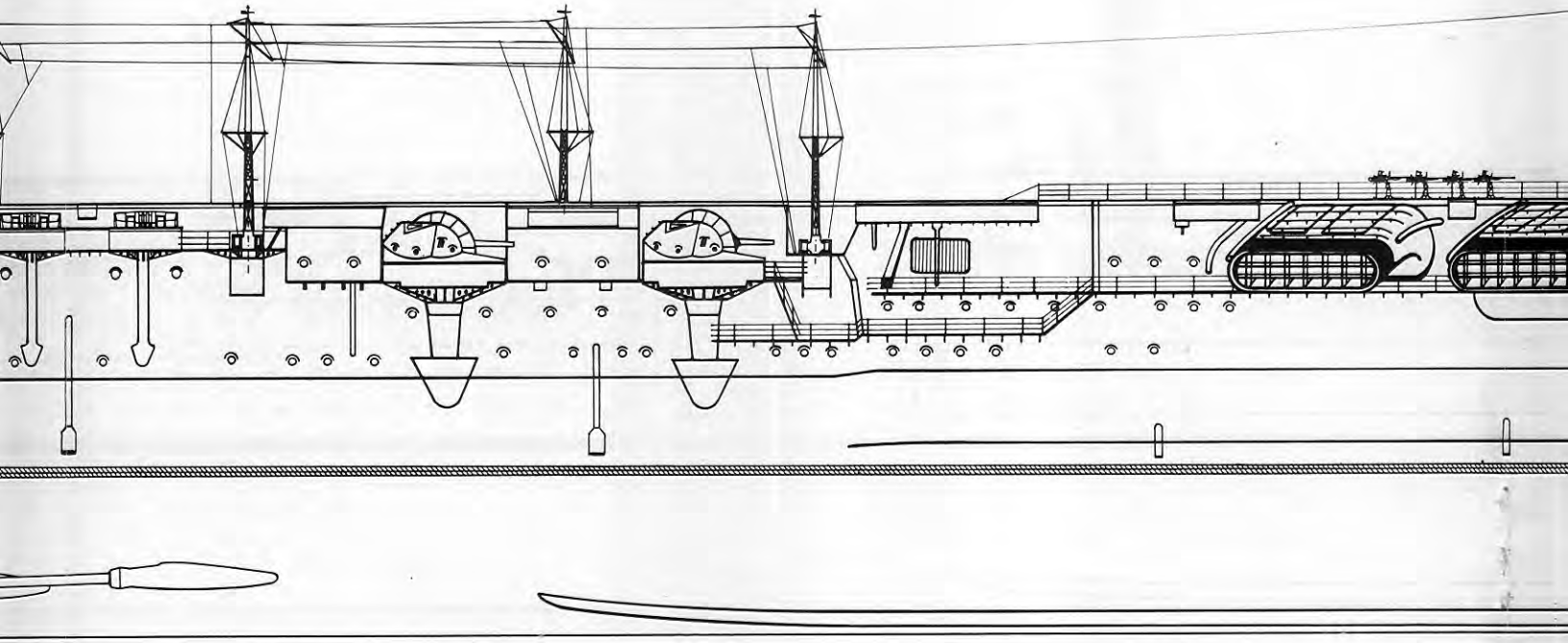

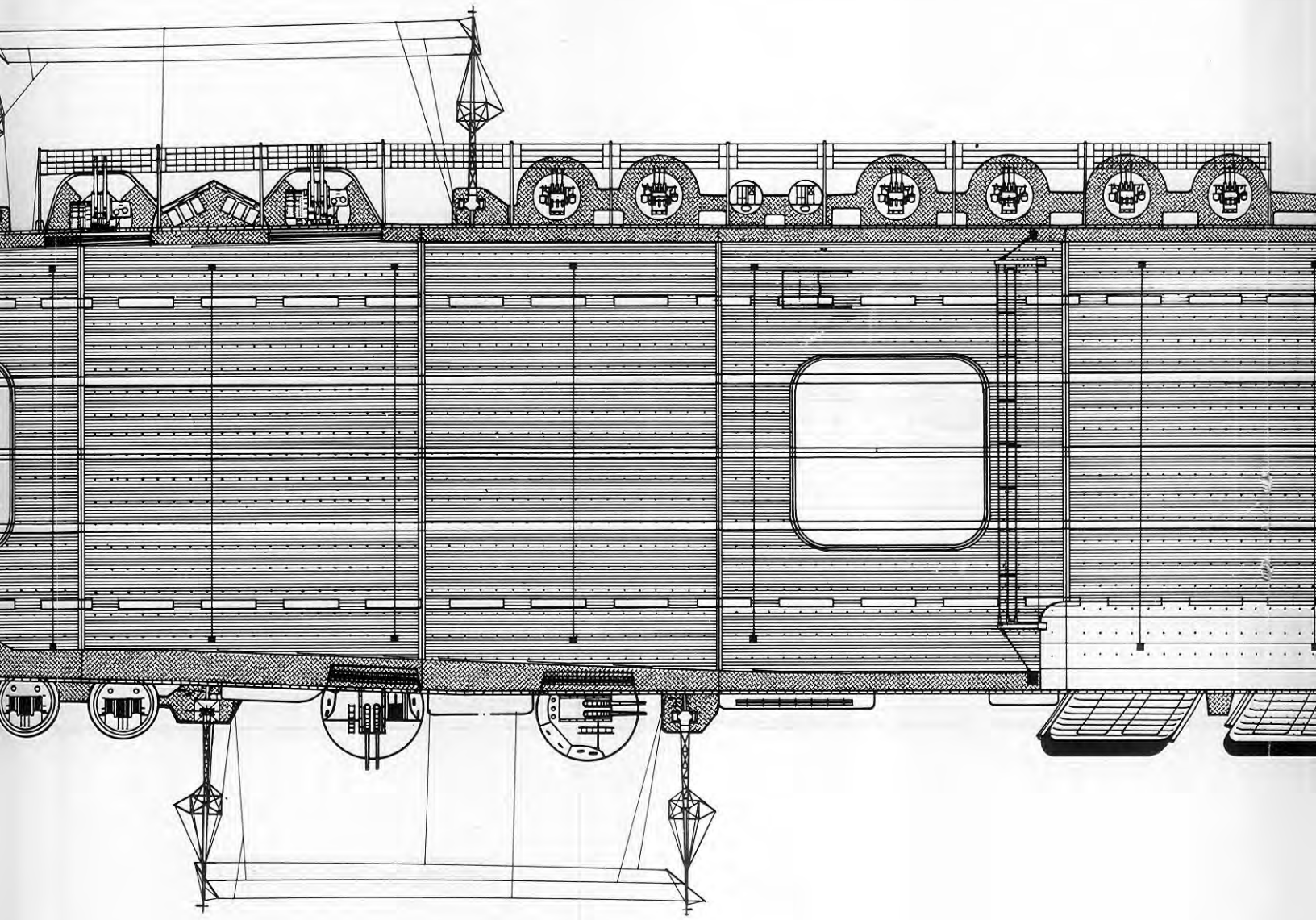

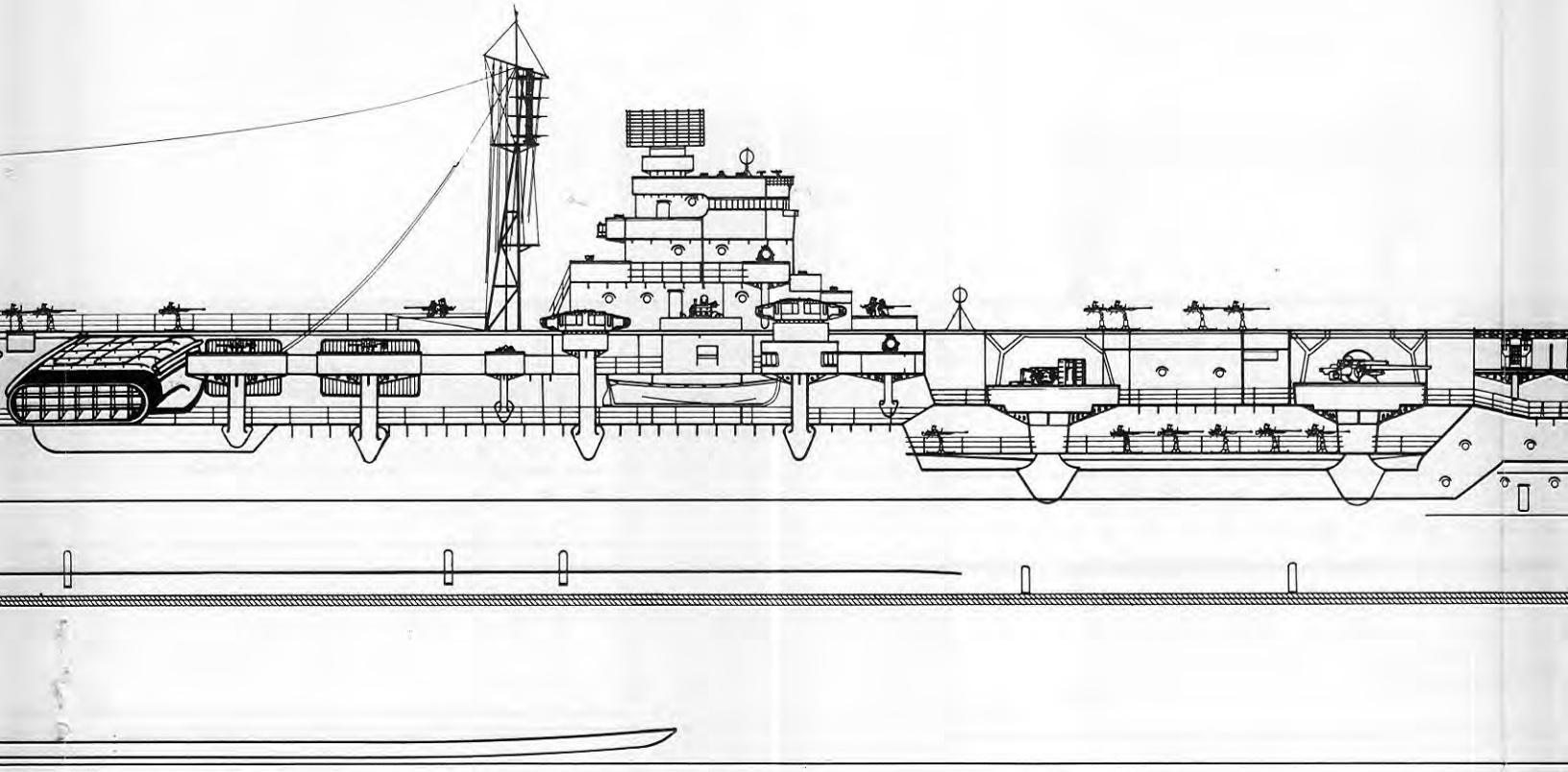

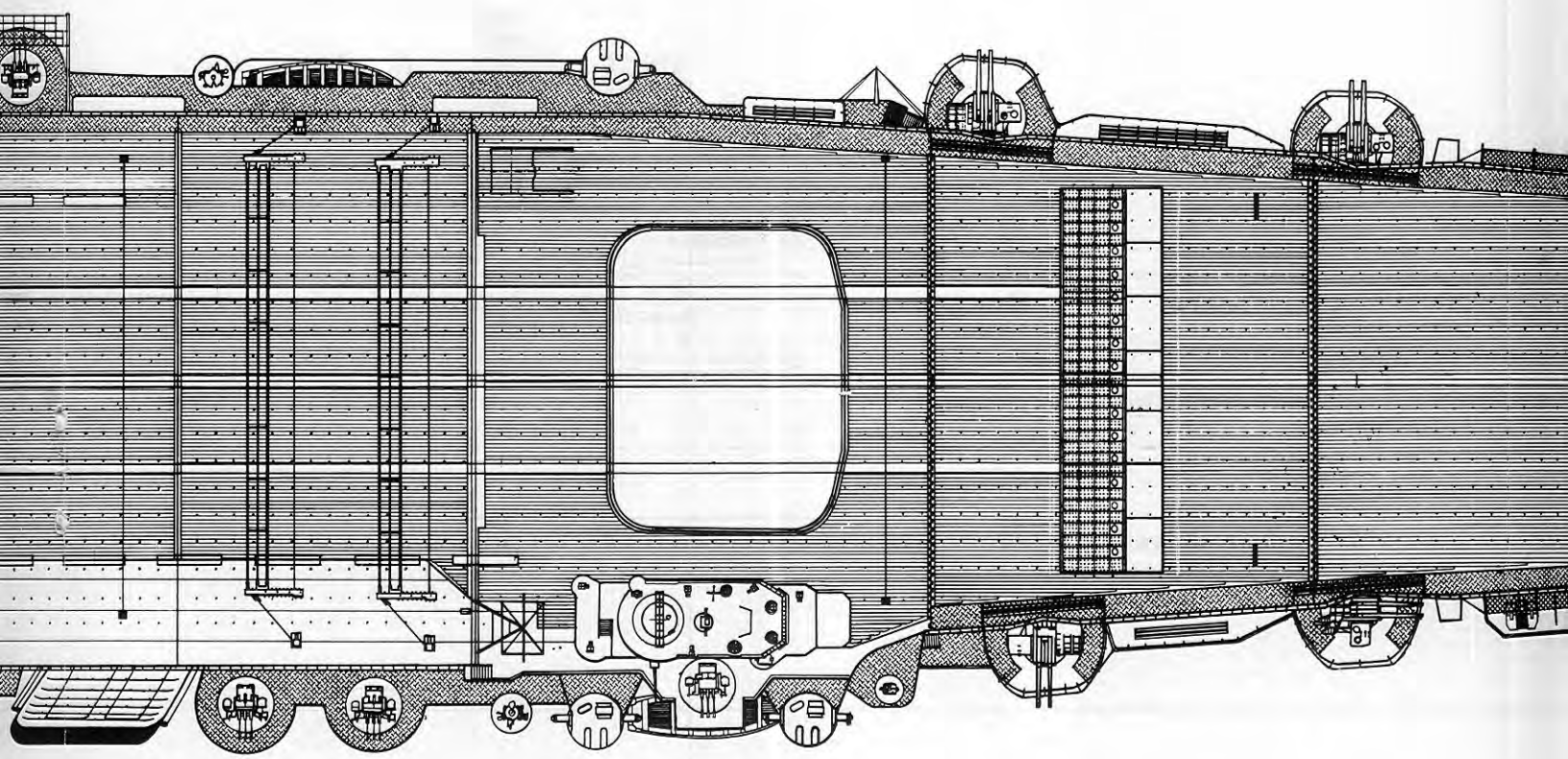

©MIROSŁAW SKW

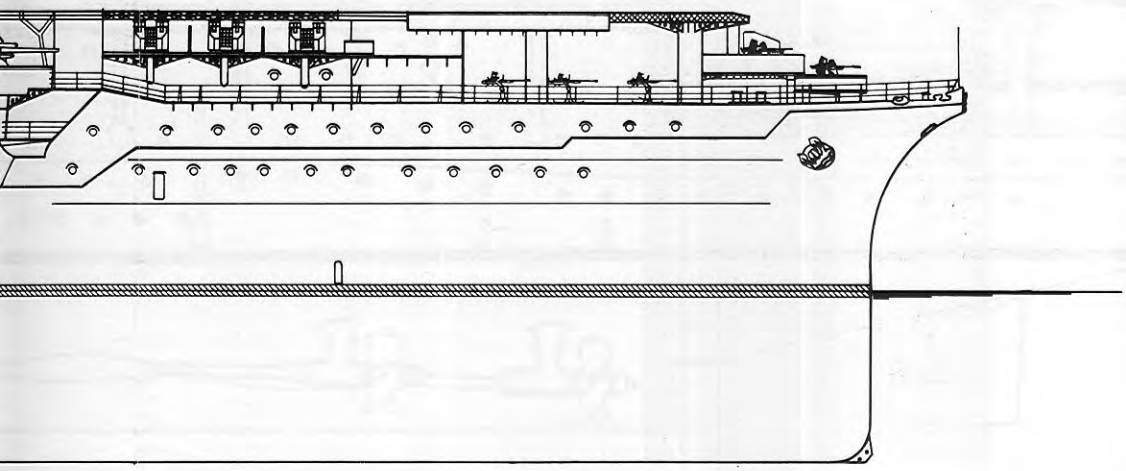

ZUIKAKU

OKRĘT PO MODERNIZACJI, WYGLĄD Z 1944 ROKU
PRAWA BURTA
AS MODIFIED IN 1944
STARBOARD SIDE VIEW

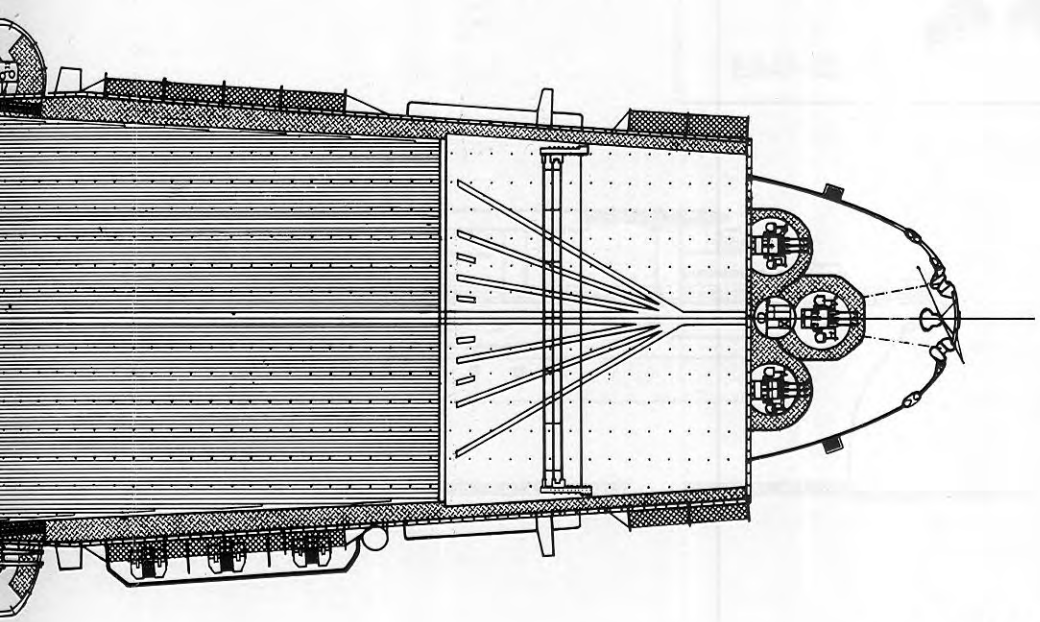

SKALA 1:400
1/400 SCALE

ZUIKAKU

OKRĘT PO MODERNIZACJI, WYGLĄD Z 1944 ROKU
WIDOK NA POKŁAD STARTOWY
AS MODIFIED IN 1944
UPPER DECK VIEW

ROSŁAW SKWIOT

Santa Cruz

W trakcie pobytu w bazie Truk (23 września – 11 października) oba lotniskowce zostały przydzielone do sił uderzeniowych w operacji przeciwko Guadalcanalowi. 15 października formacja 27 samolotów startująca z pokładu ***Zuikaku*** zatopiła niszczyciel ***Meridth***. Przez następne dwa miesiące lotnictwo japońskie startujące z lotniska Rabaul dokonywało nalotów na Guadalcanal.

Bombardowania baz oraz lotnisk na wyspie zmusiło Amerykanów do użycia, w obronie przed japońskimi atakami, lotnictwa bazującego na pokładach lotniskowców, patrolujących w tym czasie rejon południowego Morza Koralowego. W końcu października 1942 roku japońskie dowództwo planowało kolejną operację, której celem było zdobycie bazy Henderson na wyspie Guadalcanal. Na pokładzie niszczycieli zamierzano przetransportować 2 Dywizję Armii oraz regiment z Departamentu Aoba. Siły powietrzne z baz na Javie oraz Singapurze miały zasilić bazę powietrzną Rabaul. Ich celem było zniszczenie amerykańskiej bazy lotniczej na wyspie przy współudziale artylerii ciężkiej z jednostek nadwodnych wspierających działania armii powietrznej i lądowej. W skład sił uderzeniowych wchodziły lotniskowce ***Shokaku*** i ***Zuikaku*** znajdujące się na północ od Guadalcanalu, wzmocnione lotnictwem bazującym na pokładzie lotniskowców ***Zuiho***, ***Hiyo*** oraz ***Junyo***. Zmasowany atak samolotów zgrupowanych na pokładzie lotniskowców, wzmocniony lotnictwem lądowym, powinien był zakończyć działania na wyspie. Zniszczenie bazy lotniczej Henderson umocniłoby pozycję wojsk japońskim na Salomonach.

Skład Floty Japońskiej w bitwie pod Santa Cruz:

I. Siły uderzeniowe pod dowództwem wiceadmirała Chuichi Nagumo:

– A. 1. Dywizjon Lotniskowców: ***Shokaku***, ***Zuikaku***, ***Zuiho***

- krążownik ***Kumano***,
- dywizjon niszczycieli (8 jednostek),

– B. 11. Dywizjon Pancerników (pancerniki ***Hiei*** i ***Kirishima***),

- 8. Dywizjon Ciężkich Krążowników (***Tone***, ***Chikuma***),
- 7. Dywizjon Krążowników (***Suzuya***, krążownik lekki ***Nagara***),
- dywizjon niszczycieli (7 jednostek),

– C. Grupa zaopatrzeniowa

- 4 zbiornikowce,
- 1 niszczyciel.

II. Siły przednie :

– A. 4. Dywizjon Krążowników (***Atago***, ***Tako***),

- 5. Dywizjon Krążowników (***Myoko***, ***Haguro***),
- krążownik lekki ***Isuzu***,
- dywizjon niszczycieli (6 jednostek),

– B. Drugi Dywizjon Lotniskowców (***Junyo***) pod dowództwem kontradmirała Kakuty, dywizjon niszczycieli (2 jednostki),

– C. Trzeci Dywizjon Pancerników (***Kongo***, ***Haruna***),

- 6 niszczycieli.

Admirał Nimitz uzyskał od wywiadu pełną informację o planowanych operacjach wojsk japońskich. 16 października 1942 roku bazę Pearl Harbor opuścił pośpiesznie naprawiony lotniskowiec ***Enterprise*** w asyście pancernika ***South Dakota*** oraz jednostek osłony złożonej z krążowników i niszczycieli. Na południe od Ohau lotniskowiec przyjął na pokład 10 grupę lotniczą, która przez ostatnie trzy miesiące intensywnie trenowała na pokładzie okrętu. Dowództwo nad eskadrami lotniczymi objął weteran walk powietrznych komandor porucznik Robin Lindsey. 23 października 1942 roku dowództwo nad lotniskowcami ***Enterprise*** oraz ***Hornet*** objął kontradmirał T. C. Kinkaid.

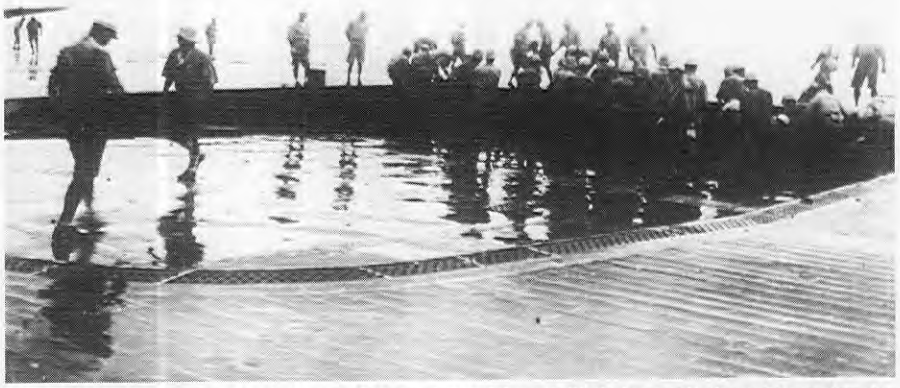

Uszkodzony dziobowy podnośnik samolotowy na lotniskowcu *Shokaku* po bitwie na Morzu Koralowym.
Damaged bow aircraft lift on *Shokaku* aircraft carrier after the Battle of Coral Sea.

Okręty w pełnej gotowości bojowej do podjęcia działań operacyjnych miały zająć pozycję na północ od wysp Santa Cruz. *Catalina* wysłana z okrętu ***Curtiss*** zlokalizowała japońskie lotniskowce w odległości 360 mil morskich od jednostek amerykańskiego zespołu TF 61. Lotniskowce amerykańskie późnym popołudniem wysłały w kierunku nieprzyjaciela eskadry lotnicze złożone z 11 *Wildcatów*, 12 *Dauntlessów* oraz 6 *Avengerów*. Atak lotnictwa pokładowego nie należał do udanych, gdyż nie uzyskano kontaktu z nieprzyjacielem, a podczas powrotu na macierzyste okręty doszło do kolizji pomiędzy samolotami.

W skład japońskich okrętów wchodziły ***Shokaku***, ***Zuikaku*** i lekki lotniskowiec ***Zuiho*** pod eskortą złożoną z ciężkiego krążownika oraz ośmiu niszczycieli. Dowództwo nad lotniskowcami objął admirał Nagumo. 120 mil na zachód płynął Drugi Dywizjon Lotniskowców pod dowództwem kontradmirała Kakuji Kakuta, składający się z lotniskowca ***Junyo*** oraz dwóch niszczycieli (siostrzana jednostka ***Hiyo*** po pożarze w siłowni została skierowana na remont w bazie Truk, a eskadry lotnicze otrzymały rozkaz przebazowania do Rabaul). Japończycy zgromadzili na pokładach swoich lotniskowców razem 212 samolotów. Amerykanie mogli przeciwstawić im 169 samolotów bazujących na ***Enterprise*** oraz lotniskowcu ***Hornet***.

26 października 1942 r. amerykańskie okręty ciągle posuwały się kursem północnym w dwóch zgrupowaniach. Pierwszy zespół płynął w składzie: lotniskowiec ***Enterprise***, pancernik ***South Dakota***, ciężki krążownika ***Portland***, krążownik przeciwlotniczy ***San Juan*** oraz osiem niszczycieli. Drugi zespół, złożony z lotniskowca ***Hornet***, ciężkich krążowników ***Northampton*** i ***Pensacola***, krążowników przeciwlotniczych ***San Diego*** i ***Juneau*** w eskorcie sześciu niszczycieli, płynął dzie-

Uszkodzenia dziobowych lewoburtowych komór łańcuchowych, poszycia burty pokładu manewrowego i startowego, odniesione przez *Shokaku* w bitwie na Morzu Koralowym. Zdjęcie zrobiono w Arsenale Marynarki w Kure 17 maja 1942 roku.
Damaged bow port side chain lockers, side plating of the anchor and aircraft decks on *Shokaku* aircraft carrier after the Battle of Coral Sea. The photo was taken on 17 May, 1942 in Kure Naval Arsenal.

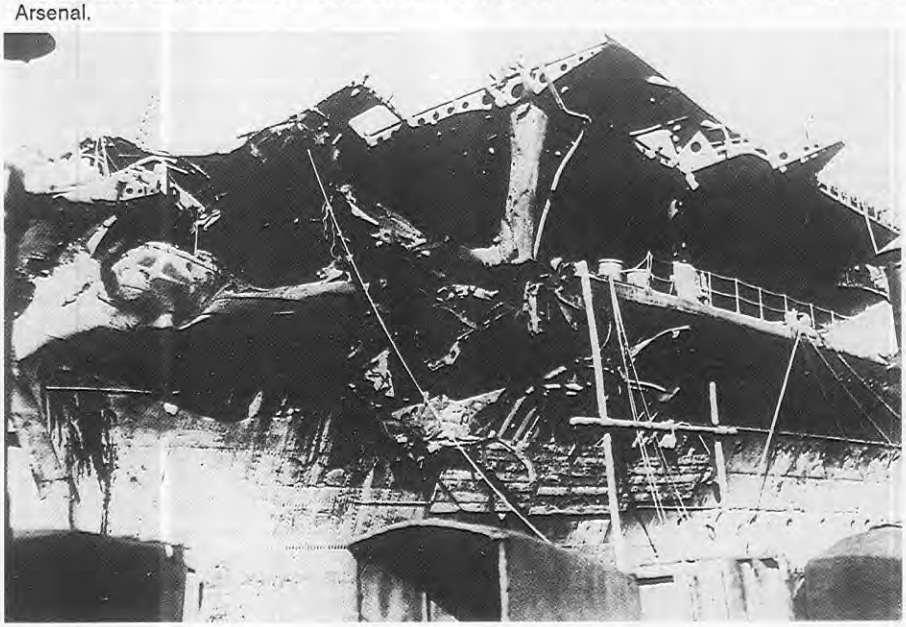

Moment startu bombowca nurkującego Aichi D3A1 (Val) z pokładu lotniskowca *Zuikaku*.
Take-off of Aichi D3A1 *'Val'* dive bomber from the *Zuikaku* aircraft carrier.

się mil na południowy wschód od pierwszego. Samoloty zwiadowcze startujące z pokładu ***Enterprise'a*** wytropiły trzy lotniskowce japońskiego Pierwszego Dywizjonu. O godzinie 07.30 przekazano informację o okrętach przeciwnika, znajdujących się w odległości 185 mil morskich. W tym czasie na pokładach lotniskowców japońskich trwały przygotowania do pierwszego uderzenia. Dowództwo floty powietrznej złożonej z 67 samolotów powierzono komandorowi porucznikowi Mamoru Seki. Z pokładu ***Shokaku*** wystartowały dwadzieścia dwa bombowce nurkujące D3A1 Val,a z ***Zuikaku*** osiemnaście bombowców B5N2 Kate pod dowództwem komandora podporucznika Jiichiro Imajuku w eskorcie dwudziestu siedmiu myśliwców A6M2 Zero pod dowództwem komandora podporucznika Hideki Shinzo. Osiemnaście samolotów myśliwskich wysłał w powietrze ***Shokaku***, a dziewięć ***Zuiho***. Pierwsze samoloty wystartowały o godzinie 08.18 obierając kurs na amerykańskie lotniskowce. W dwadzieścia dwie minuty po starcie Japończyków, pokłady amerykańskich okrętów opuszczały pierwsze formacje przeciwuderzenia.

Podczas ataku na japońskie okręty jedno trafienie otrzymał lotniskowiec ***Zuiho*** (maszyna pilotowana przez porucznika Stronga wyeliminowała go z dalszej bitwy). Zrzucona przezeń bomba przebiła pokład startowy hangaru wzniecając pożary. Choć je opanowano, pokład startowy lotniskowca nie nadawał się do lądowania (aczkolwiek można było z niego startować). Prawdopodobnie również niszczyciel ***Akitsuki*** otrzymał jedno trafienie w kocioł nr 1 w prawoburtowej siłowni. Po zakończeniu ataku samoloty powróciły na pokład ***Enterprise'a***.

Kolejne amerykańskie samoloty wystartowały z pokładu lotniskowców ***Hornet*** i ***Enterprise*** o godzinie 08.40. W odległości około 60 mil od ***Enterprise'a*** doszło do spotkania obu formacji lotniczych w powietrzu. Około godziny 09.57 nad okrętami amerykańskimi przeszedł lekki szkwał, a o 10.12 pierwsze samoloty japońskie zaatakowały lotniskowiec. Podczas nalotu okręt otrzymał dwa trafienia bombami, które eksplodowały wzniecając pożary. Następnie atakowały samoloty torpedowe również uzyskując dwa trafienia. ***Hornet*** z kolei został trafiony trzema 500-kilogramowymi bombami, z których dwie eksplodowały na czwartym pokładzie w pomieszczeniach starszych bosmanów. Po godzinie 10.17 jeden z atakujących okręt samolotów torpedowych B5N2 Kate został zestrzelony i eksplodował w okolicach lewoburtowego podnośnika samolotów. Spadające szczątki zabiły czterech marynarzy (fragmenty silnika samolotu przebiły pokład główny i wylądowały w pomieszczeniu młodszych oficerów na drugim pokładzie). Drugim samolotem, który uderzył w ***Horneta***, był bombowiec nurkujący D3A1 Val pilotowany przez komandora podporucznika Mamoru Saeki.

Amerykanie zaatakowali japoński zespół w trzech nieskoordynowanych falach uderzeniowych. Pierwsza formacja lotnicza złożona z 8 myśliwców F4F *Wildcat*, 15 bombowców nurkujących SBD *Dauntless* oraz 5 samolotów torpedowych TBF *Avenger* wystartowała z pokładu ***Horneta***. Zaatakowała ona okręt flagowy dowódcy pierwszego dywizjonu lotniskowców — ***Shokaku*** — uzyskując 4 bezpośrednie trafienia w rejonie pomiędzy środkowym a rufowym podnośnikiem samolotów. Bomby przebiły pokład startowy i eksplodowały wewnątrz okrętu, wzniecając pożary na pokładach hangarowych. Atak amerykańskich samolotów omal nie zatopił tego dużego lotniskowca. Parasol ochronny roztoczony nad ***Shokaku***, złożony z 24 myśliwców A6M2 Zero, stoczył zażartą walkę z samolotami wroga (bosman Omori staranował swoim myśliwcem amerykańskiego *Dauntlessa* w momencie, gdy ten miał już zrzucić na ***Shokaku*** bombę). W walkach zestrzelono 9 samolotów przy stracie trzech myśliwców Zero (jednakże poniesione przez okręt straty w dywizjonach bombowych i torpedowych były znacznie większe). Ciężko pracujące grupy przeciwawaryjne ugasiły pożary na lotniskowcu ***Shokaku*** w godzinach popołudniowych. Pokład startowy na długości od środkowego do rufowego podnośnika nie nadawał się do prowadzenia operacji lotniczych. Powyginane fragmenty pokładu startowego, sterczące blachy poszycia burt, pozrywane węzłówki i wzmocnienia pokładu, zniszczony prawoburtowy (tuż w okolicy komina) oraz lewoburtowy pokład startowy (na wysokości armat kalibru 127 mm), wypalone hangary w okolicy lewoburtowych baterii artylerii 127 mm — oto obraz pogromu lotniskowca w bitwie pod Santa Cruz.

Druga amerykańska grupa lotnicza składała się z 8 samolotów myśliwskich F4F *Wildcat*, 8 samolotów TBF *Avenger* i trzech bombowców nurkujących SBD *Dauntless*, startujących z pokładu lotniskowca ***Enterprise***. Została ona zaatakowana przez myśliwce osłony pierwszego dywizjonu lotniskowców japońskich i — rozproszona — przeprowadziła atak na krążowniki i pancerniki nie osiągając jednak żadnych trafień. Trzecia grupa lotnicza z ***Horneta***, złożona z 9 myśliwców F4F *Wildcat*, 7 bombowców nurkujących SBD *Dauntless* i 9 torpedowych *Avengerów* uzyskała bezpośrednie trafienie krążownika ***Tone*** i była bliska trafienia krążownika ***Chikuma***.

Druga japońska fala uderzeniowa składała się z 12 samolotów torpedowych B5N2 i 20 bombowców nurkujących D3A1 Val w osłonie 16 myśliwców A6M2 Zero. Brak koordynacji wśród atakujących wpłynął na niewielką skuteczność ich wysiłków. Atak na ***Enterprise'a*** zakończył się jednym trafieniem, podobnie jak atak na ***Horneta*** i pancernik ***South Dakota***.

Lotniskowiec ***Junyo*** z Drugiego Dywizjonu Lotniskowców wysłał przeciwko Amerykanom dwie formacje lotnicze. Pierwsza fala w składzie 18 bombowców nurkujących D3A1 Val w osłonie 12 myśliwców A6M2 Zero wystartowała o godzinie 12:00. Zespół ten atakował grupę lotniskowca ***Enterprise***. Podczas walk powietrznych myśliwce kapitana Shiga zestrzeliły 14 samolotów amerykańskich (5 prawdopodobnie). Bombowce zostały rozdzielone na dwie grupy, z których jedna zaatakowała krążownik ***San Juan*** (uzyskano trafienie), a druga lotniskowiec ***Hornet*** (również uzyskano trafienie). W drugiej fali ataku wzięło udział 9 samolotów torpedowych B5N2 Kate w osłonie 5 myśliwców A6M2 Zero. Zaatakowały one i storpedowały lotniskowiec ***Hornet***. Trzeci atak na ***Horneta*** (mieszana grupa lotnicza z czterech lotniskowców), przeprowadzony przez 6 samolotów torpedowych i 9 myśliwców osłony przyniósł kolejne trafienia bombami w pokład startowy. Po ewakuacji załogi dwa niszczyciele osłony (***Mustin*** oraz ***Anderson***) odpaliły w stronę ***Horneta*** 8 torped, jednak „dobiły" ***Horneta*** dopiero przybyłe niszczyciele japońskie ***Makigumo*** i ***Akigumo*** trafiając go 4 torpedami. Okręt zatonął 27 października 1942 roku o godzinie 01.35.

Oba lotniskowce japońskie pierwszego dywizjonu zawinęły do bazy w atolu Truk (***Shokaku*** 28 października, a ***Zuikaku*** 30 października), gdzie otrzymały rozkaz powrotu do Japonii.

Druga naprawa Shokaku.

Po bitwie pod Santa Cruz lotniskowiec ***Shokaku*** opuścił atol Truk (2 listopada) i popłynął w kierunku bazy w Yokosuka. 6 listopada 1942 r. dotarł do Stoczni Marynarki w Yokosuka. Prace remontowe oraz obsługa techniczna trwały do 8 lutego 1943 roku. Okres od 8 do 28 lutego okręt spędził w doku. W tym też czasie nastąpiła zmiana na stanowisku dowódcy okrętu — 16 lutego w miejscu pełnienia służby stawił się komandor Itsugi Okata. 19 marca ***Shokaku*** opuścił Yokosukę i obrał kurs na Tokujamę, gdzie dopłynął 21 marca. Dwa dni później przybył do Iwashimy. 27 marca wyruszył w rejs patrolowy na trasie Kure — Tokujama — Beppu, a 5 kwietnia wypłynął z portu wojennego w Kure na rejs patrolowy Tokujama — Beppu — Oita. Do Kure powrócił 25 kwietnia 1943 roku.

Działalność operacyjna Zuikaku

Po bitwie pod Santa Cruz ***Zuikaku*** opuścił atol Truk 4 listopada i popłynął w kierunku bazy w Kure. Do Stoczni Marynarki w Kure dotarł w dniu 9 listopada 1942 roku. W stoczni przeprowadzono remont i naprawę drobnych uszkodzeń. 27 grudnia 1942 r. ***Zuikaku*** opuścił zachodnią część Morza Wewnętrznego i wypłynął na otwarte morze. Między 28 a 31 grudnia przebywał w bazie Marynarki w Yokosuka. Po opuszczeniu bazy obrał kurs na atol Truk, dokąd przybył 4 stycznia Po trzech dniach (7 stycznia) wyruszył

na Oitę, gdzie 12 stycznia rzucił kotwicę. W okresie 14 – 18 stycznia ***Zuikaku*** odwiedził bazę w Kure (14 stycznia) i Iwakumi (17 stycznia), a następnie opuścił zachodnią część Morza Wewnętrznego (18 stycznia) i udał się w kierunku atolu Truk. 23 stycznia wpłnął do Truk i tu otrzymał rozkaz uczestniczenia w ewakuacji wojsk japońskich z Guadalcanalu. 36 myśliwców pokładowych pod dowództwem kapitana Notomi z lotniskowca wsparło garnizon w Rabaul. Potem eskadra została przebazowana na Bunin. W pojedynkach powietrznych Japończycy zestrzelili około 40 samolotów amerykańskich. Eskadry lotnicze ***Zuikaku*** powróciły do bazy w Truk 17 lutego 1943 r. Otrzymały tam rozkaz uczestniczenia w operacji pod kryptonimem „I – GO", której celem było osłabnienie amerykańskiej bazy na Guadalcanalu oraz zniszczenie nowego amerykańskiego lotniska na wyspie Russel. Lotnicze grupy powietrzne trzeciej floty odesłano do bazy Rabaul, skąd między 2 a 17 kwietnia brały udział w atakach na Guadalcanal, zatokę Oro, Port Moresby oraz Rabi. Dywizjon myśliwski z lotniskowca ***Zuikaku*** zgłosił w toku walk powietrznych zestrzelenie 13 maszyn przeciwnika (5 prawdopodobnie) przy stracie 3 własnych samolotów. 3 maja, po zakończonej operacji ***Zuikaku*** opuścił Truk i powrócił na wody Morza Wewnętrznego wpływając 8 maja 1943 roku do bazy w Kure. Razem z lotniskowcem ***Shokaku*** przeszedł drobne remonty i naprawy. Po powrocie do służby oba lotniskowce uczestniczyły w intensywnych ćwiczeniach dywizjonów lotniczych.

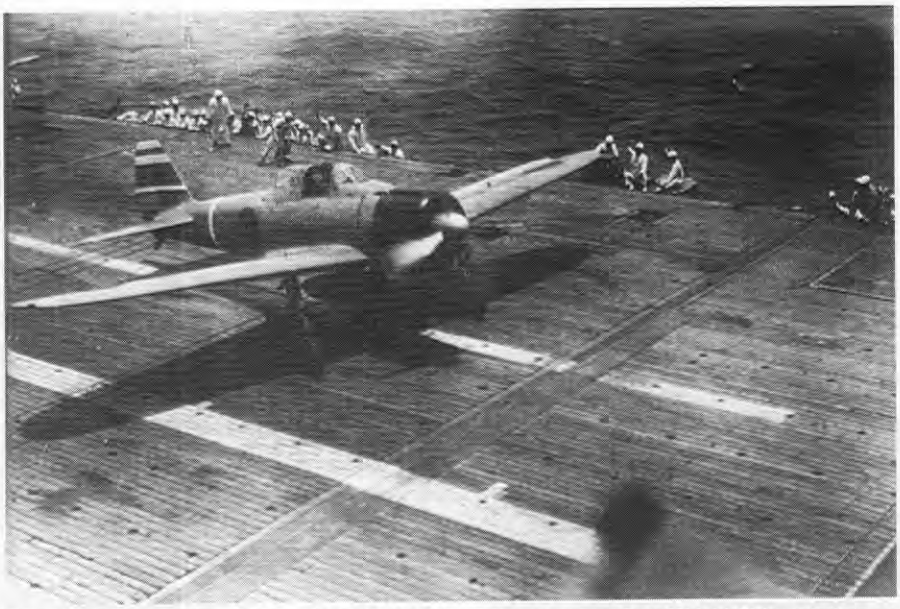

Samolot myśliwski Mitsubishi A6M2 Model 21, pilotowany przez kpt. Hideki Shingo ląduje na pokładzie *Shokaku* podczas bitwy koło wysp Santa Cruz 25 października 1942 roku. Na stateczniku pionowym 3 białe pasy z czerwonymi obwódkami i oznaczenie EI–111 w kolorze czerwonym.
The Mitsubishi A6M2 Model 21 fighter piloted by Lt. Hideki Shingo landing on *Shokaku* deck during the Battle of Santa Cruz, 26 October, 1942. Three white stripes with red outline and EI –111 inscription in red on the fin.

Operacja „Z" (obrona Centralnego Pacyfiku)

W maju 1943 roku Połączona Flota otrzymała rozkaz przeprowadzenia operacji Z – stworzenia linii obrony od Aleutów poprzez Wake, Archipelag Marshala, Gilberta, Wyspy Naru do Archipelagu Bismarcka. Flotę japońską skoncentrowano w bazie w archipelagu Truk. Postawione przed nią zadanie było trudne. Trzon floty stanowiły:

- Pierwszy Dywizjon Lotniskowców z ***Shokaku***, ***Zuikaku*** i ***Zuiho***,
- Drugi Dywizjon Lotniskowców z ***Junyo***, ***Hiyo*** i ***Ryuho***,
- Pierwszy Dywizjon Pancerników z ***Yamato***, ***Musashi*** i ***Nagato***,
- Czwarty Dywizjon Krążowników – ***Atago***, ***Chokai***, ***Takao***, ***Maya***,
- Piąty Dywizjon Krążowników – ***Myoko***, ***Haguro***,
- Siódmy Dywizjon Krążowników ***Suzuya***, ***Mogami***, ***Kumano***,
- Ósmy Dywizjon Krążowników – ***Tone***, ***Chikuma***,
- dwie flotylle niszczycieli.

Podczas przeprowadzania operacji Z większość sił japońskich bazowała na atolu Truk. Podstawowe siły obronne, przeznaczone do akcji na terenie centralnego Pacyfiku, przebywały w linii obrony od końca maja 1943 roku do początku 1944 roku.

14 maja 1943 r. ***Shokaku*** wypłynął z Kure w rejs patrolowy na trasie Oita – Tokujama – reda Oite. Podczas rejsu prowadzono intensywne ćwiczenia personelu lotniczego zaokrętowanego na lotniskowcu. W skład grup lotniczych wchodziło 27 samolotów myśliwskich, 18 bombowców nurkujących i 27 samolotów torpedowych. 20 maja ***Shokaku*** opuścił redę Oita i udał się w kierunku bazy w Yokosuka, dokąd dotarł nazajutrz. Przez kilka następnych dni patrolował okolice Iwashimy i Yokosuka. 31 maja 1943 r. wypłynął z portu w kierunku bazy morskiej w Kure (po drodze zawijając do Oity), gdzie 2 czerwca rzucił kotwicę. Pod koniec maja 1943 roku 1. Dywizjon Lotniskowców (***Shokaku***, ***Zuikaku***, ***Zuiho***) i 7. Dywizjon Krążowników (***Kumano***, ***Suzuya***, ***Mogami***) wraz z lekkimi krążownikami ***Agano***, ***Oyodo***, z osłoną złożoną z niszczycieli, zostały skoncentrowane w Zatoce Tokijskiej w celu przeprowadzenia planowanej ewakuacji garnizonów Attu i Kiski w archipelagu Aleutów.

W końcu maja ***Zuikaku*** i ***Shokaku*** patrolowały obszary wschodniego wybrzeża Cesarstwa. 21 maja ***Zuikaku*** wypłynął z bazy w Yokosuka w rejs po wodach zewnętrznych. 11 czerwca wszedł do doku w Arsenale Marynarki w Kure i przebywał w nim do 19 czerwca. 21 czerwca obowiązki dowódcy okrętu przejął komandor Asami Kikuji (Kikuchi). 24 czerwca 1943 roku ***Zuikaku*** opuścił zachodnią część Morza Wewnętrznego i uczestniczył w ewakuacji garnizonów na Aleutach. 10 lipca wypłynął z Kure w kierunku bazy Truk, gdzie po pięciu dniach rzucił kotwicę.

Z kolei ***Shokaku*** wypłynął z bazy morskiej w Kure 14 czerwca 1943 roku i wyruszył w stronę Aleutów opuszczając wody Morza Wewnętrznego. Po ewakuacji Aleutów powracił do Kure w dniu 6 lipca, skąd jeszcze tego samego dnia wypłynął w okolice wyspy Hachi-Shimy, opuszczając ją w 9 lipca. 15 lipca rzucił kotwicę w Truk. Po przybyciu do bazy w atolu oba lotniskowce intensywnie pływały, prowadząc ćwiczenia nowych eskadr lotniczych przydzielonych na okręty. Nowym oficerem lotniczym ***Shokaku*** został kapitan Hohei Kobayashi. Eskadry myśliwskie na lotniskowcu zostały zreorganizowane. Tradycyjna sekcja składająca się z trzech maszyn została zastąpiona przez formację czterech samolotów. Cały wysiłek skupiono na taktyce bitwy i technice nawigacji. Od września linia obrony (w ramach operacji „Z") została przesunięta i rozciągała się od Kuryli, Archipelagu Marian, Karolin do linii Sumatra – Jawa – Timor. Z przechwyconych meldunków Japończycy orientowali się, że najbliższym celem amerykańskiego ataku będą Wyspy Gilberta.

Z powodu dość częstych alarmów obydwa lotniskowce odbywały regularne rejsy między atolem Truk w archipelagu Karolin a Eniwietok w archipelagu Marshalla. 18 września 1943 roku ***Shokaku*** i ***Zuikaku*** wypłynęły z bazy Truk w kierunku Eniwietok, dokąd przybyły 20 września. Opuściły Eniwietok 23 września i powróciły 25 września do Truk. Po pobraniu paliwa lotniskowce wyruszyły w kolejny rejs patrolowy (17 – 19 października) w kierunku Eniwietok. 23 października opuściły atol i powróciły do Truk (26 października). Na 28.10 zaplanowano operację o kryptonimie „RO – GO", której celem było odblokowanie Rabaulu, nękanego nieustannymi atakami amerykańskiego lotnictwa bazującego głównie na Guadalcanalu.

Po intensywnych treningach w bazie lotnictwo pokładowe Pierwszego Dywizjonu Lotniskowców opuściło wyspę Truk i przebazowało się do Rabaul, by wziąć udział w operacji. W sumie liczba samolotów wraz z lotnictwem pokładowym ***Shokaku*** wynosiła 152 maszyny (z czego ***Shokaku*** i ***Zuikaku*** przeznaczyły do akcji po 24 myśliwce A6M Zero, a ***Zuiho*** – 18 maszyn – w sumie 66 samolotów). Po 28 października lotniskowce odkomenderowały do bazy lotniczej Rabaul grupę powietrzną złożoną z 82 myśliwców Zero, 45 bombowców nurkujących Val, 40 samolotów torpedowych Kate i 6 myśliwców Judy. Stacjonujące w Rabaul 173 samoloty otrzymały przydomek „Papierowe Tygrysy".

1 listopada wszystkie myśliwce (130) stacjonujące w Rabaul uczestniczyły w misji przechwycenia amerykańskiej formacji lotniczej złożonej z bombowców w osłonie myśliwców. Dywizjon myśliwski ***Shokaku*** startujący do tej akcji z lotniska Vunakanau zgłosił zestrzelenie 47 samolotów wroga. W sumie Japończycy zgłosili zestrzelenie 119 samolotów (22 prawdopodobnie), przy stracie własnych 18 maszyn. Później dywizjony myśliwskie ***Shokaku*** uczestniczyły aktywnie w atakach na Guadalcanal oraz w przechwytywaniu samolotów nad Rabaul. W okresie do 11 listopada samoloty z ***Shokaku*** zestrzeliły rekordową liczbę samolotów – łącznie 107 maszyn (22 prawdopodobnie). Drugi dywizjon myśliwski, stacjonujący na pokładzie ***Zuikaku***, zaangażował się w dzienne ataki na okręty wroga w okolicy Przylądka Torokina i przechwytywanie jednostek lot-

Widok lewoburtowej strony pokładu startowego lotniskowca *Shokaku* po eksplozji drugiej i trzeciej bomby w bitwie pod Santa Cruz. Widoczne lufy dział kal. 127 mm.
View of port side aircraft deck of the ***Shokaku*** aircraft carrier after explosion of the second and third bombs in the Battle of Santa Cruz. Barrels of 127 mm cannons are visible.

Inne ujęcie tych samych uszkodzeń lotniskowca *Shokaku* po bitwie pod Santa Cruz. Dobrze widoczne są zdemolowane lewoburtowe rufowe baterie dział kal. 127 mm.
Another view of the same damage of the *Shokaku* aircraft carrier after the Battle of Santa Cruz. Demolished aft 127 mm cannon batteries are clearly visible.

niczych. Podczas tego okresu dywizjony myśliwskie ***Zuikaku*** zestrzeliły 47 samolotów wroga (19 prawdopodobnie) przy stracie 8 pilotów.

W okresie dwutygodniowych walk grupy lotnicze Pierwszego Dywizjonu Lotniskowców utraciły połowę personelu lotniczego. Okręty wycofano na wyspę Truk, gdzie zawinęły 11 listopada 1943 roku.

Po powrocie na Truk drogi obu lotniskowców rozeszły się – 11 listopada ***Shokaku*** otrzymał rozkaz powrotu do Japonii, do bazy Yokosuka. 17 listopada obowiązki dowódcy lotniskowca przejął komandor Hiroi Matsuhara. Personel lotniczy pozostał w Rabaul, a na ***Zuikaku*** odkmenderowano eskadrę (dywizjon) lotnictwa myśliwskiego – 21 samolotów. Dowództwo objął kapitan Kenji Nakagawa.

26 samolotów myśliwskich Pierwszego Dywizjonu Lotniskowców powróciło z Rabaul i bez przerwy na odpoczynek wzięło udział w odzyskaniu wyspy Roi w archipelagu Marianów. 5 grudnia, w rezultacie ataku amerykańskich samolotów pokładowych, ***Zuikaku*** zostałpoważnie uszkodzony (kilkanaście trafień) i stracił 10 samolotów. 7 grudnia lotniskowiec opuścił Truk i 12 grudnia zawinął do Kure, gdzie otrzymał rozkaz reorganizacji jednostek lotniczych. W tym czasie na ***Zuikaku*** nastąpiła zmiana na stanowisku dowódcy – 18 grudnia 1943 roku nowe obowiązki przejął komandor Buotoko Kaitsuka. ***Shokaku*** z kolei wypłynął z Yokosuka 26 listopada i skierował się ku Truk, gdzie dotarł 1 grudnia. W dniach 12 – 17 grudnia przebył trasę Truk – Yokosuka i 17 grudnia rzucił kotwicę w Yokosuka.

27 grudnia 1943 roku ***Shokaku*** wpłynął do doku w Arsenale Marynarki wojennej w Yokosuce, w którym pozostał do 6 stycznia 1944 r. ***Zuikaku*** natomiast był dokowany w Arsenale Marynarki Wojennej w Kure w dniach 8 – 17 stycznia 1944 roku. 17 stycznia wypłynął z bazy Marynarki w Yokosuce w rejs patrolowy na trasie Tokujama – Oita, wpływając do Kure 27 stycznia. 6 lutego opuścił zachodną część Morza Wewnętrznego i udał się w kierunku Singapuru, wpływając do portu w dniu 13 lutego. Kilka dni później – 20 lutego skierował się na kotwicowisko Lingga. Samoloty pokładowe z ***Shokaku*** odwołano w dniu 15 lutego przenosząc je częściowo w skład nowo organizowanego 601 *Kokutai*. W tym okresie lotniskowiec przebywał na wodach Singapuru. 31 marca powrócił do Singapuru, by opuścić go 3 kwietnia i powrócić na kotwicowisko Lingga, gdzie 3 marca 1944 roku rzucił kotwicę. Los bliźniaczego ***Zuikaku*** w tym okresie był dosyć podobny. W ciągu roku – począwszy od 2 lutego 1944 roku – jednostki lotnicze ***Zuikaku*** były przenoszone i reorganizowane, wchodząc częściowo w skład nowo powstałego 601 *Kokutai*. Od lutego 1944 roku piloci 601 *Kokutai* ćwiczyli start i lądowanie na lotnisku w bazie Seletar w Singapurze. 20 lutego ***Zuikaku*** wyruszył do Japonii. Od 27 lutego do 5 marca przebywał w bazie Kure, 8 marca wpłynął do bazy Iwakuni w zachodniej części Morza Wewnętrznego, 15 marca ponownie odwiedził Singapur i 20 marca dołączył do ***Shokaku*** na kotwicowisku Lingga, gdzie razem z siostrzanym lotniskowcem prowadził intensywne ćwiczenia załóg samolotów. 25 marca powrócił do Singapuru, aby następnego dnia wpłynąć do doku w bazie Seletar, w którym przebywał do 6 maja 1944 roku. Tego też dnia opuścił Singapur, by 7 maja rzucić kotwicę w Lingga.

Operacja „A – Go" (Bitwa na Morzu Filipińskim)

Pod koniec kwietnia opracowano plan nowej operacji o kryptonimie „A – Go", uwzględniającej nową linię defensywną dla marynarki, przebiegającą przez Mariany, wyspy Palau, Sumatrę, Jawę, Timor i zachodnią Nową Gwineę. Zmieniony plan „Z" zaaprobowano w dniu 3 maja 1944 roku. 3 maja dowództwo Połączonej Floty objął admirał Soemu Toyoda, który wydał rozkaz rozpoczęcia operacji „A – Go" w dniu 5 maja 1944 roku. Siły Floty Japońskiej zostały zgrupowane w Pierwszej Flocie Ruchomej (Dai Ichi Kido Butai) pod dowództwem wiceadmirała Jizaburo Ozawy. W skład Floty Ruchomej (Floty Operacyjnej) wchodziły w tym okresie prawie wszystkie okręty Połączonej Floty:

- Pierwszy Dywizjon Lotniskowców: ***Taiho***, ***Shokaku***, ***Zuikaku***,
- Drugi Dywizjon Lotniskowców: ***Junyo***, ***Hiyo***, ***Ryuho***,
- Trzeci Dywizjon Lotniskowców: ***Chitose***, ***Chyoda***, ***Zuiho***,
- Pierwszy Dywizjon Pancerników: ***Yamato***, ***Musashi***, ***Nagato***,
- Trzeci Dywizjon Pancerników: ***Kongo***, ***Haruna***,
- Czwarty Dywizjon Krążowników: ***Atago***, ***Maya***, ***Chokai***, ***Takao***,
- Piąty Dywizjon Krążowników: ***Myoko***, ***Haguro***,
- Siódmy Dywizjon Krążowników: ***Suzuya***, ***Kumano***, ***Mogami***, ***Tone***, ***Chikuma***,
- Druga i 10. Flotylla Niszczycieli (25 jednostek).

12 maja 1944 roku ***Shokaku*** i ***Zuikaku*** opuściły kotwicowisko Lingga koło Singapuru i popłynęły w kierunku wyspy Tawi-Tawi w archipelagu Sulu. Plan skoncentrowania Floty Japońskiej w ramach operacji przewidzianej planem „Z" zakładał zgrupowanie okrętów na kotwicowisku Tawi-Tawi do 15 maja. W tym dniu oba lotniskowce dotarły na umówione miejsce. 11 czerwca amerykańskie siły uderzeniowe przypłynęły w rejon archipelagu Marian, aby 15 czerwca rozpocząć operację lądowania na wyspie Saipan. 13 czerwca 1944 roku około godziny 09.00 okręty floty operacyjnej zaczęły opuszczać kotwicowisko Tawi-Tawi, kierując się na północny wschód przez morze Sulu do cieśniny Guimaars, oddzielającej wyspy Panay i Negros.

15 czerwca po południu, po uzupełnieniu paliwa w cieśninie, okręty miały przepłynąć cieśninę San Bernardino. Dzień wcześniej lotniskowce przybyły do cieśniny Guimaras i po pobraniu paliwa (15 czerwca) popłynęły w stronę Marian. W tym czasie amerykańskie siły uderzeniowe (lotnicze) koncentrowały się na zachód od wyspy Guam. 15 czerwca flota japońska przebyła morze Visayan i wieczorem dotarła do cieśniny San Bernardino. 19 czerwca 1944 roku Flota Operacyjna wiceadmirała Ozawy przyjęła szyk bojowy przygotowany zarówno do ataku jak i obrony przed atakującymi samolotami przeciwnika. Kilka mil z przodu płynęła straż przednia złożona z trzech lekkich lotniskowców Trzeciego Dywizjonu (***Chitose***, ***Chyoda*** i ***Zuiho***). Za nimi, w odległości siedmiu mil, płynęły siły osłony. Dowództwo nad zespołem objął kontradmirał Obayashi. Na pokładach lotniskowców znajdowała się 653 Grupa Powietrzna (*Kokutai*) pod dowództwem komandora porucznika Masayuki Yamaguchi. W skład sił powietrznych wchodziły 62 myśliwce Zero (z tego 45 w wersji myśliwsko-bombowej), 9 samolotów torpedowo-bombowych Jill oraz 17 samolotów torpedowych Kate. Ozawa osobiście dowodził „wielką trójką" Cesarskiej Marynarki Wojennej, składającą się z nowo oddanego do służby lotniskowca ***Taiho*** oraz weteranów działań na Pacyfiku – ***Shokaku*** i ***Zuikaku***. Do Pierwszego Dywizjonu Lotniskowców przydzielono 601 *Kokutai*. Oficerem prowadzącym operacje lotnicze był komandor porucznik Toshio Irisa, a dowództwo Grupy Powietrznej objął komandor podporucznik Akira Tarui. W skład sił powietrznych wchodziło 79 myśliwców Zero, 7 bombowców nurkujących Val, 70 bombowców nurkujących Judy, 51 samolotów torpedowo-bombowych Jill i 9 samolotów Judy w wersji rozpoznawczej. Na północ od sił admirała Ozawy płynął trzeci zespół złożony z jednostek Drugiego Dywizjonu Lotniskowców pod dowództwem kontradmirała Takaji Jojima. W skład zespołu wchodziły lotniskowce ***Junyo***, ***Hiyo*** i ***Ryuho***, z 63 myśliwcami Zero, 18 Zero w wersji myśliwsko – bombowej, 27 bombowcami nurkującymi Judy, 9 bombowcami nurkującymi Val i 18 samolotami

Uszkodzenia pokładu startowego lotniskowca *Shokaku* odniesione w bitwie pod Santa Cruz. Na zdjęciu część pokładu startowego tuż obok złącza kompensacyjnego – miejsce eksplozji pierwszej bomby.
Damage of the *Shokaku's* aircraft deck after the Battle of Santa Cruz. This photo shows the part of aircraft deck close to the compensation joint – place of the first bomb explosion.

Widok uszkodzeń pokładu lotniskowca *Shokaku* po bitwie pod Santa Cruz. Widoczne są miejsca trafień czterech bomb w pokład startowy lotniskowca.
Damage of the *Shokaku's* aircraft deck after the Battle of Santa Cruz. Place of four bombs explosion on *Shokaku* aircraft deck is visible.

torpedowymi Jill na pokładach. Dowództwo nad grupą powietrzną objął komandor podporucznik Joyotaro Iwami. Za nimi płynęły jednostki osłony złożone z pancernika ***Nagato***, krążownika ***Mogami*** i ośmiu niszczycieli. 19 czerwca 1944 r., od godziny 04.30 japońskie lotniskowce zaczęły wysyłać rozpoznanie lotnicze. Po piętnastu minutach do tej grupy dołączyły samoloty rozpoznawcze katapultowane z pokładów pancerników i krążowników admirała Kurity. O 05.15 wystartowały następne dwie grupy samolotów rozpoznawczych. Pierwszą, złożoną z 13 Kate, wysłały lotniskowce Trzeciego Dywizjonu. Drugą, złożoną z 11 bombowców nurkujących Judy, desygnował ***Shokaku***. Ok. 07.34 rozpoznanie japońskie zlokalizowało amerykańskie okręty w odległości 400 mil (odległość od jednostek straży przedniej wynosiła 300 mil). Krótko po godzinie 08.30 wiceadmirał Ozawa, po uzyskaniu informacji potwierdzającej wejście sił przeciwnika w zasięg własnego lotnictwa pokładowego, wydał rozkaz startu pierwszej fali ataku. Lotniskowce Pierwszego Dywizjonu ustawiły się pod wiatr i o godzinie 08.45 z pokładu ***Taiho*** wystartował pierwszy myśliwiec Zero. Zaraz po nim rozpoczął się start samolotów z pokładu ***Zuikaku*** i ***Shokaku***. Formacja lotnicza składała się z 48 myśliwców Zero, 54 bombowców nurkujących Judy (uzbrojonych w bomby 500-funtowe) i 27 samolotów torpedowych Jill. Wśród nich znajdowały się dwa samoloty Jill wyposażone w radar, naprowadzające samoloty na okręty przeciwnika. Dowództwo floty powietrznej objął komandor podporucznik Akira Tauri. Płynąca z przodu, w odległości 100 mil od sił głównych, straż przednia pod dowództwem kontradmirała Obayashi rozpoczęła wysyłanie samolotów o godzinie 8.25. Wystartowało 14 samolotów Zero wersji myśliwsko – bombowej, 14 myśliwców Zero i 7 samolotów torpedowych Jill. Brak koordynacji podczas tego startu doprowadził do ostrzelania formacji startującej z pokładów Pierwszego Dywizjonu. Własne samoloty zostały wzięte przez obronę przeciwlotniczą Trzeciego Dywizjonu za amerykańskie i skutecznie ostrzelane. Dwie maszyny zostały natychmiast zestrzelone, a osiem musiało powrócić na macierzyste pokłady z powodu przestrzelin. Podczas gdy japońskie samoloty atakowały amerykańskie okręty, lotniskowce Pierwszego Dywizjonu zostały zaatakowane przez amerykańskie okręty podwodne. USS ***Albacore*** pod dowództwem komandora J. W. Blancharda zaatakował ***Taiho***. Z 6 wystrzelonych torped tylko jedna trafiła w cel, eksplodując w części dziobowej prawej burty i powodując pęknięcie rurociągów paliwowych oraz powstanie par.Po storpedowaniu okręt ruszył dalej z dużą szybkością. Podczas przygotowania do startu samolotów drugiej fali ataku, 60 mil dalej od miejsca storpedowania ***Taiho***, kolejny amerykański okręt podwodny wykonał atak torpedowy. O godzinie 11.52 lotniskowiec ***Shokaku*** ukazał sie jak na dłoni komandorowi porucznikowi Hermanowi J. Kesslerowi, dowódcy USS ***Cavalla*** (SS 244). Z 6 wystrzelonych torped (komputer okrętu podwodnego zarejestrował cztery eksplozje) – ***Shokaku*** otrzymał o godzinie 12.20 cztery trafienia torpedami. Spowodowały one pożar paliwa lotniczego. Ogień szybko ogarniał okręt. Rozprzestrzeniający się pożar dotarł około południa do komór amunicyjnych okrętu (skład bomb). Eksplozja przypieczętowała los lotniskowca, który zatonął około godziny 14.01 w pozycji 12°00 'N i 137°46' E. Razem z okrętem zginęło 887 ludzi oraz 9 samolotów – 5 D4Y, 2 B6N i 2 D3A; uratowano 1263 marynarzy załogi. ***Shokaku*** został skreślony z listy floty w dniu 31 sierpnia 1945 roku.

Około godziny 15.32 na lotniskowcu ***Taiho*** nastąpiła eksplozja zgromadzonych par. Admirał Jizaburo Ozawa szczęśliwie przedostał się na nieuszkodzony niszczyciel ***Wakatsuki***.

Przygotowania do startu kolejnej fali samolotów trwały do momentu storpedowania ***Shokaku***. Dowódca Drugiego Dywizjonu Lotniskowców kontradmirał Takaji Jojima wydał rozkaz do startu formacji lotniczej złożonej z 16 myśliwców Zero, 26 Zero w wersji myśliwsko-bombowej i 7 bombowców nurkujących Jill. Wystartowała ona pomiędzy 10.00 a 10.15. Po utracie flagowego lotniskowca ***Taiho*** wiceadmirał Ozawa podjął dowodzenie z pokładu ciężkiego krążownika ***Haguro***. Do dyspozycji pozostały mu 102 samoloty. Po przekazaniu z ***Zuikaku*** informacji o trafieniu amerykańskiego krążownika i lotniskowca wiceadmirał miał nadzieję zadania przeciwnikowi ostatecznego ciosu.

20 czerwca 1944 roku od godzin porannych w powietrze wznosiły się kolejne samoloty zwiadowcze. O godzinie 13.00 admirał podjął dowodzenie siłami Floty Operacyjnej z pokładu lotniskowca ***Zuikaku***. Miał ciągle nadzieję na zwycięstwo po uzyskaniu wzmocnienia lotniczego z baz lądowych Japonii.

Wysłane o 13.35 z pokładu ***Enterprise'a*** rozpoznanie lotnicze zlokalizowało (tuż po 15.38) dwie grupy japońskich okrętów. Samolot pilotowany przez porucznika R. S. Nelsona przekazał wiadomość o wykryciu lotniskowca ***Zuikaku*** w eskorcie pary ciężkich krążowników, lekkiego krążownika i siedmiu niszczycieli. O 16.24 z pokładów amerykańskich lotniskowców wystartowały pierwsze samoloty.

Podczas tego ataku ***Zuikaku*** otrzymał kilka trafień bezpośrednich, a około pięciu bomb eksplodowało w bliskiej odległości od okrętu. Na pokładzie hangarowym wybuchły pożary paliwa lotniczego. Wydano rozkaz opuszczenia okrętu, ale po uzyskaniu informacji o kontrolowaniu pożaru i sprawnej akcji ratunkowej, dowódca go odwołał. Atak na ***Hiyo*** okazał się skuteczny – po trafieniu trzema torpedami okręt zatonął. 20 czerwca 1944 roku o godzinie 21.00 Ozawa wydał rozkaz odwrotu. Japońska flota powróciła na wody Cesarstwa.

Działalność operacyjna Zuikaku

22 czerwca 1944 roku, wraz z innymi ciężkimi okrętami Floty Operacyjnej pozostałymi po bitwie na Morzu Filipińskim, **Zuikaku** wpłynął do zatoki Nakagusuku na Okinawie. 23 czerwca po pobraniu paliwa wypłynął z zatoki, kierując się w stronę bazy w Kure, dokąd zawinął 24 czerwca. Od 14 lipca do 2 sierpnia okręt przebywał w doku w arsenale marynarki. Przechodził remont i techniczną obsługę jednostki. Po opuszczeniu doku ***Zuikaku*** został włączony – rozkazem dowództwa z dnia 10 sierpnia 1944 roku – do Trzeciego Dywizjonu Lotniskowców Trzeciej Floty.

Operacja „Sho – Ichi – Go"

Operacja „Sho – 1" przewidywała kontruderzenie głównych sił Floty Uderzeniowej na amerykańskie okręty atakujące Filipiny. Siły Japońskie zostały zgrupowane w dwóch akwenach: pierwszym były wody wewnętrznego Morza Japońskiego, drugim kotwicowisko Lingga u wschodnich wybrzeży Sumatry (na południe od Singapuru).

20 października 1944 roku okręty japońskie opuściły kotwicowiska w okolicach Oita i Beppu. Dowództwo nad Oddziałem Manewrowym objął wiceadmirał Jisaburo Ozawa. W skład okrętów oddanych pod jego dowództwo wchodziły:
– lotniskowce – flagowy ***Zuikaku***, ***Zuiho***, ***Chitose*** i ***Chiyoda***,
– pancerniki – lotniskowce ***Ise*** i ***Hyuga***,
– krążowniki ***Oyodo***, ***Tama*** i ***Isuzu***,
– osiem niszczycieli osłony.

Straż przednią zespołu tworzył lekki krążownik ***Isuzu*** wraz z czterema niszczycielami. Za nimi płynęły siły główne. 23 października 1944 roku Japończycy wysłali rozpoznanie powietrzne

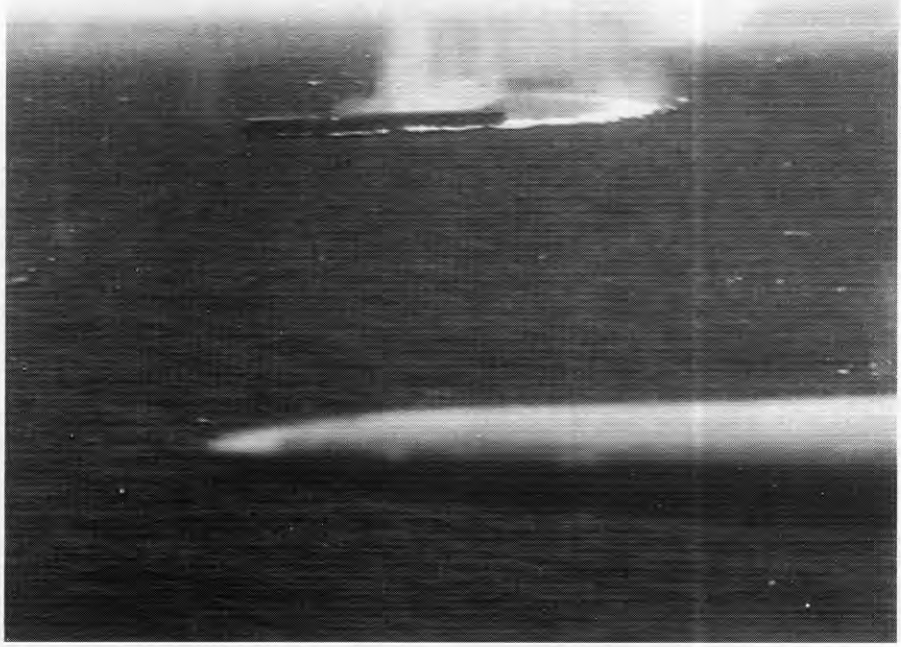

Lotniskowiec *Zuikaku* manewrujący podczas bitwy na Morzu Koralowym, 8 maja 1942 roku.
Zuikaku aircraft carrier is maneuvring during the Battle of Coral Sea, 8 May, 1942.

w kierunku przeciwnika. Niestety, zbyt duża odległość nie pozwoliła na zlokalizowanie amerykańskiego zespołu. Następnego dnia, tuż po godzinie 09.00, na lotniskowcu ***Zuikaku*** odebrano radiogram o kursie i składzie sił amerykańskich. Po potwierdzeniu meldunku z pokładów lotniskowców japońskich wystartowała formacja złożona z 55 samolotów. Nalot zakończył się fiaskiem. Japońskie samoloty, wykryte odpowiednio wcześnie przez radary amerykańskich okrętów zostały przechwycone przez *Hellcaty* i zmuszone do przeprowadzenia ataku ze zbyt dużej odległości. 13 samolotów zostało zestrzelonych, 35 lądowało na lotniskach baz na Filipinach, a tylko trzem udało się wylądować na macierzystych pokładach. Rankiem 25 października wiceadmirał Ozawa podzielił swoje siły na dwie grupy. W pierwszej znalazły się lotniskowce ***Zuikaku*** i ***Zuiho*** w osłonie pancernika ***Ise***, krążownika ***Oyodo*** i czterech niszczycieli. W drugiej płynęły lotniskowce ***Chitose*** i ***Chiyoda*** w asyście pancernika ***Hyuga***, krążowników ***Tama***, ***Isuzu*** i dwóch niszczycieli. Parasol ochronny nad okrętami zespołu tworzyło 18 myśliwców Zero, zaś reszta maszyn bazujących na lotniskowcach została odesłana do baz lądowych. Zespół przygotowywał się do odparcia amerykańskiego ataku. Radar pancernika ***Hyuga*** wykrył o godz. 07.48 formację amerykańską złożoną ze 180 samolotów. Nakazano zwiększenie prędkości okrętów. Lotniskowiec ***Zuikaku*** płynący z szybkością 30 węzłów wchodził właśnie w kolejny zwrot, gdy w okolicach burt wykwitły białe fontanny kipiącej piany. Szaleńczy ogień przeciwlotniczy wspomagany przez pociski rakietowe (*Ro-sa-dan*) skutecznie odstraszał samoloty przeciwnika. Pomimo tego grupie *Helldiverów* udało się przedostać przez zaporę ogniową i zaatakować lotniskowiec, który o godzinie 08.35 otrzymał pierwsze trafienie (bombą 454 kg) w pokład startowy po lewej burcie, na wysokości środkowego podnośnika samolotów. Eksplodująca we wnętrzu okrętu bomba spowodowała poważne uszkodzenia i szereg pożarów. Chwilę później lotniskowiec otrzymał kolejne trafienia w pokład startowy (bombami o wagomiarze 227 kg). O 08.37, w okolicy lewoburtowej siłowni wybuchła torpeda. Przez powstałą wyrwę w burcie (pomieszczenie generatorów nr 4) wdarła się woda, zalewając kilka przedziałów. Lotniskowiec zaczął nabierać przechyłu na lewą burtę, a jego prędkość spadła do 23 węzłów (na skutek uszkodzeń od eksplozji bomb część kotłów została wyłączona). Dzięki kontrbalastowaniu zmniejszono przechył okrętu do 6°. Druga fala amerykańskiego ataku, złożona z 36 maszyn, rozpoczęła swoje działania o 09.42. Tym razem ***Zuikaku*** nie został trafiony.

Trzecia fala ataku, koordynowana przez komandora porucznika Hugha Wintersa, dowódcę 19 Grupy Powietrznej z ***Lexingtona***, składała się z około 200 samolotów. Atak tej formacji skupił się głównie na uszkodzonym ***Zuikaku***. W ciągu dwóch minut okręt otrzymał cztery trafienia bombami o wagomiarze 227 kg (w pokład startowy) i siedem trafień torpedami w obie burty. O godzinie 14.40 zatonął na pozycji 19°57' N i 126°34'E. Z 1700-osobowej załogi okrętu zginęło 970 ludzi. 26 sierpnia 1945 roku ***Zuikaku*** oficjalnie skreślono z listy floty japońskiej.

MIEJSCA TRAFIEŃ LOTNISKOWCA *ZUIKAKU* 25 PAŹDZIERNIKA 1944 ROKU
'ZUIKAKU' AIRCRAFT CARRIER HITS, 25 OCTOBER 1944

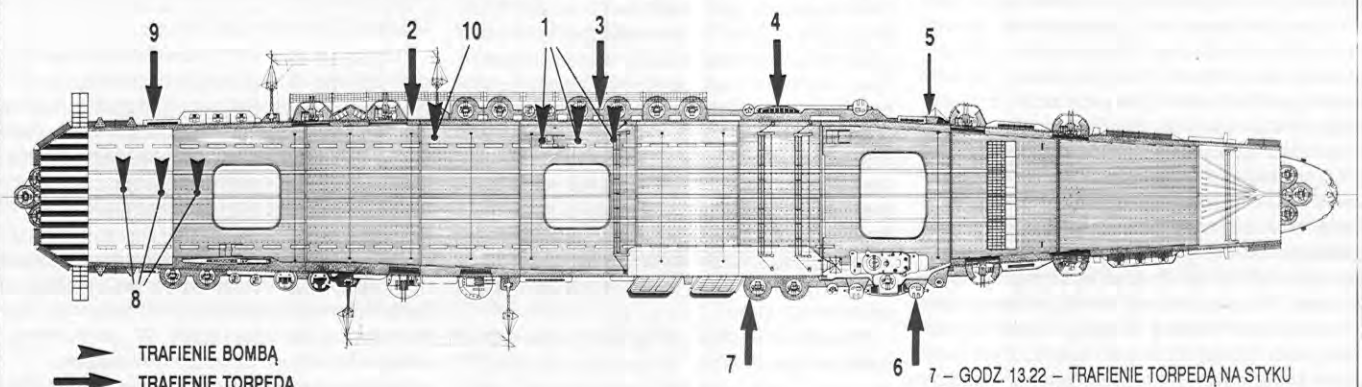

TRAFIENIE BOMBĄ
TRAFIENIE TORPEDĄ
NIEWYBUCH TORPEDY

1 – GODZ. 08.35 – TRZY TRAFIENIA BOMBAMI W POKŁAD STARTOWY NA WYSOKOŚCI ŚRODKOWEGO PODNOŚNIKA SAMOLOTÓW (PIERWSZA FALA ATAKU)
2 – GODZ. 08.37 – TRAFIENIE TORPEDĄ W POMIESZCZENIE GENERATORÓW NR 4 (PIERWSZA FALA ATAKU)
3 – GODZ. 13.21 – TRAFIENIE TORPEDĄ W OKOLICE LEWEJ SIŁOWNI DZIOBOWEJ (TRZECIA FALA ATAKU)
4 – GODZ. 13.22 – TRAFIENIE TORPEDĄ NA STYKU KOTŁOWNI NR 2 I 4 (TRZECIA FALA ATAKU)
5 – GODZ. 13.22 – TRAFIENIE TORPEDĄ KTÓRA NIE WYBUCHŁA W POMIESZCZENIE ZAŁOGI (TRZECIA FALA ATAKU)
6 – GODZ. 13.22 – TRAFIENIE TORPEDĄ W OKOLICE POM. WARSZTATU (TRZECIA FALA ATAKU)
7 – GODZ. 13.22 – TRAFIENIE TORPEDĄ NA STYKU KOTŁOWNI NR 1 I 3 (TRZECIA FALA ATAKU)
8 – GODZ. 13.22-13.23 – TRZY TRAFIENIA BOMBAMI W RUFOWY POKŁAD STARTOWY (TRZECIA FALA ATAKU)
9 – GODZ. 13.23 – TRAFIENIE TORPEDĄ W POMIESZCZENIE MASZYNY STEROWEJ (TRZECIA FALA ATAKU)
10 – GODZ. 13.23 – TRAFIENIE BOMBĄ W POKŁAD STARTOWY PO LEWEJ BURCIE POMIĘDZY PODNOŚNIKAMI SAMOLOTÓW (TRZECIA FALA ATAKU)

OPIS TECHNICZNY

Kadłub

Projektując lotniskowce typu ***Shokaku*** wykorzystano doświadczenia zebrane z dotychczasowej eksploatacji już istniejących okrętów tej klasy. Badania modelowe kadłuba przeprowadzone w Instytucie Technicznym Badań Marynarki (*Kaigun Gijutsu Kenkyusho*) w Tokio pozwoliły na skorygowanie już istniejącego projektu. Kadłub lotniskowca otrzymał po raz pierwszy dziób gruszkowy (niewielka gruszka dziobowa) z dziobnicą podciętą. Lotniskowce zostały wyposażone w dwa stery rufowe, ustawione jeden za drugim (osie sterów były oddalone od siebie o 13,5 m) w odróżnieniu od innych jednostek, wyposażonych w dwa stery równoległe. Stępki przeciwprzechyłowe zostały cofnięte bardziej ku rufie i charakteryzowały się jednakową szerokością 1,8 m na całej swojej długości, wynoszącej 87 m.

Siłownia okrętu była dodatkowo chroniona wzmocnionym pasem pancernym i burtą okrętu. Charakterystyka okrętu została podana w tabeli.

Charakterystyka lotniskowców klasy ***Shokaku***
Wyporność standartowa 25.675 ton
Wyporność podczas prób 29.675 ton
Długość całkowita 257,5 m
Długość na linii wodnej 250,0 m
Długość pomiędzy pionami 238,0 m
Szerokość na linii wodnej 26,0 m
Zanurzenie 8,87 m
Wysokość kadłuba (całkowita) 23,0 m
Wolna burta przy wyporności próbnej 14,15 m
Zanurzenie podczas prób:
na dziobie 8,80 m
na śródokręciu 8,93 m
na rufie 8,87 m
Wyporność bojowa 32.105 t
Zanurzenie przy wyporności bojowej 9,32 m
Długość pokładu lotniczego 242 m
Szerokość pokładu lotniczego
na dziobie 18 m
na śródokręciu 29 m
na rufie 26 m
Ilość hangarów 2
Ilość podnośników 3
Ilość samolotów 84
Załoga etatowa 1.660 ludzi
Uzbrojenie 16 x 12.7 cm (8 x II)
36 x 25 mm (12 x III)
Maszyny: 4 zespoły turbin typu „Kanpon" z przekładniami
8 kotłów typu „Kanpon B"
Moc maszyn 160.000 SHP (na wale)
Prędkość 34 węzły
Zasięg 9.700 mil morskich przy 18 węzłach.

Skład chemiczny stali użytych do budowy „Shokaku"

Zawartość (%)	MILD STEEL (MS)	DUCOL STEEL (DS)	HIGH TENSILE STEEL (HTS)	HHTS HHT
WĘGIEL (C)	0,25	0,25 - 0,3	0,35	0,4
NIKIEL (Ni)	-	0 - 0,2	0 - 0,2	0 - 0,2
CHROM (Cr)	śladowy	śladowy (0,02)	śladowy	śladowy
MIEDŹ (Cu)	0,2	0,2	śladowy	śladowy
KRZEM (Si)	< 0,2	< 0,2	0,15	< 0,2
MANGAN (Mn)	0,3 - 0,6	1,2 - 1,5	0,8 - 1,2	0,8 - 1,2
FOSFOR (P)	< 0,05	< 0,05	< 0,05	< 0,05
SIARKA (S)	< 0,05	< 0,05	< 0,05	< 0,05

Opancerzenie

Opancerzenie kadłuba miało zabezpieczyć przed ogniem artyleryjskim, torpedami i minami siłownię okrętową, magazyn amunicji i zbiorniki benzyny lotniczej, rozmieszczone we wnętrzu pancernej cytadeli.

Rozciągała się ona na 2/3 długości okrętu i była chroniona od strony burt przedziałami z wodą oraz paliwem. Dalej przebiegał burtowy pancerz o grubości 105 mm, wykonany ze stali NVNC. Za pancerzem rozmieszczono dodatkowe zbiorniki z wodą.

Pancerz horyzontalny, zamykający cytadelę, wykonany został ze stali NVNC o grubości 84 mm. Pokłady okrętu zostały wykonane z 16 mm płyt DS (Ducol Steel), z wyjątkiem pomieszczeń nad silnikami głównymi, zbiornikami paliwa lotniczego, magazynami bomb i torped — grubość poszycia w tych miejscach wynosiła 19 mm.

Rozkład mas na lotniskowcu ***Shokaku***

Kadłub	12.460 t
Pancerz	2.993 t
Opancerzenie	2.160 t
Wyposażenie	1.700 t
Uzbrojenie artyleryjskie	647,7 t
Uzbrojenie torpedowe	142,9 t
Wyposażenie nawigacyjne	11,2 t
Wyposażenie optyczne	10,9 t
Wyposażenie elektryczne	569 t
Wyposażenie radiowe	30 t
Wyposażenie lotnicze	894,4 t
Maszyny	2.750 t
Paliwo ciężkie (mazut)	3.335 t
Paliwo lotnicze	496 t
Paliwo rezerwowe	280 t
Łodzie motorowe	8 t
Oleje smarne	87 t
Rezerwowe zbiorniki wody	105 t
Wyposażenie ogólne	692,4 t
Wyposażenie (ruchome)	325 t
Balast	60 t
Inne	83 t
Razem	29.800 t

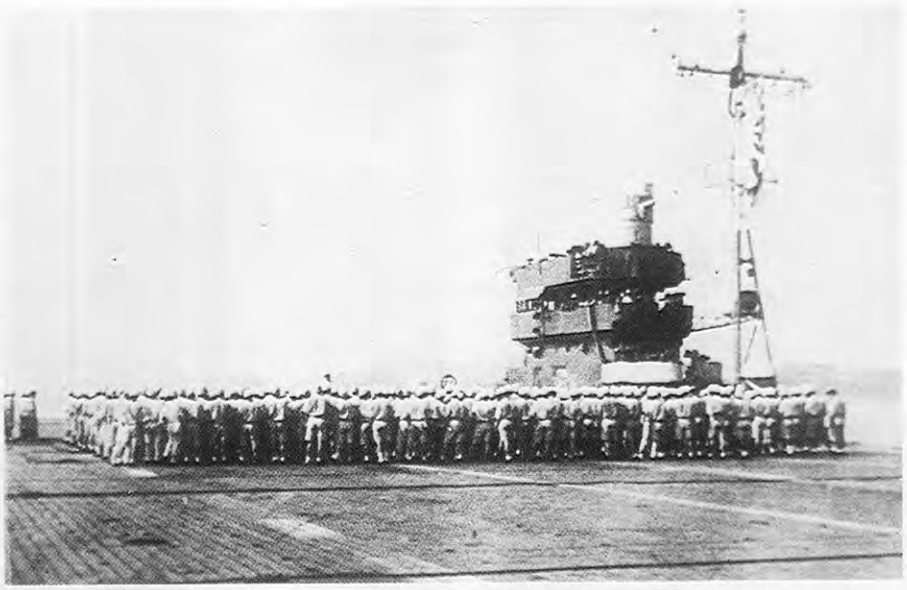

Powyżej: Nadbudówka lotniskowca *Zuikaku* z zainstalowaną na szczycie centralą kierowania ogniem Typu 94. Baza w Kure, 14 lipca 1942 roku.
Above: Superstructure of *Zuikaku* aircraft carrier with Type 94 fire control station on the top. Kure base, 14 July, 1942.

Poniżej: Nadbudówka *Zuikaku* z radarem Typu 21 po usunięciu centrali kierowania ogniem Typu 94. Czerwiec 1943 rok.
Below: Superstructure of *Zuikaku* aircraft carrier with Type 21 radar after removing fire control station Type 94. June 1943.

Hangary główne lotniskowców

Na lotniskowcach klasy ***Shokaku*** znajdowały się dwa pokłady hangarowe, całkowicie zamknięte. Na każdym z nich znajdował się samodzielny oficer kontroli hangaru. Dziobowy hangar górny posiadał długość 50,5 m, natomiast dziobowy dolny hangar — 33,0 m. Oba hangary posiadały identyczną wysokość średnią: około 4,829 metra. Środkowy hangar górny i dolny miały długość 48,74 m. Długość hangarów usytuowanych na rufie wynosiła 51,28 m. Były one przystosowane do przewożenia łącznie 84 samolotów. Pod hangarami głównymi znajdowały się magazyny uzbrojenia lotniczego, skąd za pośrednictwem podnośników podawano na oba pokłady hangarowe amunicję, uzbrojenie i torpedy. Paliwo lotnicze znajdowało się na najniższym poziomie okrętu. Na pokładach hangarowych zain-

Przygotowanie samolotów do startu z pokładu lotniskowca *Zuikaku* do ataku na Nową Gwineę w dniu 21 stycznia 1942 roku. Widoczna dodatkowa trzecia bariera bezpieczeństwa do wychwytywania samolotów (biały poprzeczny pas na pokładzie). Z tyłu widoczny lotniskowiec *Shokaku*.
The aircraft on the *Zuikaku* deck are preparing to New Guinea attack on January 21, 1942. The additional emergency barrier (white stripe on the deck) is visible. In background the *Shokaku* a.c.

stalowano dystrybutory paliwa. Instalację tę wyprowadzono także na pokład startowy i podłączono do dystrybutorów w nadbudówce głównej. Wszystkie prace, związane z przygotowaniem samolotów do startu jak również ich obsługą po wylądowaniu, wykonywano w hangarach głównych. Przy pomocy trzech podnośników lotniczych samoloty podnoszono i opuszczano do hangarów głównych. System wentylacji hangarów był modernizowany i przebudowywany w ciągu służby obu lotniskowców. Skonstruowany dla lotniskowców klasy ***Shokaku*** przewidywał wentylację pomieszczeń głównych w ciągu 10 minut. Utrata głównych lotniskowców Cesarskiej Marynarki pod Midway, do czego przyczyniły się wewnętrzne pożary i wtórne eksplozje oparów benzyny w hangarach, zmieniła dotychczasowy pogląd na to zagadnienie. Po raz pierwszy podjęto modernizacje systemów wentylacji oraz wprowadzono materiały ognioodporne. Zbiorniki paliwa lotniczego zostały zabezpieczone dodatkowym betonowym pasem (prawie wszystkie lotniskowce japońskie po bitwie pod Midway miały pomiędzy zbiornikami paliwa dodatkowe zbiorniki wypełnione wodą). Oba hangary były podzielone na trzy strefy, w których rozmieszczano samoloty w zależności od przeznaczenia bojowego. Najlżejsze samoloty myśliwskie, przeznaczone do osłony okrętu oraz formacji lotniczych, znajdowały się w części dziobowej hangaru. Samoloty torpedowe umieszczono w trzeciej, rufowej części hangaru. Luki podnośników na obu pokładach hangarowych zabezpieczono barierką ochronną.

Nadbudówka

Projekt lotniskowców klasy ***Shokaku*** przewidywał umieszczenie nadbudówki po lewej stronie pokładu startowego, na wysokości wylotów kominów głównych na śródokręciu (jak na lotniskowcu ***Hiryu*** i ***Akagi***). Jednakże na skutek złych doświadczeń pilotów lądujących na obu okrętach zrezygnowano z tego rozwiązania. Powstająca turbulencja i zakłócenia na ścieżce podejścia do lądowania, jak również na samej ścieżce były przedmiotem wszechstronnych badań modelowych przeprowadzanych w tunelach aerodynamicznych Instytutu Badawczego (*Gijitsu Kenkyo Sho*) w Kasumigaura. Postanowiono zatem przyjąć rozwiązanie zastosowane na lotniskowcu ***Kaga*** i przenieść nadbudówkę na prawą stronę (prawą burtę), co w konsekwencji zmniejszyło powstawanie zakłóceń na ścieżce do lądowania. Potwierdzenie tego faktu uzyskano na lotniskowcach po wprowadzeniu ich do służby. Oba okręty otrzymały nadbudówki po prawej stronie pokładu przed wylotami kominów głównych. Nadbudówka posiadała cztery pokłady:

- pierwszy pokład – rozmieszczono na nim następujące pomieszczenia: kwatery kapitańskie, pokój operacyjny, skład map, korytarze komunikacyjne,
- drugi pokład – pomieszczenie sterówki, pokój nawigatora, pomieszczenie radiokabiny, pomieszenie nawigacyjne,
- trzeci pokład – pomieszczenie pilotów dyżurnych, mostek kapitański, pomieszczenie nawigacyjne (z tablicami kursowymi) pomieszczenie operacyjne. Na otwartym mostku (w rufowej części nadbudówki) znajdowały się stanowiska obserwacyjne, na których zainstalowano lornety (do działań nocnych)
- czwarty pokład – otwarty mostek, pomieszczenia obserwacji powietrznej, stanowiska obserwacyjne z lornetami do prowadzenia obserwacji obrony przeciwlotniczej, reflektory sygnałowe, lampy sygnałowe, anteny radiowe, dalmierz 1,5 metrowy. W rufowej części pokładu znajdowała się centrala kierowania ogniem przeciwlotniczym Typu 94.

Pokład startowy wraz z urządzeniami

Lotniskowce zostały zbudowane z jednym długim prostym pokładem startowym o całkowitej długości 242,2 m oraz szerokości na śródokręciu wynoszącej 29,0 m (maksymalna szerokość pokładu wynosiła 29,5 m na pierwszym pokładzie). Szerokość części dziobowej pokładu wynosiła 18 m, części rufowej 26 m. Pokład startowy (główny) lotniskowca został pokryty drewnem teakowym (szalowany) na nie opancerzoną płytę stalową (szerokość dziobowego pokładu pokrytego klepką teakową wynosiła 18,0 metrów). Wolne od pokrycia teakowego były fragmenty pokładu usytuowane na dziobie i rufie okrętu (rampie rufowej) oraz w okolicy wylotów kominów głównych po prawej burcie. Pokład charakteryzował się konstrukcją segmentową, złożoną z 9 segmentów połączonych ze sobą za pomocą połączeń kompensacyjnych. Podstawowym zadaniem tych złączy (w sumie każdy z okrętów posiadał 8 złączy kompensacyjnych) było kompensowanie zmiennej długości pokładu startowego podczas pracy kadłuba lotniskowca. Ich zastosowanie wykluczało instalację katapult parowych i tak jak większość lotniskowców japońskich, tak też ***Shokaku*** i ***Zuikaku*** ich nie posiadały. Wiatrochron został zlokalizowany w części dziobowej okrętu na wysokości dział artylerii przeciwlotniczej kalibru 127 mm. Podstawowym zadaniem tego urządzenia była osłona pokładu głównego i stojących na nim samolotów przed silnym wiatrem. Wiatrochron był podnoszony do osłony, gdy lotniskowiec nie prowadził żadnych operacji lotniczych. Zmniejszało to możliwość zdmuchnięcia samolotu z pokładu oraz uszkodzeń innych samolotów. Na pokładzie startowym i w hangarach głównych znajdowały się dystrybutory instalacji paliwowej. Zastosowanie dystrybutorów paliwa na trzech pokładach stwarzało możliwość zatankowania samolotu bez żadnych przeszkód.

Lotniskowce wyposażono w system wychwytywania lądujących samolotów składający się z 11 lin hamujących.

Podnośniki lotnicze

Okręty klasy ***Shokaku*** zostały wyposażone w trzy podnośniki samolotów. Dziobowy, o wymiarach 13,0 x 16,0 metra (szerokość luku podnośnika dziobowego 8,0 m w kierunku prawej burty oraz 8,3 m w kierunku lewej burty) usytuowany zostałw osi symetrii okrętu na wysokości nadbudówki lotniskowca. Służył on do podnoszenia i opuszczania samolotów z obu hangarów z rozłożonymi skrzydłami (przygotowanych do startu i uzbrojonych w hangarze). Środkowy podnośnik

usytuowany za kominami głównymi miał wymiary 13,0 x 13,0 m (szerokość luku podnośnika wynosiła 13,6 m). Rufowy podnośnik o identycznych wymiarach jak środkowy, był przesunięty względem osi symetrii o około 0,5 metra w kierunku prawej burty. Był on przeznaczony do podnoszenia i opuszczania samolotów z hangarów ze złożonymi skrzydłami na pokład. Podnośnik był podnoszony na linach (osiem sztuk na każdy podnośnik). Silnik elektryczny znajdujący się w luku podnośnika napędzał mechanizm wciągarki. Prędkość podnośnika była zmieniana, maksymalnie wynosiła 50 m/s. Samoloty mogły być podnoszone z niższego hangaru na pokład startowy w 15 sekund, a całkowity czas załadowania i zdjęcia samolotu z podnośnika wynosił 40 sekund.

Prowadzenie operacji lotniczych na japońskich lotniskowcach

Operacje lotnicze na lotniskowcach japońskich były prowadzone przez oficerów lotniczych. Głównym oficerem prowadzącym był Hikoocho (oficer operacji powietrznych) posiadający dwóch asystentów w randze młodszych oficerów. Działaniami na pokładzie kierował oficer pokładowy (*Seibiin*), który był odpowiedzialny za ruch na pokładzie startowym. Procedura startu samolotu była bardzo prosta: przygotowany do startu samolot kołował na miejsce startu, oficer kierowania lotami (*Hikoocho*) znajdujący się na skrzydle mostka dawał sygnał pilotowi przy pomocy białej flagi, po czym następował start samolotów w krótkim odstępie czasu. Lądowanie samolotów na pokładzie lotniskowca było trochę bardziej skomplikowane. Po otrzymaniu od oficera pokładowego (*Seibiina*) sygnału świetlnego zezwalającego na lądowanie, pilot wykonywał krąg nad okrętem i ustawiał się za rufą okrętu w odległości około 800 metrów i na wysokości 200 metrów. Następnie przy pomocy odpowiedniej sygnalizacji świetlnej z lotniskowca samolot „był ustawiany" na ścieżce do lądowania.

Po sprawdzeniu właściwego ustawienia okrętu względem kierunku wiatru (w osi symetrii) pilot podchodził do lądowania pod kątem 6,5° względem pokładu. Odchylenia samolotu od właściwego kursu były sygnalizowane przy pomocy świateł czerwono–zielonych umieszczonych na krawędziach pokładu w okolicy rampy rufowej. Podczas dnia pilot mógł sam kontrolować ustawienie samolotu na ścieżce lądowania, korygując zmiany przy pomocy pary wydobywającej się z instalacji w części dziobowej pokładu. Przy złej pogodzie oraz w warunkach nocnych uzupełnieniem tej sygnalizacji były stacjonarne światła umieszczone w osi symetrii pokładu (na białej linii biegnącej od dziobu do rufy przez cały pokład). Po zbliżeniu się do lotniskowca na odległość 200 metrów i przy wysokości 50 metrów pilot wypuszczał hak i korygował odchylenia boczne maszyny kierując się światłami umieszczonymi na rampie rufowej. Zmiana kąta podchodzenia, jego zwiększenie lub zmniejszenie, sygnalizowane było ustawieniem w jednej linii czerwono–zielonych świateł. Prawidłowe ustawienie i utrzymanie kąta 6,5° przy podejściu mogło być sprawdzane przez pilota samolotu na sygnalizacji świetlnej. Ustawienie w jednej linii świateł czerwonego i zielonego informowało o prawidłowym utrzymaniu kąta. Ustawienie świateł w pozycji „czerwone poniżej zielonych" informowało pilota o zbyt niskim podchodzeniu do lądowania, a zapalenie się światła czerwonego powyżej zielonego sygnalizowało zbyt wysokie podejście. Po upewnieniu się co do kursu na podejściu i przy braku sygnału zabraniającego lądowania pilot rozpoczynał ostanią fazę lotu. Prawidłowe utrzymanie kąta podejścia do lądowania powodowało ustawienie samolotu (w momencie zbliżenia do rampy rufowej) na wysokości około 5 metrów. Prawidłowo przyziemiony samolot zahaczał hakiem o liny hamujące. Zabezpieczeniem przed niewłaściwym lądowaniem były siatki rozciągane w poprzek pokładu. W wypadku niewytracenia szybkości samolot był przez nie wyłapywany.

Prawoburtowe dziobowe baterie dział kal. 127 mm lotniskowca *Shokaku*. W przodzie widoczny lotniskowiec *Zuikaku*.

The starboard side bow 127 mm cannon batteries on *Shokaku* aircraft carrier. In the background *Zuikaku* aircraft carrier.

Siłownia lotniskowców klasy *Shokaku*

Pary dostarczało 8 dużych kotłów typu Kanpon (skrót od *Kansei Hombu* – konstrukcji Departamentu Technicznego Marynarki) opalanych mazutem, rozmieszczonych w przedniej części okrętu w ośmiu wodoszczelnych przedziałach. Zostały one rozdzielone grodzią na przedziały prawoburtowe (oznaczenia kotłowni 1, 3, 5, 7) oraz lewoburtowe (oznaczania kotłowni 2, 4, 6, 8) i produkowały parę o ciśnieniu 30 kg/cm^2 i temperaturze 350° Celsjusza. Konstrukcja kotłów zbliżona była do brytyjskiej konstrukcji typu Yarrow. Były to kotły opłomkowe trójwalczakowe, z dwoma walczakami wodnymi na dole i jednym parowym na górze, połączonymi wygiętymi opłomkami. To wygięcie pozwalało kompensować wydłużenie termiczne. System napędowy składał się z czterech zestawów turbin typu Kanpon z przekładniami redukcyjnymi. Maszynownia została rozdzielona na cztery wodoszczelne przedziały umieszczone za kotłownią (prawoburtowe nosiły oznaczenia 9, 11, a lewoburtowe 10 i 12). Każdy zestaw turbin napędzał trójłopatową śrubę o średnicy 5 m. Średnica wału wynosiła 600 mm. Pomiędzy maszynownią a chroniącym ją pasem pancernym wybudowano dodatkowe przedziały wodoszczelne. Konstrukcyjną moc maszyn określono na 160.000 KM (podczas prób lotniskowiec ***Shokaku*** uzyskał maksymalną moc maszyn 161.280 KM i prędkość maksymalną 34,5 węzła). Okręty miały zasięg 9700 mil morskich przy prędkości 18 węzłów i zabierały 5.300 ton paliwa olejowego (mazutu).

Uzbrojenie

Ciężka artyleria przeciwlotnicza

Wzrost znaczenia lotniskowców oraz ich siły uderzeniowej zmusił Cesarską Marynarkę do szukania alternatywnych rozwiązań w dziedzinie obrony przeciwlotniczej okrętu. Wzorem innych również Japończycy zwiększyli kaliber dział przeciwlotniczych. Na bazie używanej już armaty opracowano w końcu 1928 roku projekt nowego działa przeciwlotniczego o kalibrze 12,7 cm. Po trzech latach prac konstrukcyjnych arsenał marynarki w Kure i w Hiroszimie zbudował jego pierwszy egzemplarz. Został on zatwierdzony przez dowództwo marynarki i rozpoczęto pierwsze testy artyleryjskie nowej armaty, która otrzymała oznaczenie „40 cal. Nendo Shiki 12,7 cm". Wraz z nowym działem testowano również system kierowania ogniem typu 91. Ideą tego pomysłu miało być stworzenie kompleksowego systemu prowadzenia i kierowania ogniem przeciwlotniczym. Testy artyleryjskie wypadły pozytywnie i armata została wprowadzona jako standardowe uzbrojenie okrętów japońskich. Konstruktorem armaty kalibru 12,7 cm był inżynier C. Hada. Produkowano ją w Arsenale Marynarki w Kure i Hiroshimie. Odpowiedzialnym za produkcję był komandor T. Fukuda. Ogółem wyprodukowano (w okresie od 1932 do 1944 r.) 1306 sztuk armat. Charakterystyka działa 12,7 cm została podana w tabeli.

Armaty przeciwlotnicze zostały rozmieszczone po obu burtach okrętu po cztery baterie (4 x II) na jednej burcie. Artylerię przeciwlotniczą zgrupowano tuż przed nadbudówką oraz w okolicach rufy. Dziobowe działa zostały umieszczone w odległości 17,0 m od osi symetrii kadłuba i miały następujące oznaczenia: działa prawoburtowe – oznaczenia nieparzyste (pierwsza wieża działowa numer 1, druga – numer 3, trzecia – numer 5, czwarta – numer 7), lewoburtowe – oznaczenia parzyste (2, 4, 6, 8). Prawie wszystkie baterie dział posiadały otwarte wieże; wyjątkiem od tej reguły były prawoburtowe działa umieszczone za wylotami kominów głównych, które wyposażono w szczelnie zakryte wieże działowe jako ochronę przed dymem wydobywającym się z komina okrętu.

Artyleria przeciwlotnicza 25 mm.

Obydwa lotniskowce wyposażono w standardową artylerię przeciwlotniczą kalibru 25 mm. W swoim czasie Japonia zakupiła we Francji skonstruowany w 1930 r. karabin maszynowy Hotchkissa. Przetestowano go w Yokosuka i nadano mu oznaczenie „94 Shiki" oraz „95 Shiki". Jego nieznacznie zmodyfikowana i adoptowana wersja została oznaczona jako „96 shiki 25 mm Kiju 1 Gata". Po oddaniu obu okrętów do służby w skład ich wyposażenia przeciwlotniczego weszło 12 potrójnych baterii dział kalibru 25 mm. Rozmieszczone je po obu burtach okrętu po 6 baterii na każdej burcie. Podobnie jak w wypadku artylerii kalibru 12,7 cm dwa pierwsze prawoburtowe działka 25 mm otrzymały zamknięte wieże. Zwiększenia uzbrojenia przeciwlotniczego dokonano po bitwie na Morzu Koralowym w czerwcu 1942 r., dodając cztery potrójne baterie przeciwlotnicze na platformach usytuowanych poniżej pokładu startowego (dwie na platformach dziobowych i dwie na rufowej). Po lipcu 1943 roku ponownie rozszerzono uzbrojenie przeciwlotnicze, umieszczając dodatkowe dwie potrójne baterie dział 25 mm poniżej pokładu startowego na dziobowej i rufowej platformie . W sumie okręt miał na swoim wyposażeniu 18 potrójnych dział kalibru 25 mm (18 x III = 54).

SIŁOWNIA LOTNISKOWCA *SHOKAKU*
'SHOKAKU' MACHINERY

SKALA 1:400
1/400 SCALE

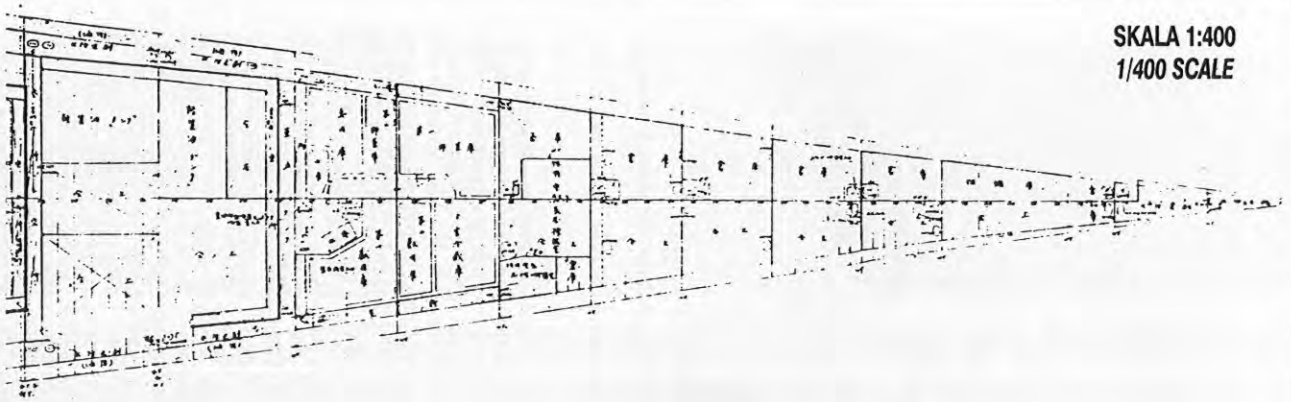

I. SEKCJA DZIOBOWA
ZAWIERAŁA MAGAZYNY POCISKÓW I ZBIORNIKI PALIWA LOTNICZEGO
I. BOW SECTION
OCCUPIED BY AMMUNITION STORES AND AIRCRAFT FUEL TANKS

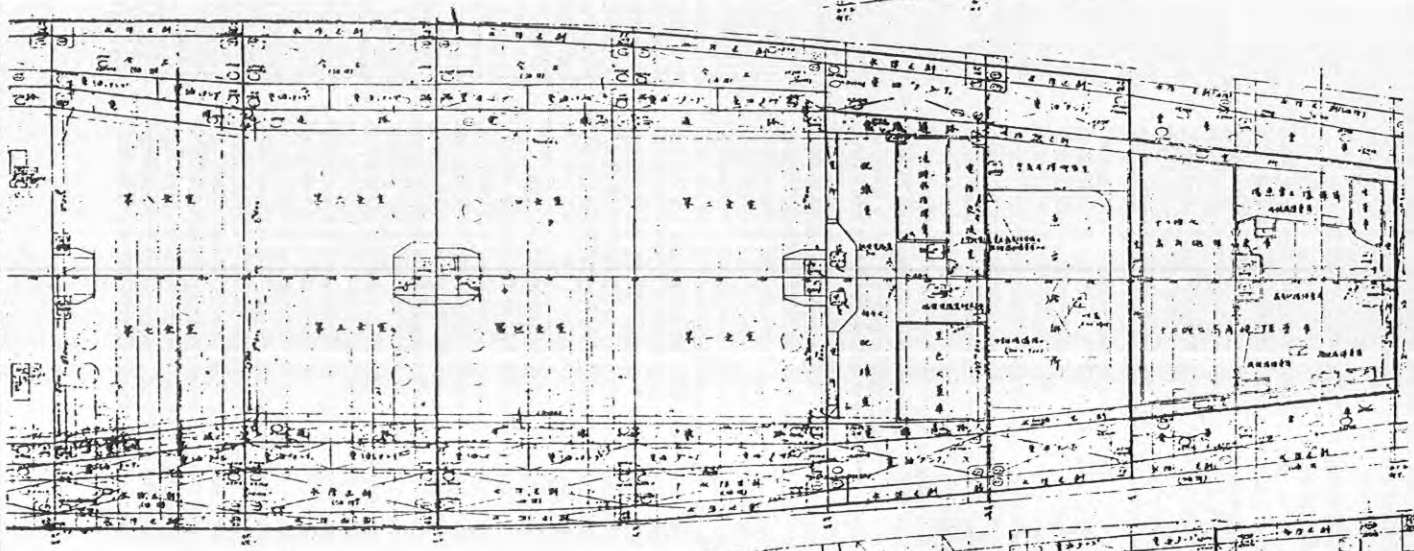

II. POMIESZCZENIA KOTŁOWNI
KOTŁY ZOSTAŁY UMIESZCZONE W OŚMIU WODOSZCZELNYCH PRZEDZIAŁACH, PODZIELONYCH GRODZIAMI POPRZECZNYMI I JEDNĄ GRODZIĄ WZDŁUŻNĄ
II. BOILER ROOMS
THE BOILERS WERE PLACED IN EIGHT WATERTIGHT ROOMS, SEPARATED BY LATERAL, AND SINGLE LONGITUDINAL, BULKHEADS

III. MASZYNOWNIA
SKŁADAŁA SIĘ Z CZTERECH PRZEDZIAŁÓW ROZDZIELONYCH GRODZIAMI WODOSZCZELNYMI: WZDŁUŻNĄ I POPRZECZNĄ
III.POWER ROOM
CONSISTED OF FOUR ROOMS, SEPARATED BY WATERTIGHT BULKHEADS: A LATERAL AND A LOGITUDINAL ONES

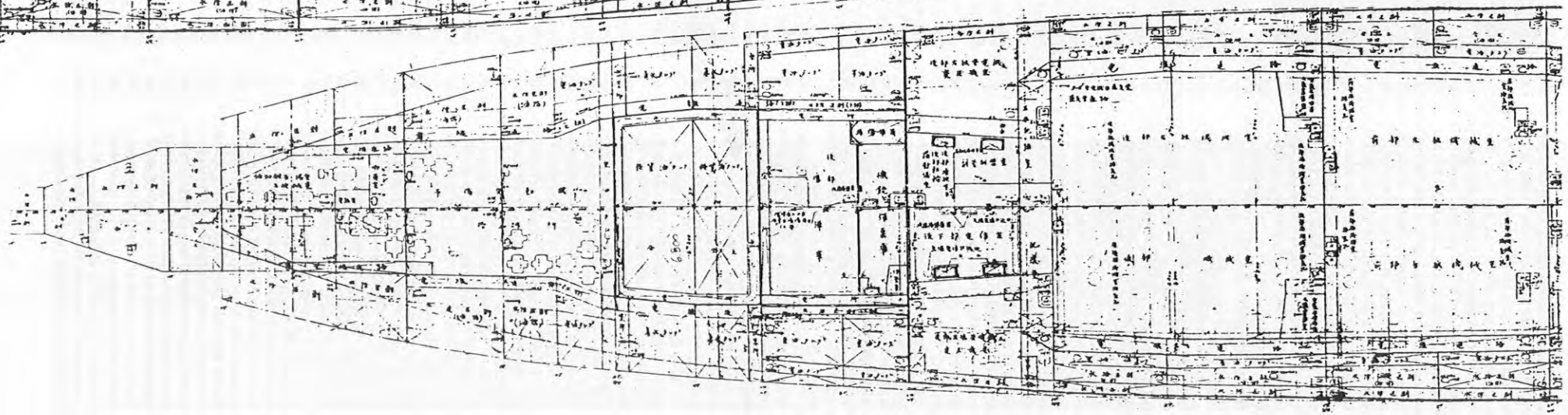

DZIAŁO PRZECIWLOTNICZE KAL. 127 MM (40 CAL NENDO SHIKI 12,7 CM)

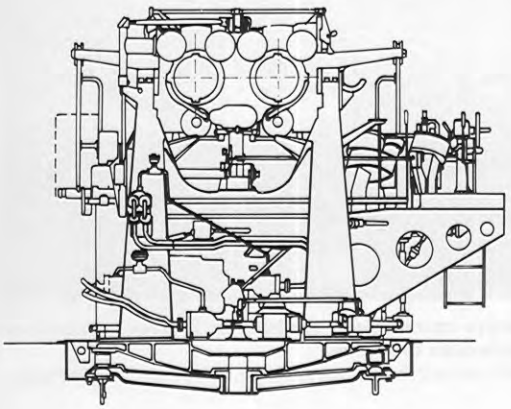

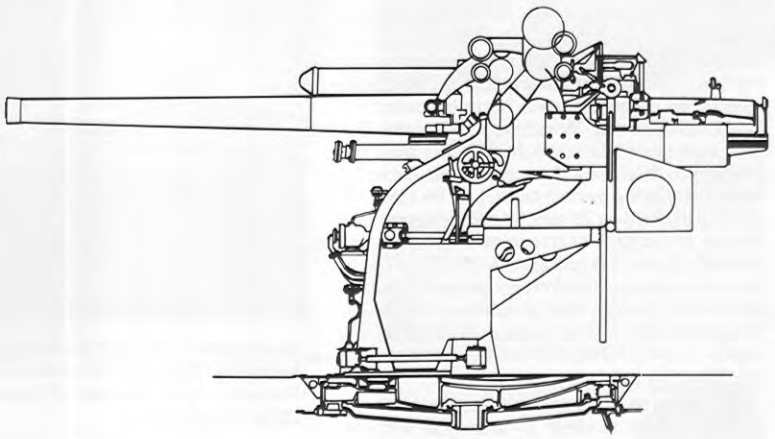

CHARAKTERYSTYKA ARMAT PRZECIWLOTNICZYCH		
	DZIAŁO 127 MM PRZECIWLOTNICZE (40 CAL NENDO SHIKI 12,7 CM)	DZIAŁO PRZECIWLOTNICZE 25 MM (96 SHIKI 25 MM KIJU 1 GATA)
Kaliber	127 mm	25 mm
Zamek	Przesów poziomy	Jednolita odkówka, mechanizm wyk. gazy prochowe syst. Hotchkiss
Długość całkowita	5080 mm (40 kalibrów)	2400 mm (60 kalibrów)
Długość komory nabojowej	534,4 mm	150 mm
Liczba bruzd	36	12
Masa (łącznie z zamkiem)	3058 kg	115 kg (zamek 43 kg)
Prędkość wylotowa pocisku	720 m/s	900 m/s
Ciśnienie gazu w lufie	2,5 – 2,53 MPa	2,7 MPa
Żywotność lufy	ok. 1000 strzałów	od 3000 do 15.000 strzałów
Szybkostrzelność konstrukcyjna	140 strzałów/min	260 strz./min (min. 100 strz./min, efekt. 110-120 strz./min)
	23 kg	Pociski zespolone dwóch typów
Masa pocisku	21 kg	
Masa ładunku	14.500 m	7500 m (50°)
Zasięg maksymalny		
Wysokość maksymalna	9.700 m	5200 m (80°)
Kąt podniesienia	od –8° do +90°	od –10° do +80°
Masa wieży	20.500 kg	1100 kg
Masa całkowita	29.000 (24.500) kg	

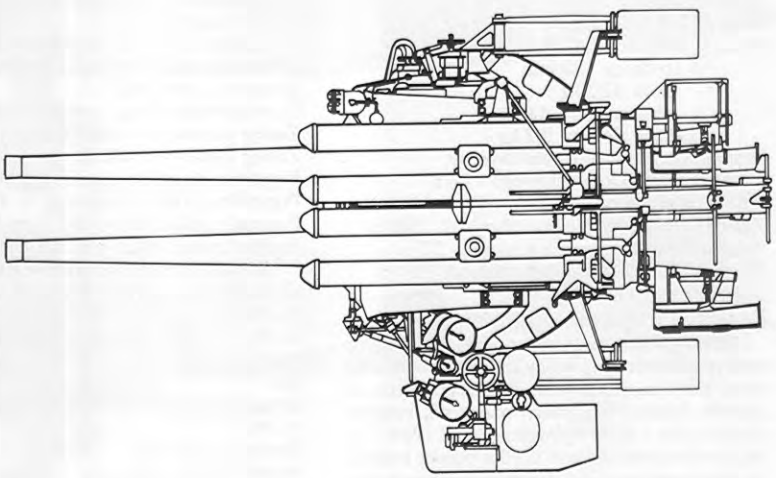

POTRÓJNE DZIAŁKO PRZECIWLOTNICZE KAL. 25 MM (96 SHIKI 25 MM KIJU 1 GATA)

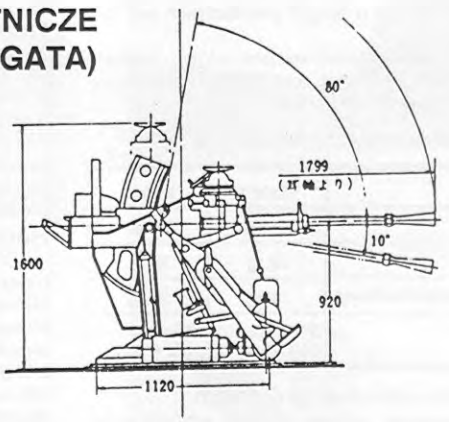

DALMIERZ KIEROWANIA OGNIEM DZIAŁEK PRZECIWLOTNICZYCH KALIBRU 25 MM TYP 95 (95 SHIKI KIJU SHAGEKI SOCHI)

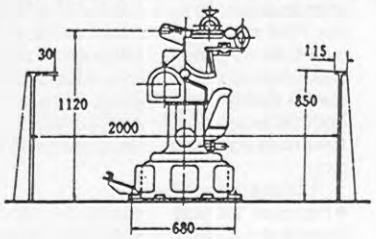

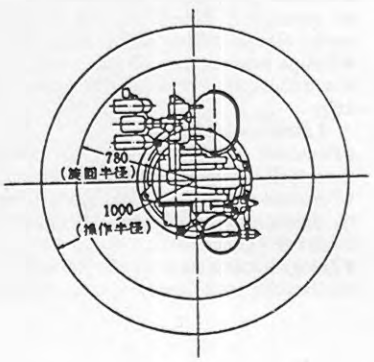

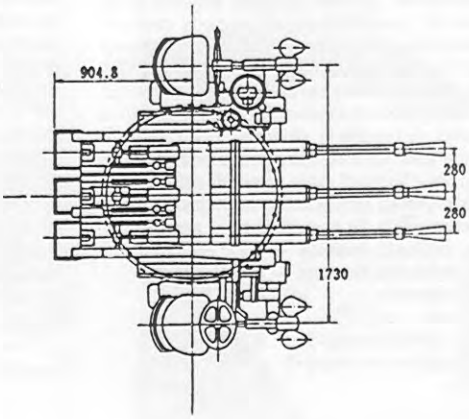

Do tego dodano 16 pojedyńczych dział 25 mm. Kolejna modernizacja uzbrojenia przeciwlotniczego polegała na dodaniu 6 podwójnych baterii dział rozmieszczonych na platformie pokładu powyżej dziobowej baterii 12,7 cm, dwóch dział 25 mm na sponsonach działowych pomiędzy nadbudówką i pierwszym kominem oraz dwóch następnych na pomoście lewej burty bezpośrednio przed nadbudówką. W czerwcu 1944 roku ***Zuikaku*** otrzymał dodatkowo dwadzieścia sześć pojedynczych dział (26 x I), co zwiększyło liczbę luf lekkiej artylerii przeciwlotniczej do 96 (18 x III, 42 x I) dział kalibru 25 mm. W późniejszym okresie na pokładzie startowym zamontowano dziesięć działek kalibru 25 mm (5 x II) w okolicach dziobowego i rufowego podnośnika. Zamontowane działka były przenośne i mogły być przemieszczone w inne miejsce. Podczas prowadzenia operacji lotniczych działka zdejmowano.

Wyrzutnie rakietowe

Po bitwie na Morzu Filipińskim ***Zuikaku*** został wyposażony w sześć 28 lufowych wyrzutni rakietowych przeznaczonych do otwartej obrony przeciwlotniczej. Wyrzutnie zamontowano w potrójnych zasobnikach.

Charakterystyka tych wyrzutni rakietowych przedstawiała się następująco:

Długość lufy 1300 mm

Rakiety: długość 730 mm
średnica 120 mm
masa 22,2 kg
masa paliwa 3,4 kg
masa głowicy 0,2 kg

Mechanizm odpalania - elektryczny

Czas pracy silnika rakietowego - 1,6 s

Zasięg (w płaszczyźnie pionowej) ok. 1000 m

Zasięg (w płaszczyźnie poziomej) ok. 1500 m

Prędkość naprowadzania w pionie - 22°/s

Prędkość naprowadzania w poziome - 18°/s

Masa zestawu - 1290 kg

Bomby i torpedy lotnicze

Bomby przewożone na japońskich lotniskowcach podczas drugiej wojny światowej były bombami konwencjonalnymi, przeznaczonymi do działań dziennych (przeciwpancerne, półprzeciwpancerne i silnie wybuchowe). W 1944 r. Japończycy wprowadzili do użytku bomby fosforowe, zastosowane po raz pierwszy w czerwcu podczas bitwy na Morzu Filipińskim. Standardowe rozmiary bomb wynosiły 600, 500 i 250 kg, jakkolwiek bomby o innych parametrach też były używane.

Japońskie lotnictwo pokładowe używało dwóch standardowych typów torped zrzucanych z samolotów: Typ 91 Modele 1 i 2

Charakterystyka torped lotniczych Typ 91

	Model 1	Model 2
Średnica	450 mm	450 mm
Masa	785 kg	835 kg
Masa ładunku wybuchowego	150 kg	200 kg
Zasięg	2200 m przy prędk. 42 węzły	2200 m przy prędk. 42 węzły

System kierowania ogniem

Kierowanie ogniem średniej artylerii przeciwlotniczej prowadzono za pomocą czterech central kierowania ogniem typu „94", rozmieszczonych następująco: jedna na szczycie nadbudówki, dwie na prawej burcie w okolicach nadbudówki oraz jedna na sponsonie na lewej burcie na wysokości nadbudówki głównej. Tak rozmieszczone centrale kierowania ogniem pozwalały na prowadzenie jednocześnie czterech celów.

Charakterystyka przelicznika artylejskiego typu 94 przedstawiała się następująco:

Zakres działania poziomy – 1500 do 20.000 m

Zakres działania pionowy – do 10.000 m

Kąt podniesienia – – 15° do + 105°

Kąt obrotu – ±220°

Zakres kołysań bocznych – ±10°

Zakres kołysań wzdłużnych – ±15°

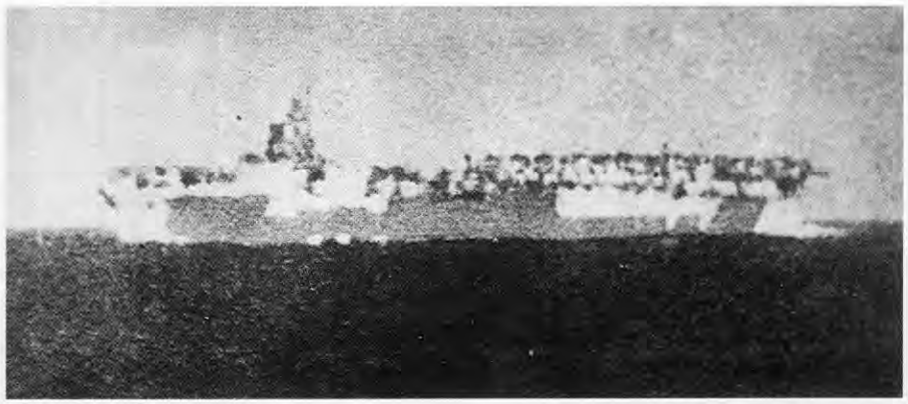

Słabe jakościowo lecz prawdopodobnie jedyne znane zdjęcie lotniskowca *Zuikaku* w kamuflażu bojowym. Operacja "Sho-Ichi-Go", 25 października 1944 roku.
Probably the only photo of *Zuikaku* aircraft carrier in battle camouflage. "Sho-Ichi-Go" Operation, 25 October, 1944.

Niedokładność w pionie – ±200 m

Niedokładność w poziomie – ±200 m

Dane do strzelania były określane na podstawie odczytów z 4,5 metrowego dalmierza i lunetek celowniczych.

Komputer miał możliwość wprowadzania danych dla systemu typ 94 w zakresach:

Kompas – 0 do 360°

Przewidywany zasięg – 700 m do 12.500 m

Zasięg poprawki – ±3.000 m

Zasięg błędu – 3. 000 m

Poprawka do celu w pionie – od 1" do 43"

Poprawka do celu w pozomie – ±5°30"

Poprawka paralaksy – ±4°

Poprawka zapalnika – ±10"

Istniała możliwość wprowadzania również poprawek na: prędkość wiatru (w zakresach od 0 do 20 m/s), prędkość własną (w zakresach od 0 do 40 węzłów), prędkość celu (od 0 do 500 węzłów), ciężar właściwy powietrza, jego wilgotność itd.

Charakterystyka centrali kierowania ogniem typu 94:

Średnica podstawy – 1,8 m

Wysokość (bez kaptura) – 1,6 m

Masa – 3500 kg

Przelicznik artyleryjski:

Długość – 1,5 m

Szerokość – 0,58 m

Wysokość – 0,92 m

Masa – 1250 kg

Centrala była obracana przez silnik elektryczny zasilany prądem stałym na napięcie 100 V lub 220 V i mocy 5 KW lub silnikiem prądu zmiennego o mocy 4 KW zasilanym napięciem 220 V lub 440 V. W centralach kierowania ogniem zainstalowano oscylacyjne tłumiki drgań.

Radar

Podczas trwania kampanii na Pacyfiku na obu okrętach zainstalowano urządzenia radarowe. Główny radar typu 21 służył do obserwacji przestrzeni powietrznej i celów lecących na małej wysokości. Na lotniskowcu ***Zuikaku*** centrala kierowania ogniem typu „94" została w czerwcu 1943 r. usunięta ze szczytu nadbudówki (podczas dokowania okrętu w Arsenale Marynarki Wojennej w Kure 11 – 19 czerwca 1943 roku). Na jej miejscu zamontowano platformę radaru. Wokół podstawy zrobiono pomost. Na ***Shokaku*** zainstalowano lżejszą antenę na szczycie centrali typu „94". Dodatkowym wyposażeniem radarowym był radar typu „13" do obserwacji przestrzeni powietrznej.

Sonar

Oba lotniskowce miały układ pasywnych hydrofonów typu „0" na dziobie. Mogły one wykryć i zlokalizować szumy śrub pokrętu podwodnego jedynie na postoju lub przy marszu z niewielką prędkością.

Wyposażenie radiowe

Na lotniskowcach znajdował się zestaw radionadajników i odbiorników działających na wysokich, średnich i niskich częstotliwościach, wyposażonych w cztery mocowane do pokładu startowego trójnożne maszty antenowe (po dwa na każdej burcie), z których wyprowadzono anteny radiowe. Podczas prowadzenia operacji lotniczych maszty kładziono na zewnątrz burt do poziomu.

Japońskie lotniskowce posiadały również radiolatarnie do naprowadzania samolotów oraz do wykrywania śladów obecności nieprzyjaciela w eterze.

Modernizacje

Podczas całej swojej służby oba lotniskowce nie przechodziły gruntownych modernizacji i przebudów związanych ze zmianą sylwetki. W zasadzie obie jednostki przechodziły raczej drobne naprawy i remonty oraz techniczną obsługę wynikłą z działań operacyjnych (udział w kampaniach i bitwach powietrznych). Zmiany sylwetki były niewielkie i związane ze zwiększeniem uzbrojenia przeciwlotniczego, rozmieszczonego po obu burtach lotniskowców na sponsonach dziobowych i rufowych. W 1944 roku (luty-marzec) na lotniskowcu ***Zuikaku*** dodano jeszcze jedną barierę ochronną dla samolotów w części dziobowej pokładu startowego.

Załoga

W skład etatowej załogi lotniskowców klasy ***Shokaku*** wchodziło 1660 oficerów, podoficerów i marynarzy. Liczba załogi w okresie od wejścia do służby do momentu zatopienia obu okrętów była zmienna i wraz z modernizacjami okrętów wzrastała o dodatkowy personel obsługujący urządzenia radarowe, instalacje oraz dodatkowe uzbrojenie przeciwlotnicze. Po bitwie pod Midway i zatopieniu jednostek flagowych Pierwszego Dywizjonu Lotniskowców oba okręty zostały doń przeniesione. Zmiana statusu okrętów po 14 lipca 1942 roku spowodowała zwiększenie załogi o dodatkowy personel sztabowy wraz z obsługą. Dokładne określenie liczby załogi w ciągu całego okresu służby obu jednostek jest bardzo trudne. Podczas bitwy o Zachodnie Salomony w sierpniu 1942 roku stan załogi lotniskowców był następujący:

Lotniskowiec ***Shokaku***

- Personel lotniczy (piloci): 34 oficerów, 112 chorążych i podoficerów (razem 146 ludzi);
- Personel obsługujący pokład startowy, hangary, mechanicy samolotów: 22 oficerów młodszych i 605 podoficerów (razem 627 ludzi);
- Załoga lotniskowca: 65 oficerów, 1012 oficerów młodszych i podoficerów (razem 1077 ludzi);

Lotniskowiec ***Zuikaku***

- Personel lotniczy (piloci): 24 oficerów, 92 chorążych i podoficerów (razem 116 ludzi);
- Personel obsługujący pokład startowy, hangary, mechanicy samolotów: 19 oficerów młodszych i 480 podoficerów (razem 499 ludzi);
- Załoga lotniskowca: 64 oficerów, 889 oficerów młodszych i podoficerów (razem 953 ludzi).

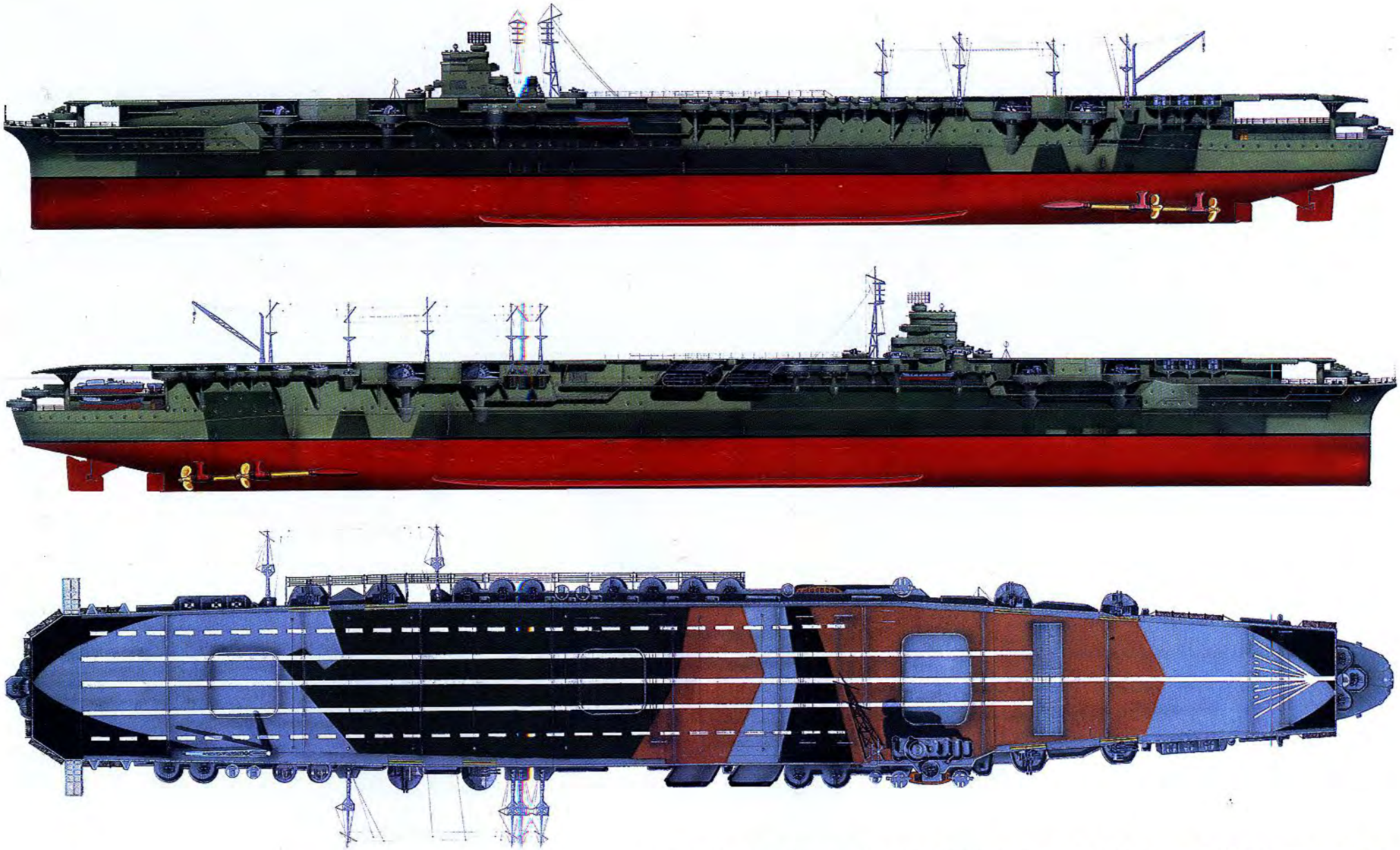

KAMUFLAŻ LOTNISKOWCA ZUIKAKU W OKRESIE OPERACJI „SHO-ICHI-GO" 25 PAŹDZIERNIKA 1944 ROKU

ZUIKAKU AIRCRAFT CARRIER CAMOUFLAGE DURING 'SHO-ICHI-GO' OPERATION, 25 OCTOBER, 1944

Mitsubishi A6M3 (Zeke lub Zero) - Morski Typ Zero myśliwiec pokładowy Model 22 (w skrócie Reisen). Samolot z lotniskowca *Zuikaku* podczas działań z lotnisk wokół Rabaulu, wiosna 1943 roku.
Mitsubishi A6M3 'Zeke' or 'Zero' - Navy Type Zero Carrier Fghter Model 22. The aircraft of *Zuikaku* aircraft carrier during operations from airfields near Rabaul, Spring, 1943.

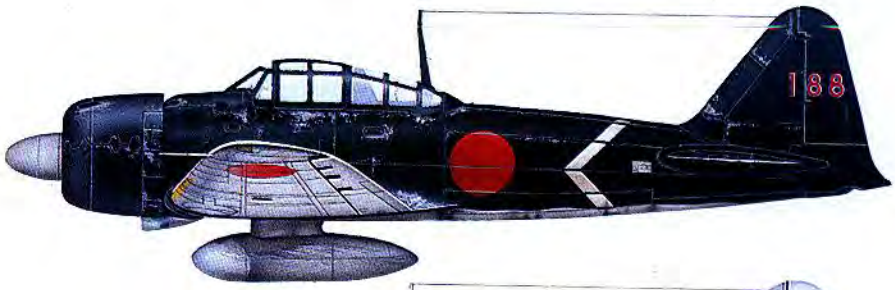

Mitsubishi A6M2 (Zeke lub Zero) - Morski Typ Zero myśliwiec pokładowy Model 21. Samolot dowódcy dywizjonu myśliwskiego z lotniskowca *Shokaku* podczas nalotu na Pearl Harbor 7 grudnia 1941 roku.
Mitsubishi A6M2 'Zeke' or 'Zero' - Navy Type Zero Carrier Fighter Model 21. Samolot of *Shokaku* aircraft carrier from Pearl Harbor attack, 7 December, 1941.

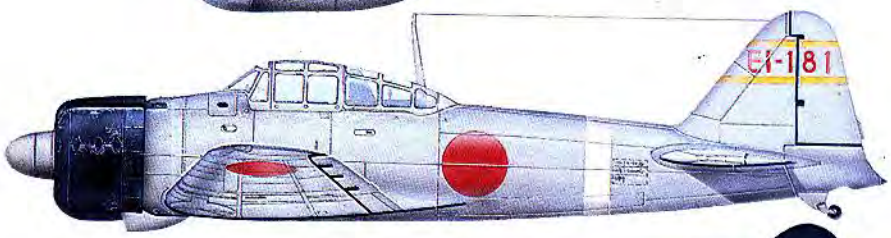

Aichi D3A1 (Val) - Morski Typ 99 pokładowy bombowiec nurkujący Model 11 - z lotniskowca *Shokaku*, bitwa na Morzu Koralowym, maj 1942 roku. Samolot posiada jeszcze malowanie i oznakowanie z okresu nalotu na Pearl Harbor - pas szybkiej identyfikacji samolotów lotniskowca na kadłubie.
Aichi D3A1 'val' - Navy Type 99 Carrier Dive Bomber Model 11 of *Shokaku* aircraft carrier, the Battle of Coral Sea, May 1942. The aircraft is carried camouflage and markings from Pearl Harbor attack period - twi white stripes on the rear fuselage.

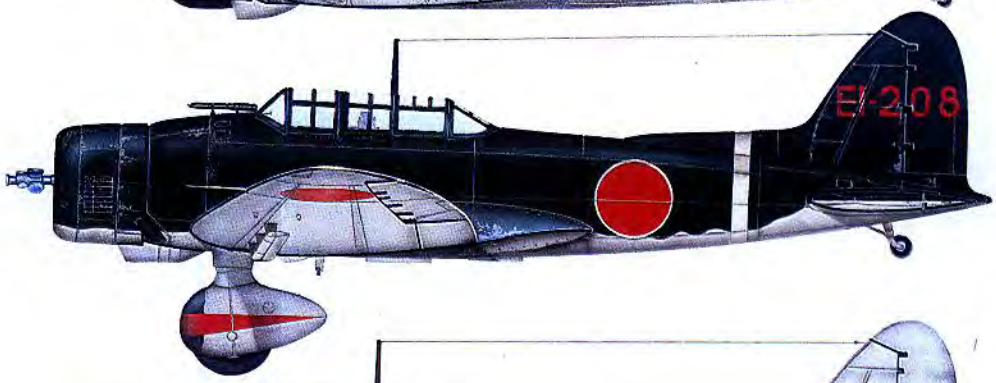

Aichi D3A1 (Val) - Morski Typ 99 pokładowy bombowiec nurkujący Model 11 - z lotniskowca Zuikaku. Samolot brał udział w operacji "R" ('R' Sakusen), styczeń 1942 roku. Na kadłubie widoczny napis fundacyjny "Hokoku 525". Samolot posiada jeszcze malowanie i oznakowanie z okresu nalotu na Pearl Harbor.
Aichi D3A1 'val' - Navy Type 99 Carrier Dive Bomber Model 11 of *Zuikaku* aircraft carrier during R Operation, January 1942. 'Hokoku 525' foundation inscription on the rear fuselage is visible. The aircraft is carried camouflage and markings from Pearl Harbor attack period.

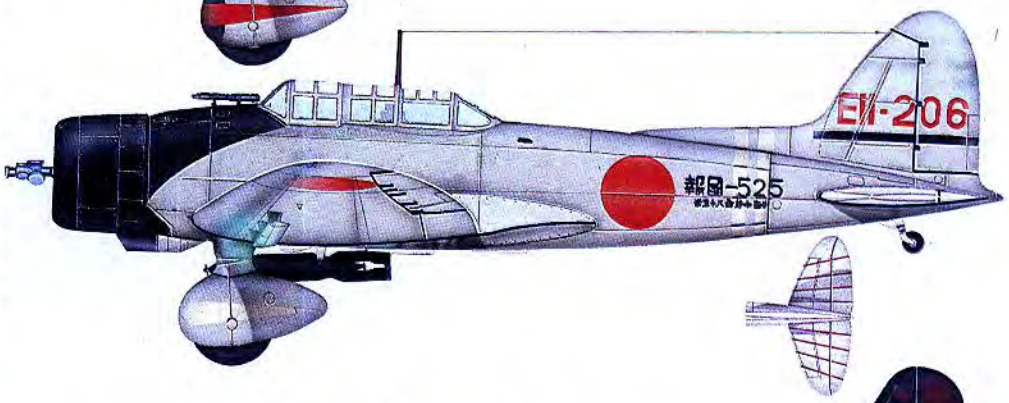

Nakajima B5N2 (Kate) - Morski Typ 97 pokładowy samolot szturmowy Model 3 - samolot z lotniskowca *Zuikaku* w malowaniu z nalotu na Pearl Harbor, 7 grudnia 1941 roku.
Nakajima B5N2 'Kate' - Navy Type 97 carrier Torpedo Bomber Model 3 - the aircraft of *Zuikaku* aircraft carrier in camouflage from Pearl Harbor attack, 7 December, 1941.

Nakajima B5N2 (Kate) - Morski Typ 97 pokładowy samolot szturmowy Model 3 - samolot z lotniskowca *Shokaku* w malowaniu z nalotu na Pearl Harbor, 7 grudnia 1941 roku.
Nakajima B5N2 'Kate' - Navy type 97 carrier Torpedo Bomber Model 3 - the aircraft of *Shokaku* aircraft carrier in camouflage from Pearl Harbor attack, 7 December, 1941.

ISBN 83-86208-17-1